

Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo

Duits, Engels, Frans

Tweede fase

Herziening Dick Meijer, Daniela Fasoglio
examenprogramma's
havo/vwo

Enschede, maart 2007

Verantwoording

© 2007 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs: Daniela Fasoglio, Dick Meijer

In samenwerking met: Jos Canton, Sonja Heebing, Henri Pieper, Bas Trimbos

Eindredactie: Daniela Fasoglio, Dick Meijer

Redactie: ZonneveldMarks, Deventer

Ontwerp omslag en productie: Axis media-ontwerpers, Enschede

In opdracht van: Ministerie van Onderwijs, Cultuur, Wetenschappen

Voor de vergelijking van de niveaus van luistervaardigheid is gebruik gemaakt van de standaardisering die door het Cito is uitgevoerd.

De vergelijking van de niveaus van het eindexamenprogramma met de niveaus van het ERK is mede het resultaat van een veldaanvraag van het Platform Nieuwe Schooltalen.

Bij deze publicatie hoort een cd-rom die de niveaus van het ERK met voorbeelden illustreert.

De handreikingen zijn ook te downloaden.

U vindt ze op www.slo.nl sector <vo tweede fase>

 <examenprogramma's en handreikingen voor de vakken in havo-vwo vanaf 2007>

Voor verdere informatie over dit vak:

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

Mevrouw Daniela Fasoglio

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 285

E-mail: d.fasoglio@slo.nl

Inhoud

Voorwoord	5
1. Inleiding	7
2. Moderne Vreemde Talen in de nieuwe tweede fase	9
3. De programma's voor havo en vwo: het centraal examen en het schoolexamen	13
3.1 Het eindexamen	13
3.2 Het centraal examen	13
3.3 Het schoolexamen	14
4. De eindtermen van het schoolexamen	15
5. Het Europees Referentiekader en Taalprofielen	17
5.1 Het Europees Referentiekader	17
5.2 Taalprofielen	23
5.3 Eindexamenniveaus volgens het ERK	23
6. De eindtermen van het schoolexamen: niveauindicaties	29
6.1 Domein B: Kijk- en luistervaardigheid	29
6.2 Domein C: Gespreksvaardigheid	35
6.3 Domein D: Schrijfvaardigheid	46
7. Domein E: Literatuur	55
8. Specifieke descriptoren, voorbeelden van opgaven en prestaties	59
8.1 Luistervaardigheid	59
8.2 Gespreksvaardigheid	65
8.3 Schrijfvaardigheid	82
8.4 Voorbeelden nader bekeken: de expertmeeting	96
9. Didactische aanwijzingen	99
9.1 Taken en taalonderwijs	99
9.2 Voorbeelden van taakgerichte benaderingswijzen	100
9.3 Het Europees Taalportfolio	103
9.4 De dilemma's van een mvt docent	103
10. Mogelijkheden voor toetsing en weging (PTA)	107
11. Afstemming met andere vakken	111
12. Onderdelen naar keuze van de school	113
Literatuuropgave	115
Bijlage 1 Examenprogramma moderne vreemde talen en literatuur havo/vwo	117
Bijlage 2 Vergelijking niveau-omschrijvingen eindexamen-programma's met de niveaus van het Europees Referentiekader	121

Voorwoord

De *Handreiking voor het schoolexamen* die voor u ligt, hoort bij de vernieuwingen die in 2007 zullen ingaan in de tweede fase van het voortgezet onderwijs.

Basis voor deze vernieuwingen is de ministeriële nota *Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo* (2003), waarvan de leidende gedachte is dat scholen meer vrijheid en keuzemogelijkheden moeten krijgen voor de invulling van hun onderwijs in de tweede fase.

Daartoe zijn de examenprogramma's voor alle vakken geglobaliseerd, wat wil zeggen dat ze minder eindtermen en minder detaillering van eindtermen bevatten dan voorheen het geval was.

Ook zijn alle vormvoorschriften voor het schoolexamen geschrapt. Docenten zijn nu, binnen de wettelijke kaders, vrij hun schoolexamens naar eigen inzicht in te richten.

Bij dit laatste biedt SLO, op verzoek van OCW, steun in de vorm van *handreikingen* per vak, waarvan dit er één is. De handreikingen bevatten suggesties en adviezen voor de inrichting van het schoolexamen, die gezien het bovenstaande een niet-voorschrijvend karakter dragen.

Zij zijn gebaseerd op de expertise van de vakinhoudelijk medewerkers van SLO, en in veel gevallen ook op overleg met de vakinhoudelijke vereniging en/of raadpleging van het veld via Veldadvisering.

Iedere handreiking opent met een beschrijving van de positie van het vak in de vernieuwde tweede fase, en een weergave van de veranderingen ten opzichte van het nu nog vigerende examenprogramma.

Daarna wordt ingegaan op de overeenkomsten en verschillen tussen het havo- en het vwo-programma, en op de verdeling van de leerstof over het centraal examen en het schoolexamen (Dit bij de vakken waar het van toepassing is).

Vervolgens worden de eindtermen voor het schoolexamen uitgelegd en toegelicht.

De mogelijkheden voor toetsing van de eindtermen in het schoolexamen worden geschetst, en suggesties worden gedaan voor weging van de verschillende toetsen.

Tenslotte wordt ingegaan op afstemmingsmogelijkheden met andere vakken in de tweede fase, en wordt besproken welke mogelijkheden scholen vanaf 2007 hebben om eigen onderdelen toe te voegen aan de onderdelen die in het schoolexamen wettelijk voorgeschreven zijn.

We hopen dat onze handreikingen de weg naar de scholen zullen vinden, en dat ze voor docenten een steun zullen zijn bij het zelf vormgeven van de inrichting van hun schoolexamen.

Helge Bonset
projectleider Herziening examenprogramma's havo/vwo

Hetty Mulder
programmamanager tweede fase

1. Inleiding

De structuur van de tweede fase wordt per 1 augustus 2007 ingrijpend aangepast. De veranderingen zijn erop gericht om binnen de bestaande opzet van de tweede fase havo/vwo zoveel mogelijk ruimte te scheppen voor eigen keuzes, en om versnippering en overladenheid van het onderwijsprogramma tegen te gaan. De bedoeling is dat scholen meer ruimte krijgen voor zaken waarvoor de tweede fase mede bedoeld was, namelijk vaardigheidsonderwijs, zelfstandig en actief leren en vergroting van de samenhang tussen de vakken.

Ook voor de moderne vreemde talen betekent de nieuwe tweede fase grote veranderingen. Aan de ene kant verandert de positie van de talen in het curriculum, hetgeen consequenties voor de tweede en de derde moderne vreemde taal zal hebben (zie hoofdstuk 2). Aan de andere kant worden de examenprogramma's en de eindtermen grondig herzien; een beslissende rol speelt hierbij de koppeling aan de niveaus van taalvaardigheid van het Europees Referentiekader (hierna afgekort in ERK). Daarmee wordt het accent verlegd van kennis naar competentie: de eindbeoordeling van de leerling richt zich in eerste instantie op wat de leerling in een vreemde taal kan, lexicale en grammaticale kennis hebben in dit perspectief een dienende functie.

Deze handreiking is bedoeld als instrument voor de mvt-docent om inzicht te krijgen in:

- de competentieniveaus van taalvaardigheid die de leerling aan het eind van zijn traject dient te beheersen en wat deze concreet betekenen;
- welke kenmerken van producten en prestaties in een vreemde taal bij een bepaald taalbeheersingsniveau horen en welke opgaven het competentieniveau van de leerling zichtbaar kunnen maken.

Om het verhaal zo duidelijk en concreet mogelijk te maken is deze handreiking van een aantal voorbeelden van opgaven in het Engels, Frans en Duits voorzien.

De verschuiving van 'kennen' naar 'kunnen', o.a. geïllustreerd door de koppeling van de eindexamenprogramma's aan de Europese taalniveaus, heeft uiteraard consequenties voor de hele onderwijspraktijk: talenonderwijs richt zich niet meer zozeer op het beheersen van leerstof, maar op het verwerven van competenties. Het ERK biedt daarbij de richtlijnen voor het formuleren van doorlopende leerlijnen in het taalverwervingsproces. Met deze publicatie willen wij de consequenties van deze verschuiving op het niveau van het examenprogramma inzichtelijk maken.

2. Moderne Vreemde Talen in de nieuwe tweede fase

De veranderingen voor de moderne vreemde talen in de nieuwe tweede fase per augustus 2007 kunnen als volgt worden samengevat:

Engelse Taal en Literatuur

Het vak heet voortaan niet meer 'Engelse taal en letterkunde' maar 'Engelse taal en literatuur'.

Engels behoudt zijn positie in het gemeenschappelijk deel van het curriculum voor resp. 360 sluis bij havo en 400 sluis bij vwo.

Duitse en Franse Taal en Literatuur

Ook bij deze vakken wordt de benaming 'taal en letterkunde' vervangen door 'taal en literatuur'.

De belangrijkste veranderingen zitten in het afschaffen van de deelvakken en het vervallen van een verplichte tweede moderne vreemde taal in het gemeenschappelijk deel voor havo en voor gymnasium en van een derde moderne vreemde taal voor vwo.

Gemeenschappelijk deel

De deelvakken Duits 1 en Frans 1 in het gemeenschappelijk deel worden zowel bij havo als bij vwo afgeschaft.

Op het vwo komt er een tweede moderne vreemde taal als hele taal in het gemeenschappelijk deel te staan. De leerling kiest daarbij uit het aanbod van de school, dat kan bestaan uit Duits, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans, Arabisch en Turks. In principe heeft dus elke atheneumleerling naast Engels een tweede moderne (vreemde) taal in het pakket.

Bij het gymnasium wordt de tweede moderne vreemde taal vervangen door Latijnse of Griekse taal en literatuur.

Moderne vreemde talen in de profielen

Havo: binnen het profiel Cultuur en Maatschappij is de tweede moderne vreemde taal een verplicht profielvak (400 sluis). De derde moderne vreemde taal kan als profielkeuzevak worden gekozen (400 sluis). De leerling moet in dit profiel één 'cultureel vak' kiezen tussen moderne vreemde taal, kunstvak of filosofie.

Binnen het profiel Economie en Maatschappij kan de tweede moderne vreemde taal als profielkeuzevak worden gekozen (400 sluis). Dit was vóór 2007 niet mogelijk.

Vwo: binnen het profiel Cultuur en Maatschappij kan een moderne vreemde taal als profielkeuzevak worden gekozen (480 sluis). Ook bij het vwo moet de leerling in dit profiel één 'cultureel vak' kiezen tussen moderne vreemde taal, kunstvak of filosofie. Binnen het profiel Economie en Maatschappij kan een moderne vreemde taal als profielkeuzevak worden gekozen (480 sluis). Dit was vóór 2007 niet mogelijk.

In het vrije deel kan een moderne vreemde taal zowel bij havo als bij vwo als examenvak worden gekozen (havo 320 sl, vwo 440 sl).

In het geheel vrije deel kan een moderne vreemde taal worden gekozen afhankelijk van het aanbod van de school.

Voor bepaalde leerlingen wordt een 'ontheffingsregeling' ingevoerd. Een leerling kan worden vrijgesteld van het volgen van onderwijs in de 2^e moderne vreemde taal. Dit geldt alleen voor zeer specifieke gevallen, namelijk:

- de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
- de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
- de leerling volgt onderwijs in het profiel Natuur en Techniek of het profiel Natuur en Gezondheid en het onderwijs in die taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.

De school moet een heldere, eigen vrijstellingsregeling ontwerpen die past binnen de aanwijzingen van de wet- en regelgeving.

Hieronder volgt een schematisch overzicht van de positie van de moderne vreemde talen in de nieuwe tweede fase havo/vwo.

Havo

<i>Gemeenschappelijk deel</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Engelse taal en letterkunde ✧ Frans 1 of Duits 1 	360 160	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Engelse taal en literatuur 	360
<i>Profiel Cultuur en Maatschappij</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Frans 2 of Duits 2 	200	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal als profielvak (verplicht) ✧ Profielkeuzevak - cultureel vak (keuze uit kunstvak, filosofie of moderne vreemde taal) 	400 400
<i>Profiel Economie en Maatschappij</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
		<ul style="list-style-type: none"> ✧ Profielkeuzevak (keuze uit moderne vreemde taal, aardrijkskunde, management en organisatie of maatschappijwetenschappen) 	400
<i>(Geheel) vrij deel ¹</i>			
Talen in het keuzedeel t/m 2006/2007	SLU	Talen in het keuzedeel per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal of moderne vreemde deeltaal 1 kan als examenvak gekozen worden 	360	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal kan als examenvak gekozen worden 	400
		<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal kan in het geheel vrije deel worden gekozen (afhankelijk van het aanbod van de school) 	400

¹ Het vrije deel behoort tot het examenprogramma. De invulling van het geheel vrije deel is een keuze van de school.

Vwo

<i>Gemeenschappelijk deel</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Engelse taal en letterkunde ✧ Frans 1 ✧ Duits 1 	400 160 160	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Engelse taal en literatuur ✧ 2e moderne vreemde taal (bij gymnasium wordt deze vervangen door Latijn of Grieks) 	400 480
<i>Profiel Cultuur en Maatschappij</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Frans/Duits 2 ✧ Filosofie of Frans/Duits 2 	320 320	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Profielkeuzevak - cultureel vak (keuze uit moderne vreemde taal, klassieke taal, kunstvak of filosofie) 	480
<i>Profiel Economie en Maatschappij</i>			
Talen t/m schooljaar 2006/2007	SLU	Talen per 1 augustus 2007	SLU
		<ul style="list-style-type: none"> ✧ Profielkeuzevak (keuze uit moderne vreemde taal, aardrijkskunde, management en organisatie, maatschappijwetenschappen) 	480
<i>(Geheel) vrij deel²</i>			
Talen in het keuzedeel t/m 2006/2007	SLU	Talen in het keuzedeel per 1 augustus 2007	SLU
<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal kan als examenvak gekozen worden 	480	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal kan als examenvak gekozen worden 	480
		<ul style="list-style-type: none"> ✧ Moderne vreemde taal kan in het geheel vrije deel worden gekozen (afhankelijk van het aanbod van de school) 	480

² Het vrije deel behoort tot het examenprogramma. De invulling van het geheel vrije deel is een keuze van de school.

3. De programma's voor havo en vwo: het centraal examen en het schoolexamen

3.1 Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.³

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Leesvaardigheid
Domein B	Kijk- en luistervaardigheid
Domein C	Gespreksvaardigheid
Domein D	Schrijfvaardigheid
Domein E	Literatuur
Domein F	Oriëntatie op studie en beroep.

Ten opzichte van de tot 2007 geldende examenprogramma's mvt zijn de meest in het oog springende veranderingen:

- Luistervaardigheid is *Kijk- en luistervaardigheid* geworden.
- Gespreksvaardigheid is onderverdeeld in twee subdomeinen: *Gesprekken voeren* en *Spreken*.
- De handelingsdelen komen niet meer voor.
- Per domein en eventueel subdomein is slechts één globale eindterm geformuleerd.
- Er is geen eindterm voor Domein F.

3.2 Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A, Leesvaardigheid. De onderstaande globale eindterm geldt voor zowel havo als vwo.

1. De kandidaat kan:
 - aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
 - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelde) aangeven;
 - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
 - relaties tussen delen van een tekst aangeven;
 - conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. De CEVO maakt een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen, waarbij in elk geval het niveau in termen van het Europees Referentiekader wordt vastgesteld.

³ Zie voor officieel examenprogramma bijlage 1.

Voor niveauspecificaties en voorbeelden van opgaven wordt verwezen naar de publicatie van de CEVO 'Moderne vreemde talen voor havo en vwo - Herziening examenprogramma. Syllabus centraal examen met ingang van 2009'. Utrecht 2006.

3.3 Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: één of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Het schoolexamen bestaat uit een examendossier met tenminste de volgende onderdelen, die tezamen de eindtermen toetsen.

- a. Toets kijk- en luistervaardigheid
- b. Toets gespreksvaardigheid
- c. Toets schrijfvaardigheid

Het schoolexamen kan verder ook andere examenonderdelen bevatten naar keuze van de school. In hoofdstuk 12 wordt nader ingegaan op de keuzemogelijkheden.

4. De eindtermen van het schoolexamen

Ook onderstaande globale eindtermen gelden voor zowel havo als vwo.⁴ Dit houdt natuurlijk niet in, dat de examens dezelfde moeilijkheidsgraad zouden moeten hebben. De specificaties ontleend aan het Europees Referentiekader en Taalprofielen zijn hierbij het middel om te differentiëren. Zie verder hoofdstuk 5 en 6.

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

2. De kandidaat kan:

- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker(s);
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek;
- aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.

Domein C: Gespreksvaardigheid

Subdomein C1: Gesprekken voeren

3. De kandidaat kan:

- adequaat reageren in sociale contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- uitdrukking geven aan gevoelens;
- zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden;
- strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden.

Subdomein C2: Spreken

- #### 4. De kandidaat kan verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden.

⁴ Zie voor officieel examenprogramma bijlage 1.

Domein D: Schrijfvaardigheid

Subdomein D1: Taalvaardigheden

5. De kandidaat kan:

- adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden;
- een verslag schrijven.

Voor havo: geldt alleen voor Engelse en Turkse taal en literatuur.

Voor vwo: geldt niet voor Russische taal en literatuur.

Subdomein D2: Strategische vaardigheden

6. De kandidaat kan met behulp van:

- een tekstverwerkingsprogramma een tekst schrijven;
- (elektronisch) naslagmateriaal teksten opstellen.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met ten minste drie literaire werken.

Subdomein E2: Literaire begrippen (alleen vwo)

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Voor het domein Literatuur kiest de school tussen twee mogelijkheden:

- a) één cijfer voor het vak literatuur op de cijferlijst plaatsen;
- b) de cijfers voor literatuuronderdelen mee laten wegen bij de berekening van een eindcijfer voor de verschillende talen.

Als er voor de eerste optie wordt gekozen, dan wordt het cijfer voor het vak literatuur voor de uitslagbepaling opgenomen in het zogenaamde combinatiecijfer.

Zie ook hoofdstuk 7 van deze publicatie.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

Dit domein bevat geen eindterm.

5. Het Europees Referentiekader en Taalprofielen

De examenprogramma's havo en vwo zijn vanaf 2007 gekoppeld aan het Europees Referentiekader (ERK). Hierdoor zijn de globaal geformuleerde eindtermen voorzien van niveuaanduidingen. Hierbij is mede gebruik gemaakt van het document Taalprofielen (Liemberg en Meijer, 2004). In dit hoofdstuk worden eerst beide documenten nader toegelicht. Daarna worden de niveauspecificaties van de tot 2007 geldende examenprogramma's voor de schoolexamens Engels, Frans en Duits gerelateerd aan het ERK. De analyse die tot deze koppeling heeft geleid is te vinden in de bijlage.

5.1 Het Europees Referentiekader

Oorsprong en doel

Aan de basis voor de ontwikkeling van het ERK stond een conferentie die in 1991 in Zwitserland plaats vond en waarop werd besloten een zogenaamd 'Common European Framework of Reference' (CEFR) te ontwikkelen. Een dergelijk document moest als doel hebben:

- de samenwerking tussen allerlei Europese onderwijsinstututen in de verschillende landen te stimuleren;
- een stevige basis te vormen voor een bilaterale erkenning van taalkwalificaties (diploma's, certificaten);
- leerlingen, studenten, leraren, ontwikkelaars van cursussen en materialen, testinstututen en onderwijsmanagers behulpzaam te zijn bij hun activiteiten.

Om deze doelen te kunnen bereiken werd een systeem van niveaus voor taalvaardigheid ontwikkeld, dat overal in Europa gehanteerd zou moeten worden. Het streven naar meer samenhang in de taalniveaus van de verschillende Europese landen is niet nieuw. Reeds in 1980 verscheen bij de Raad van Europa (Straatsburg) in verschillende talen een niveaubeschrijving, die als 'drempelniveau' (Threshold Level, Kontaktschwelle, Niveau Seuil) onder andere een rol speelde bij de beschrijving van de toenmalige niveaus voor mavo-C en mavo-D.

Het Europees Referentiekader: zes niveaus, vijf 'gebruiksterreinen' (taalvaardigheden)

Het ERK beschrijft de taalvaardigheden op basis van vijf 'gebruiksterreinen' oftewel taalvaardigheden: luisteren, lezen, gesprekken voeren, spreken en schrijven. Voor deze taalvaardigheden worden zes competentieniveaus beschreven die in het Europese document de volgende namen hebben gekregen:

- * Breakthrough
- * Waystage
- * Threshold
- * Vantage

- * Effective operational proficiency
- * Mastery.

Een paar van de oorspronkelijke namen uit het document van de Raad van Europa (*Waystage, Vantage*) laten zich moeilijk vertalen. Wanneer we ze echter koppelen aan de klassieke indeling van een basisniveau, een middenniveau en een gevorderd niveau, ontstaat er een vertakt systeem dat begint bij een eerste opdeling in drie brede niveaus A, B en C. Deze worden verder onderverdeeld in A1, A2, B1, B2, C1 en C2. Zo wordt geïllustreerd hoe de niveaus samenhangen:

A		B		C	
Basisgebruiker		Onafhankelijke gebruiker		Vaardige gebruiker	
/	\	/	\	/	\
A1	A2	B1	B2	C1	C2
Breakthrough	Waystage	Threshold	Vantage	Effective Proficiency	Mastery

Voor het eerste niveau is slechts beginnerskennis vereist (A1). Vervolgens klimt het niveau op tot C2 dat een vrijwel perfecte beheersing beschrijft ('volledige beheersing', Trim, 1978). Deze niveaus worden ondertussen overal in Europa gehanteerd en dus ook in het buitenland begrepen. Zo wordt internationale vergelijking van taalniveaus tussen de verschillende landen mogelijk.

Globale beschrijving van de taalvaardigheden op de zes niveaus

In de onderstaande tabel worden de niveaus gepresenteerd in globale schalen, die de systematiek en het niveau duidelijk moeten maken aan niet-specialisten. Deze schalen geven een globaal beeld van de competenties waarover een taalleerder moet beschikken als hij dit niveau 'heeft'. In deze niveaus komen alle vaardigheden voor, zij het tamelijk globaal.

Vaardige gebruiker	C2	Kan vrijwel alles wat hij hoort of leest gemakkelijk begrijpen. Kan informatie die afkomstig is van verschillende gesproken en geschreven bronnen samenvatten, argumenten reconstrueren en hiervan samenhangend verslag doen. Kan zichzelf spontaan, vloeiend en precies uitdrukken en kan hierbij fijne nuances in betekenis, zelfs in complexere situaties, onderscheiden.
	C1	Kan een uitgebreid scala van veeleisende, lange teksten begrijpen en de impliciete betekenis herkennen. Kan zichzelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder daarvoor aantoonbaar naar uitdrukkingen te moeten zoeken. Kan flexibel en effectief met taal omgaan ten behoeve van sociale, academische en beroepsmatige doeleinden. Kan een duidelijke, goed gestructureerde en gedetailleerde tekst over complexe onderwerpen produceren en daarbij gebruikmaken van organisatorische structuren en verbindingswoorden.

Onafhankelijke gebruiker	B2	Kan de hoofdgedachte van een ingewikkelde tekst begrijpen, zowel over concrete als over abstracte onderwerpen, met inbegrip van technische besprekingen in het eigen vakgebied. Kan zo vloeiend en spontaan reageren dat een normale uitwisseling met moedertaalsprekers mogelijk is zonder dat dit voor een van de partijen inspanning met zich meebrengt. Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over een breed scala van onderwerpen; kan een standpunt over een actuele kwestie uiteenzetten en daarbij ingaan op de voor- en nadelen van diverse opties.
	B1	Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens het reizen in gebieden waar de betreffende taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.
Basisgebruiker	A2	Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van directe behoeften beschrijven.
	A1	Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.

Nadere concretisering in descriptoren

Een verdere concretisering van deze algemene beheersingsniveaus vormen de globale en specifieke of gedetailleerde descriptoren. Deze zijn rechtstreeks afgeleid van het algemene beheersingsniveau zoals dat voor alle vaardigheden is geformuleerd. Zo ontstaat een samenhangend stelsel van doelen voor het vreemdetalenonderwijs in Europa. De niveaus zijn overigens *cumulatief*, dat wil zeggen dat beheersing op een bepaald niveau inhoudt dat alles wat op een onderliggend niveau ligt, óók wordt beheerst.

Voor de vijf taalvaardigheden worden de volgende globale descriptoren onderscheiden:

Luisteren
<ul style="list-style-type: none"> • Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan • Luisteren als lid van een live publiek • Luisteren naar aankondigingen en instructies • Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames
Lezen
<ul style="list-style-type: none"> • Correspondentie lezen • Oriënterend lezen • Lezen om informatie op te doen • Instructies lezen
Gesprekken voeren
<ul style="list-style-type: none"> • Informele gesprekken • Bijeenkomsten en vergaderingen • Zaken regelen • Informatie uitwisselen
Spreken
<ul style="list-style-type: none"> • Monologen • Een publiek toespreken
Schrijven
<ul style="list-style-type: none"> • Correspondentie • Aantekeningen, berichten, formulieren • Verslagen en rapporten • Vrij schrijven

Elk van deze globale descriptoren wordt weer onderverdeeld in gedetailleerde (of specifieke) descriptoren in de vorm van zogenoemde can-do statements. Al deze can-do statements zijn ingebed in contexten van bepaalde situaties binnen domeinen waarin 'het sociale leven is geordend' (Council of Europe 2001, pag. 45). In het ERK worden tenminste de volgende domeinen onderscheiden:

- persoonlijk domein
- publiek domein
- professioneel domein
- educatief domein.

Overzichten met daarin voor elk domein voorbeelden van situaties completeren het beeld van een mogelijk taalgebruik. De situaties illustreren onder welke omstandigheden en met welk doel de vreemde taal kan worden gebruikt.

De bandbreedte van de niveaus

Een verdere detaillering van de niveaus maakt het mogelijk binnen de bandbreedte van het niveau nuances aan te brengen. Het ERK maakt in de schalen met de descriptoren onderscheid tussen de zogenoemde 'criteriumniveaus' (zoals A2, B1 of B2) en de 'plusniveaus' (bijvoorbeeld A2+ of B1+). Nemen we als voorbeeld A2, dan geeft het ERK voor bijvoorbeeld luisteren het volgende onderscheid voor deze twee niveaus aan:

A2	Kan genoeg begrijpen om te kunnen voldoen aan behoeften van concrete aard, wanneer er helder en langzaam wordt gearticuleerd.
	Kan frasen en uitdrukkingen begrijpen die verband houden met zaken van de meest directe prioriteit (elementaire persoons- en familiegegevens, boodschappen doen, plaatselijke geografie, werk), wanneer er helder en langzaam wordt gearticuleerd.

De 'kan-beschrijving' onder de streep wordt beschouwd als het 'criteriumniveau' (A2 of A2.1), boven de horizontale streep is een beschrijving van het 'plusniveau' (A2.2. of A2+).

In de tabellen met niveau-indicaties van de examenprogramma's in termen van het ERK is eveneens sprake van een +niveau (A2+, B1+ of B2+) voor de twee domeinen voor gespreksvaardigheid. Het ERK beschrijft dit +niveau als een zeer goede A2, B1 of B2. (ERK, pag. 34). Het gaat bij deze +niveaus dus om prestaties die nog binnen de bandbreedte van het betreffende niveau vallen, maar die zich in kwantiteit en kwaliteit kunnen onderscheiden (bijvoorbeeld A2+: meer actieve deelname aan gesprekken). In het volgende overzicht wordt een indicatie gegeven van de verschillen tussen de voor de tweede fase relevante ERK-niveaus en daarbij behorende plusniveaus.

A2 of A2.1	A2.2 of A2+
<p>Descriptoren van sociale functies o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenvoudige beleefdheidsvormen om mensen te begroeten en aan te spreken; • zeer korte sociale gesprekken voeren; mensen begroeten en vragen hoe zij het maken en reageren op nieuws. <p>Maar ook:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenvoudige transacties doen in winkels; • eenvoudige inlichtingen verkrijgen; • de weg vragen en wijzen. 	<p>Zeer goede A2 prestatie, dat wil zeggen meer actieve deelname aan gesprekken zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenvoudige face-to-face gesprekken beginnen, gaande houden en beëindigen; • zich verstaanbaar maken en ideeën en informatie uitwisselen over vertrouwde onderwerpen in voorspelbare alledaagse situaties, mits de gesprekspartner indien nodig helpt. <p>Maar ook meer mogelijkheden om een monoloog te voeren, zoals bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • korte, elementaire beschrijvingen geven van gebeurtenissen en activiteiten; • huisdieren en persoonlijke bezittingen beschrijven.

B1 of B1.1	B1.2. of B1+
<p>Interactie kunnen onderhouden en overbrengen wat men wil overbrengen, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>persoonlijke gezichtspunten en meningen geven of achterhalen in een informeel gesprek met vrienden;</i> • <i>een breed scala van eenvoudige taal flexibel benutten om veel onder woorden te brengen van wat hij of zij wil uitdrukken.</i> <p>Maar ook de vaardigheid om problemen in het dagelijks leven op te lossen, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>zich redden in minder alledaagse situaties in het openbaar vervoer;</i> • <i>onvoorbereid in gesprek gaan over vertrouwde onderwerpen;</i> • <i>een klacht indienen.</i> 	<p>Zeer goede B1 prestatie.</p> <p>Hier gelden dezelfde twee aspecten als bij B1 aangevuld met descriptoren met nadruk op het uitwisselen van de hoeveelheid informatie, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>een kort verhaal, artikel, voordracht, discussie, vraaggesprek of documentaire samenvatten, vertellen wat hij of zij ervan vindt en vragen over details beantwoorden;</i> • <i>beschrijven hoe iets moet worden gedaan, met gedetailleerde aanwijzingen.</i>
B2 of B2.1	B2.2 of B2+
<p>Descriptoren op dit niveau vertegenwoordigen breuk met inhoud tot nu toe. Aan de onderkant ligt de nadruk bijvoorbeeld op effectief argumenteren, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>actief meedoen aan ongedwongen discussies in vertrouwde contexten en daarbij commentaar geven, helder standpunten uitdragen, alternatieven beoordelen en hypothesen opstellen en erop reageren;</i> • <i>een argument ontwikkelen onder verwijzing naar redenen om voor of tegen een bepaald standpunt te zijn.</i> <p>Maar ook nieuwe aandachtsgebieden zoals het zich staande houden in het sociale gesprek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>op natuurlijke wijze, vloeiend en effectief converseren;</i> • <i>zich aanpassen bij de veranderingen van richting, stijl en nadruk die gebruikelijk zijn in conversatie.</i> <p>En ook een nieuwe mate van taalbewustzijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>fouten verbeteren die tot onbegrip of misverstanden hebben geleid;</i> • <i>over het algemeen vergissingen en fouten corrigeren zodra hij of zij zich ervan bewust is.</i> 	<p>Een zeer goed B2 niveau.</p> <p>Nadruk op argumenteren, effectieve sociale gesprekken en taalbewustzijn blijft. Daar komt echter een nieuwe graad van gesprekscompetentie bij, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>eigen bijdragen bekwaam in verband brengen met die van anderen.</i> <p>De coherentie en cohesie is groter, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>een beperkt aantal samenbindende elementen gebruiken om zinnen vloeiend met elkaar te verbinden tot een helder en samenhangend betoog.</i> <p>En meer descriptoren over onderhandelingen, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>het formuleren van een pleidooi voor schadevergoeding, met gebruikmaking van overtuigende taal en eenvoudige argumenten voor genoegdoening;</i> • <i>helder verklaren wat de grenzen van een concessie zijn.</i>

5.2 Taalprofielen

Om de eindtermen van het examenprogramma te kunnen 'vertalen' in niveaus van het Europees Referentiekader is gebruik gemaakt van Taalprofielen. Taalprofielen zijn in opdracht van het Ministerie van OCW gemaakt en door Cito gevalideerd⁵. Ze geven een overzicht van alle niveaus van het ERK geïllustreerd met can-do-statements die van voorbeelden van concrete taalgebruikssituaties zijn voorzien.

Taalprofielen zijn opgebouwd per vaardigheid. Voor elke vaardigheid worden de volgende zaken beschreven:

- *Het ERK-niveau.* Hier wordt een beschrijving gegeven van het algemene beheersingsniveau dat moet worden getoond bij een bepaald niveau.
- *De tekstenmerken, receptief en (waar van toepassing) productief.* Om teksten te kunnen 'toewijzen' aan een bepaald niveau, noemt het ERK een aantal kenmerkende criteria waaraan een tekst binnen dat niveau moet voldoen. Die criteria hebben o.a. betrekking op onderwerp, woordgebruik en zinsbouw, tempo en articulatie (bij orale teksten), tekstindeling en tekstlengte. Bij de productieve vaardigheden horen ook criteria zoals grammaticale correctheid en coherentie.
- *De te hanteren strategieën.* Hierbij gaat het erom dat de taalleerder een aantal receptieve strategieën hanteert die hem helpen de tekst te begrijpen. Kernwoorden daarbij zijn signalen herkennen en interpreteren.
- *De globale descriptoren.* Deze descriptoren zijn ingedeeld volgens de al eerder vermelde clustering.
- *De gedetailleerde descriptoren.* Deze descriptoren beschrijven precies wat een taalleerder op een bepaald niveau moet kunnen (laten zien).
- *Voorbeelden van taalgebruikssituaties.* Voor elk van de gedetailleerde descriptoren zijn taalgebruikssituaties opgenomen. Daarbij gaat het om voorstelbare communicatieve situaties waarin de taalleerder terecht kan komen en waarin hij/zij het bij het niveau behorend gedrag moet vertonen.

5.3 Eindexamenniveaus volgens het ERK

Voor de niveaus A2 tot en met C1 volgen hier de beschrijvingen van het algemene beheersingsniveau uit Taalprofielen. C2 is daarin niet opgenomen. Bij C2 gaat het om een hoog vaardigheidsniveau dat veelal pas bereikt wordt na een aantal jaren leven en werken in een land waar de vreemde taal gesproken wordt of na een academische opleiding in de vreemde taal. Voor het schoolonderwijs is dit niveau niet relevant. In Taalprofielen is het dan ook niet uitgewerkt.

⁵ De ontwikkelde descriptoren zijn door Cito getest op validiteit. In de eerste valideringsronde liet een willekeurig samengestelde groep van 18 talendocenten een grote mate van onderlinge overeenstemming zien (gemiddeld 0,79), en bleek de groep als geheel de can do-statements vrijwel net zo te beoordelen als de samenstellers van Taalprofielen (gemiddeld 0,91). Achttien van de in totaal 219 descriptoren bleken iets minder goed te functioneren. Na bijstelling is een tweede valideringsronde uitgevoerd, waaraan 20 docenten deelnamen. De tweede ronde liet hetzelfde totaalbeeld zien als de eerste. Van de 18 bijgestelde descriptoren functioneerden 12 beter en 6 hetzelfde. Zeven andere descriptoren functioneerden in de tweede ronde slechter dan in de eerste. Uit het ijkingsonderzoek is gebleken dat een willekeurige groep docenten mvt het in grote mate eens is over het toewijzen van de descriptoren plus voorbeelden aan een beheersingsniveau uit het ERK, zelfs als voor overeenstemming een 'strengere' norm wordt gehanteerd.

De niveaubeschrijvingen van de examenprogramma's voor havo/vwo geldend tot 2007 zijn geanalyseerd en vergeleken met de niveaus van het ERK (bijlage 2). Deze analyse geeft als resultaat per vaardigheid de volgende niveaus waarop zich het eindexamen voor havo en voor vwo moet bevinden.

Domein B: Kijk- en Luistervaardigheid

Voor de kijk- en luistervaardigheid zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen op de volgende niveaus van het ERK*

<i>Kijk- en Luistervaardigheid</i>		
	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1	B2
<i>Frans</i>	B1	B2
<i>Duits</i>	B1	B2

A1	Kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die zichzelf, zijn/haar familie en directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.
A2	Kan zinnen en de meest frequente woorden begrijpen die betrekking hebben op gebieden die van direct persoonlijk belang zijn (bijvoorbeeld basisinformatie over zichzelf en zijn/haar familie, winkelen, plaatselijke omgeving, werk). Kan de belangrijkste punten in korte, duidelijke, eenvoudige boodschappen en aankondigingen volgen.
B1	Kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaardtaal wordt gesproken over vertrouwde zaken die hij/zij regelmatig tegenkomt op zijn/haar werk, school, vrije tijd enz. Kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk wordt gesproken.
B2	Kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Kan het grootste deel van films in standaardtaal begrijpen.
C1	Kan een langer betoog begrijpen, zelfs wanneer dit niet duidelijk gestructureerd is en wanneer relaties slechts impliciet zijn en niet expliciet worden aangegeven. Kan zonder al teveel inspanning tv-programma's en films begrijpen.

* zie bijlage 2

Standaardbepaling luisteren

Om te kunnen bepalen op welk niveau de eindtermen voor luistervaardigheid aan het eind van havo en vwo worden gerealiseerd, is naast een theoretische koppeling (zie hoofdstuk 6) door Cito ook een analyse gemaakt van de opgaven die in het luistervaardigheidsexamen van 2004 en 2005 voorkwamen: een standaardbepaling⁶.

Uit die standaardbepaling blijkt dat voor Frans, Duits en Engels het gemiddelde niveau van de onderzochte opgaven geleidelijk stijgt van examens (vmbo bb) naar examens (vwo):

- Voor Engels vwo ligt het niveau van de opgaven op B2, voor Engels havo onder B2.
- Voor Frans ligt dit niveau voor vwo onder B2 en voor havo ongeveer op B1.
- Voor Duits ligt het niveau van de opgaven voor vwo net op B2 (net onder Engels) het havo niveau ligt ruim op B1.

Deze uitkomsten komen redelijk overeen met de theoretische analyse (zie bijlage 2), zijn echter door het analyseren van bestaande opgaven genuanceerder.

De consequentie van een en ander zou moeten zijn dat een schoolexamen luisteren voor bijvoorbeeld Frans voor het overgrote deel B1 opgaven zou moeten bevatten, terwijl voor het vwo examen Frans het zinvol zou zijn wanneer ook een paar opgaven op B2 niveau zouden voorkomen. Engels vwo zou dan overwegend uit B2-opgaven moeten bestaan.

⁶ 'Standaardbepaling' is een procedure die het mogelijk moet maken om een uitspraak te doen over het niveau (in dit geval het ERK-niveau) dat een kandidaat bij het juist beantwoorden van de vragen bij een luistertoets kan bereiken. Als een luistervaardigheidsexamen bijvoorbeeld hoofdzakelijk B1 opgaven bevat en de kandidaat maakt die allemaal goed, dan heeft die kandidaat een prestatie geleverd op B1 niveau. Het is mogelijk dat hij ook op B2 zou kunnen presteren, maar op grond van dat luistervaardigheidsexamen kan dat niet geconstateerd worden omdat het examen geen, of te weinig B2 opgaven bevat.

Bij standaardbepaling hoort een procedure waarbij deskundige beoordelaars wordt gevraagd aan te geven welk minimum ERK-niveau is vereist om een opgave goed te maken. Een hoge beoordelaarsovereenstemming is een vereiste om met zekerheid uitspraken over een niveau te kunnen doen. De methode gebruikt bij de standaardbepaling hield, in het kort, het volgende in: *een representatieve selectie van luisteropgaven uit ieder (school)examen luistervaardigheid (van vmbo tot vwo) moderne vreemde talen (Duits, Engels, Frans) werd, in willekeurige volgorde, aan beoordelaars voorgelegd. Zij dienden aan te geven welk minimum ERK-niveau zij noodzakelijk achtten voor de juiste beantwoording van iedere opgave.*

Domein C: Gespreksvaardigheid

Voor de gespreksvaardigheid zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen op de volgende niveaus van het ERK:*

<i>Gespreksvaardigheid</i>		
	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1+	B2
<i>Frans</i>	B1	B1+
<i>Duits</i>	B1+	B2

Subdomein C1: Gesprekken voeren

A1	Kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en helpt bij het formuleren van wat de spreker probeert te zeggen. Kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.
A2	Kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel hij/zij gewoonlijk niet voldoende begrijpt om het gesprek zelfstandig gaande te houden.
B1	Kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de betreffende taal wordt gesproken. Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of zijn/haar persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).
B2	Kan zodanig deelnemen aan een vloeiend gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen.
C1	Kan zich vloeiend en spontaan uitdrukken zonder merkbaar naar uitdrukkingen te hoeven zoeken. Kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en professionele doeleinden. Kan ideeën en meningen met precisie formuleren en zijn/haar bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.

* zie bijlage 2

Subdomein C2: Spreken

A1	Kan eenvoudige uitdrukkingen en zinnen gebruiken om de eigen woonomgeving en de mensen in de naaste omgeving te beschrijven.
A2	Kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen familie en andere mensen, leefomstandigheden, opleiding en huidige of meest recente baan te beschrijven.
B1	Kan uitingen op een eenvoudige manier aan elkaar verbinden, zodat hij/zij ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Kan in het kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen. Kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en zijn/haar reacties beschrijven.
B2	Kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op zijn/haar interessegebied. Kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voor- en nadelen van diverse opties uiteenzetten.
C1	Kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen geven over complexe onderwerpen en daarbij subthema's integreren, specifieke standpunten ontwikkelen en het geheel afronden met een passende conclusie.

In de tabellen met de overzichten van het niveau van de examenprogramma's voor de twee domeinen voor gespreksvaardigheid is sprake van een +niveau (A2+, B1+ of B2+). Het ERK beschrijft dit niveau als een zeer goede A2, B1 of B2, aangevuld met een aantal descriptors waarin bijvoorbeeld bij B1+ 'de nadruk ligt op de uitwisseling van *hoeveelheden* informatie' (ERK, pag. 34). Het gaat bij deze +niveaus dus om prestaties die nog binnen de bandbreedte van het betreffende niveau vallen, maar die zich in kwantiteit kunnen onderscheiden (bijvoorbeeld A2+: meer actieve deelname aan gesprekken). Zie ook pag. 21.

Domein D: Schrijfvaardigheid

Voor de schrijfvaardigheid zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen op de volgende niveaus van het ERK:*

<i>Schrijfvaardigheid</i>		
	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1	B2
<i>Frans</i>	A2+	B1
<i>Duits</i>	A2+	B1

A1	Kan een korte, eenvoudige mededeling doen, bijvoorbeeld voor het zenden van vakantiegroeten. Kan op formulieren persoonlijke details invullen, bijvoorbeeld naam, nationaliteit en adres op een inschrijvingsformulier noteren.
A2	Kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.
B1	Kan een eenvoudige, samenhangende tekst schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Kan persoonlijke brieven schrijven waarin ervaringen en indrukken beschreven worden.
B2	Kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die de persoonlijke interesse van de schrijver hebben. Kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tegen een specifiek standpunt. Kan brieven schrijven waarin het persoonlijk belang van ervaringen en indrukken aangegeven wordt.
C1	Kan zich in duidelijke, goed gestructureerde tekst uitdrukken en uitgebreid standpunten uiteenzetten. Kan in een brief, een opstel of een verslag gedetailleerde uiteenzettingen schrijven over complexe onderwerpen en belangrijke punten benadrukken. Kan verschillende soorten teksten schrijven in een zelfverzekerde, persoonlijke stijl die aangepast is aan de lezer die hij/zij in gedachten heeft.

Voor de specifieke descriptoren voor luisteren, gesprekken voeren, spreken en schrijven, en voorbeelden van opgaven wordt verwezen naar de hoofdstukken 6 en 8.

* zie bijlage 2

6. De eindtermen van het schoolexamen: niveauindicaties

In dit hoofdstuk worden de eindtermen van de examenprogramma's en de niveaus voor de schoolexamens Engels, Frans en Duits vergeleken met de descriptoren en de niveaus van het Europees Referentiekader. Met behulp van deze vergelijking wordt duidelijk gemaakt op welk niveau van het Europees Referentiekader zich de eindtermen voor havo en vwo bevinden. Vervolgens worden per vaardigheid niveauindicaties uitgewerkt. Ten behoeve van de overzichtelijkheid is dezelfde indeling gehanteerd die ook in 'Taalprofielen' is gebruikt. In hoofdstuk 8 worden voorbeelden van opgaven voor Duits, Frans en Engels gegeven met bijbehorende uitwerkingen als illustratie van de niveaus.

In hoofdstuk 2 hebben we al aangegeven welke de meest in het oog springende veranderingen ten opzichte van de tot 2007 geldende examenprogramma's moderne vreemde talen zijn:

- luistervaardigheid is *kijk-* en luistervaardigheid geworden;
- gespreksvaardigheid is onderverdeeld in twee subdomeinen: *gesprekken voeren* en *spreken* (monoloog);
- de handelingsdelen komen niet meer voor;
- per domein en eventueel subdomein is slechts één globale eindterm geformuleerd;
- er is geen eindterm voor Domein F.

In de volgende paragrafen wordt allereerst ingegaan op een mogelijke uitwerking van de globale eindterm om vervolgens een niveauindicatie te geven van de betreffende eindterm in termen van het Europees Referentiekader.

Belangrijk is te beseffen dat deze interpretatie van de eindtermen van het schoolexamen *niet bindend* is. Wat hier aangeboden wordt, heeft het karakter van een voorbeeld, suggestie, advies - kortom: van een handreiking. Dat geldt voor dit hoofdstuk, maar ook voor alle hierna volgende.

6.1 Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

Eindterm 2

De kandidaat kan:

- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek;
- aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.

Uitwerking van het examenprogramma

De luistervaardigheid wordt - door de bank genomen - door scholen getoetst met behulp van door het Cito ontwikkelde luistertoetsen. Deze toetsen hebben een aantal vaste inhoudelijke kenmerken: ze zijn wat hun inhoud betreft redelijk actueel en toetsen naast het begrip van die inhoud in sterke mate ook luisterstrategieën. Zo moeten de kandidaten op basis van het beluisterde een bepaald woord invullen of moeten ze op basis van de beluisterde informatie uit een aantal antwoorden het juiste antwoord kiezen.

In de geglobaliseerde eindterm is sprake van het 'aangeven van **relevante informatie**, gegeven een **vaststaande behoefte**'. Dat wil zeggen dat de relevantie van de informatie wordt bepaald door de in de opgave omschreven behoefte. Zo bepaalt niet alleen de moeilijkheidsgraad van de tekst het niveau maar ook de opgave. Waar in de eindterm sprake is van een tekst, dient dat te worden verstaan als 'mondelinge en/of opgenomen audio en/of audiovisuele bron'.

Waar in de eindterm sprake is van '**betekenis van belangrijke elementen aangeven**' wordt daaronder niet verstaan het geven van een vertaling naar het Nederlands, maar moet eerder gedacht worden aan een omschrijving van een begrip of situatie. Tevens wordt van de kandidaten gevraagd dat zij kunnen '**anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek**'. De kandidaten moeten leren voorspellen hoe het gesprek waarschijnlijk verder zal gaan. Naast de semantische informatie moeten zij bij kijkvaardigheid aandacht geven aan de mimiek en houding van de sprekers, bij mondeling aangeboden tekst moeten zij leren letten op o.a. pauzes in het gesprek en de toon.

Het 'oude' examenprogramma gaf in de niveauomschrijvingen een aantal criteria waaraan het taalmateriaal (de teksten) voor havo en vwo moesten voldoen. We zetten ze even op een rij:

Kenmerken van teksten

niveau 2	niveau 3 (havo)	niveau 4 (vwo)
bestemd voor <i>breed</i> publiek	bestemd voor <i>redelijk ontwikkeld</i> publiek	bestemd voor <i>ontwikkeld</i> publiek
onderwerpen <i>binnen belevingswereld</i> van kandidaten	beslaan breed scala aan onderwerpen <i>buiten belevingswereld</i> van kandidaten	beslaan breed scala aan onderwerpen <i>buiten belevingswereld</i> van kandidaten
transparante opbouw	<i>transparante</i> opbouw	<i>complexe</i> opbouw
<i>doorgaans redundant en vrij concreet</i>	ook impliciete informatie, <i>redundant en vrij concreet</i>	ook impliciete informatie, <i>weinig redundant en abstract</i>
informerend of overtuigend, emotioneel, diverterend, fictioneel	informerend of overtuigend, emotioneel, diverterend, fictioneel	informerend of overtuigend, emotioneel, diverterend, fictioneel
enige kennis van moedertaallanden*	<i>elementaire</i> kennis van moedertaallanden*	<i>algemene</i> kennis moedertaallanden* en elementaire kennis van landen waar de taal als

		officiële taal wordt gesproken
	ook niet-lineair, hypertext, audio-verrijkte teksten	ook niet-lineair, hypertext, audio-verrijkte teksten
	relevant voor andere vakken	relevant voor andere vakken

* De landen waar de doeltaal gesproken wordt

Naast deze inhoudelijke niveaumenmerken gelden voor het luistermateriaal ook nog de volgende criteria:

niveau 2	niveau 3 (havo)	niveau 4 (vwo)
spreektempo <i>relatief langzaam</i>	spreektempo <i>normaal</i>	spreektempo <i>normaal</i> tot <i>snel</i>
<i>geringe</i> afwijking van standaardtaal	<i>enige</i> variatie t.o.v. standaardtaal	enige variatie t.o.v. standaardtaal
ook gebruik multimedia	ook gebruik multimedia	ook gebruik multimedia

De verschillen tussen de niveaucriteria voor havo (niveau 3) en vwo (niveau 4) hebben dus vooral betrekking op het spreektempo.

Vergelijking met de niveaus van het Europees Referentiekader

Het Europees Referentiekader kent een omschrijving van een algemeen beheersingsniveau (per ERK-niveau) en een viertal luisteractiviteiten, waarvoor steeds een globale descriptor is geformuleerd.

Deze luisteractiviteiten zijn:

1. gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan;
2. luisteren als lid van een live publiek;
3. luisteren naar aankondigingen en instructies;
4. luisteren naar tv, video- en geluidsopnames.

In elk van deze activiteiten kan de taalgebruiker luisteren met een bepaald doel, bijvoorbeeld:

- om de hoofdgedachte te horen/bepalen;
- om specifieke informatie te horen;
- om gedetailleerd te worden geïnformeerd;
- om te weten wat de gevolgen kunnen zijn.

Inhoudelijk komt dit behoorlijk overeen met de eindterm zoals die voor luistervaardigheid – havo en vwo – is geformuleerd (zie kader). Om te kunnen bepalen op welk ERK-niveau de havo- dan wel de vwo-eindterm is te plaatsen, moet vooral gekeken worden naar de overeenkomsten in de niveaubeschrijvingen. Als voorbeeld één van die niveaucriteria: met betrekking tot de sprekers wordt op niveau 4 (vwo) verondersteld dat de kandidaat kan luisteren naar moedertaalsprekers van wie het spreektempo varieert van normaal tot snel, en wiens accent enige variatie (sociaal of regionaal) ten opzichte van de standaardtaal kan vertonen. Dat past bij niveau B2: standaardtaal en standaarddialect waarbij storende achtergrondgeluiden niet van invloed zijn.

Op niveau 3 (havo) geldt dat moedertaalsprekers waarvan het spreektempo normaal is, goed begrepen kunnen worden. Qua accent kan zich enige variatie (sociaal of regionaal) voordoen ten opzichte van de standaardtaal. Dit is vergelijkbaar met B1 (helder gearticuleerd in een over het algemeen vertrouwd accent).

In de bijlage zijn deze vergelijkingen opgenomen. Hier beperken we ons tot de resultaten van die vergelijking (zie ook Cito, 2006). Die geven het volgende beeld:

	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1	B2
<i>Frans</i>	B1	B2
<i>Duits</i>	B1	B2

Uitwerking per niveau

Niveau B1 – Engels, Frans, Duits havo

Beheersingsniveau

Kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaardtaal wordt gesproken over vertrouwde zaken die hij/zij regelmatig tegenkomt op zijn/haar werk, school, vrije tijd enz. Kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.

Tekstkenmerken voor dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* zijn vertrouwd en uit eigen interessegebied.
- Het *taalgebruik* is eenvoudig. Binnen het eigen interessegebied wordt complexer taalgebruik wel begrepen.
- Het *spreektempo* is normaal. De spreker spreekt duidelijk gearticuleerde standaardtaal.
- *Teksten* zijn niet al te lang.

Voorbeelden van meer specifieke luisteractiviteiten

Nogmaals zij erop gewezen dat het bij deze luisteractiviteiten steeds gaat om het realiseren van een bepaald (luister)doel, zoals bijvoorbeeld 'het bepalen van de hoofdgedachte' of 'om gedetailleerd te worden geïnformeerd'. Opgaven bij luisterteksten zullen dan ook vaak dit soort doelen proberen na te streven (zie ook hoofdstuk 8). Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhouden van luistermateriaal, gekoppeld aan een globale descriptor van een luisteractiviteit, te realiseren op B1-niveau.

1. Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan

De kandidaat kan:

- *in het algemeen de hoofdpunten van een uitgebreide discussie om hem/haar heen volgen, op voorwaarde dat er duidelijk gearticuleerd wordt in de standaardtaal.*

bijvoorbeeld: een gesprek tussen buitenlandse leeftijdgenoten over popmuziek, een gesprek tussen medereizigers over onveiligheid op straat, een discussie met

buitenlandse scholieren over milieuvervuiling of een discussie over het eerlijker verdelen van werkzaamheden tijdens een stage of een vakantiebaantje in het buitenland.

2. Luisteren als lid van een live publiek

De kandidaat kan:

- *ongecomplieerde korte praatjes over vertrouwde onderwerpen in grote lijnen volgen, op voorwaarde dat er duidelijk gearticuleerde standaardtaal gesproken wordt.*

bijvoorbeeld: hoofdpunten van een beschrijving van bezienswaardigheden tijdens een excursie, beschrijving van een proef, procedure of onderzoek tijdens een gastles van een buitenlandse docent, een inleiding van de directeur tijdens een bezoek aan een buitenlandse school.

3. Luisteren naar aankondigingen en instructies

De kandidaat kan:

- *eenvoudige technische informatie begrijpen, zoals gebruiksaanwijzingen voor apparaten. Kan gedetailleerde aanwijzingen opvolgen.*

bijvoorbeeld: over het dagprogramma voor een schoolreis, over hoe cijfers berekend worden, telefonische reisinformatie, hoe je van of naar je eigen land geld kunt overmaken, over de voorbereiding voor een toets of examen. Instructies van een ski- of zeilinstructeur, bij een buitenlandse excursie: hoe vind je een bezienswaardigheid, wat te doen als een automaat niet werkt, wie je moet bellen en hoe je je geld terug krijgt. Hoe je je video programmeert of je mobiele telefoon. Hoe een chatprogramma werkt.

4. Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

De kandidaat kan:

- *de hoofdpunten begrijpen van radionieuwsberichten en eenvoudig geluidsmateriaal over vertrouwde onderwerpen, indien langzaam en duidelijk gepresenteerd.*

bijvoorbeeld: een programma verstaan in de vreemde taal over een gebeurtenis, stad of streek in het eigen land, verkeersinformatie met aanwijzingen voor omleidingen, een verhaal over een bekende persoonlijkheid zoals een popster, filmster, sportfiguur, politicus.

Bij luistertoetsen wordt meestal als geluidsdrager cd, video of dvd gebruikt waarin de laatste descriptor wordt herkend. De descriptoren 1 en 3 worden volop in het voortraject geoefend en komen als toetsteksten terug. Alleen de tweede descriptor 'luisteren als lid van een live publiek' valt in een toetssituatie moeilijk te realiseren.

Niveau B2 – Engels, Frans, Duits vwo

Beheersingsniveau

Kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Kan het grootste deel van films in standaardtaal begrijpen.

Tekstkenmerken voor dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* kunnen concreet of abstract zijn.
- Het *taalgebruik* is complex.
- De spreker spreekt in standaardtaal en in normaal *tempo*.
- *Teksten* kunnen lang zijn.

Voorbeelden van meer specifieke luisteractiviteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhoud van luistermateriaal, gekoppeld aan een globale descriptor van een luisteractiviteit, te realiseren op B2-niveau.

1. Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan

De kandidaat kan:

- *met enige moeite veel van wat om hem/haar heen gezegd wordt volgen, maar kan het moeilijk vinden effectief mee te doen aan een gesprek met meerdere 'native speakers' die hun taal op geen enkele wijze aanpassen.*

bijvoorbeeld: gesprekken tussen buitenlandse leeftijdsgenoten over een nieuw computerspel, gesprekken tussen vrienden in een café over hun studieplannen.

- *in discussies over thema's binnen het eigen vak- of interessegebied de argumentatie volgen en belangrijke punten in detail begrijpen.*

bijvoorbeeld: begrijpen van argumenten voor of tegen het gedogen van softdrugs tijdens een discussie met buitenlandse scholieren.

2. Luisteren als lid van een live publiek

De kandidaat kan:

- *complexe informatie begrijpen over onderwerpen uit het dagelijks leven of het eigen vakgebied.*

bijvoorbeeld: historische achtergrondinformatie in een beschrijving van bezienswaardigheden tijdens een buitenlandse excursie, bespreking van onderzoeksresultaten tijdens een gastles van een buitenlandse docent.

- *binnen de eigen interessesfeer of het eigen vakgebied de essentie van ingewikkelde betogen begrijpen, mits het onderwerp enigszins vertrouwd is en het verhaal duidelijk opgebouwd.*

bijvoorbeeld: een inleiding over een studieprogramma van een buitenlandse opleiding.

3. Luisteren naar aankondigingen en instructies

De kandidaat kan:

- *gedetailleerde aanwijzingen en mededelingen begrijpen.*

bijvoorbeeld: aankondigingen op een station over hoe je moet omreizen tijdens een treinstaking, aanwijzingen van een arts over de behandeling van een kwaal of verwonding, telefonische instructies van een medewerker van een helpdesk over het oplossen van een computerstoring.

4. Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames

De kandidaat kan

- *de meeste in standaardtaal en in normaal spreektempo gesproken radioprogramma's begrijpen.*

bijvoorbeeld: een documentaire, een actualiteitenrubriek, een interview.

- de essentie begrijpen van moeilijker televisieprogramma's als er in standaardtaal en in normaal tempo gesproken wordt.

bijvoorbeeld: een documentaire of een actualiteitenrubriek, een discussieprogramma, een informatief programma over populairwetenschappelijke onderwerpen.

- de handeling en veel informatie volgen in films als er in standaardtaal en in normaal spreektempo gesproken wordt.

bijvoorbeeld: thrillers, romantische komedies, soaps, historische kostuumdrama's of jeugdfilms.

Bij luistertoetsen wordt meestal als geluidsdrager cd, video of dvd gebruikt waarin de laatste descriptor wordt herkend. De descriptoren 1 en 3 worden volop in het voortraject geoefend en komen als toetsteksten terug. Alleen de tweede descriptor 'luisteren als lid van een live publiek' valt in een toetssituatie moeilijk te realiseren.

6.2 Domein C: Gespreksvaardigheid

Het domein gespreksvaardigheid is analoog aan de indeling in het Europees Referentiekader onderverdeeld in twee subdomeinen, te weten:

- gesprekken voeren (6.2.1) (mondelijke interactie);
- spreken (6.2.2) (mondelijke productie).

In het eerste geval treedt de taalgebruiker samen met een of meer gesprekspartners afwisselend op als spreker en luisteraar om zo een gesprek op te bouwen. Hierbij worden voortdurend allerlei strategieën toegepast, zoals bijvoorbeeld compensatiestrategieën. Discussies, vraaggesprekken, debatten en onderhandelingen zijn voorbeelden van hier bedoelde interactieve activiteiten.

Bij spreken ligt dat anders. Hier produceert de taalgebruiker een gesproken tekst die wordt 'ontvangen' door een publiek van een of meer luisteraars. Als voorbeelden van dergelijke activiteiten kan worden gedacht aan het doen van mededelingen of een publiek toespreken over een bepaald onderwerp of in de schoolse context een spreekbeurt of presentatie.

6.2.1 Subdomein C1 : Gesprekken voeren

Eindterm 3

De kandidaat kan:

- adequaat reageren in sociale contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- uitdrukking geven aan gevoelens;
- zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden;
- strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden.

Uitwerking van het examenprogramma

Het (onderwijzen en) toetsen van deze vaardigheid is een van de lastigste van de taalvaardigheden. Was er in het verleden de mogelijkheid om de gesprekken vooral over of naar aanleiding van literaire onderwerpen te laten plaatsvinden, in het nog vigerende programma was het de bedoeling om deze gesprekken ook over andere

zaken te laten voeren. Het nieuwe programma brengt daarin geen verandering. Weliswaar zijn de eindtermen in aantal sterk gereduceerd, in grote lijnen gaat het om vergelijkbare activiteiten.

In de nieuwe eindterm is sprake van 'adequaat reageren in sociale contacten'.

Adequaat wil dan zeggen, dat de uiting zowel binnen de inhoudelijke context van het gesprek als het bij die context passende niveau heeft; de bijdrage aan het gesprek sluit aan bij het gekozen doel of het thema en de gesprekspartner(s). 'Adequaat reageren in sociale contacten' zou ook kunnen inhouden dat de kandidaat:

- kan vragen om verheldering als hij iets niet begrijpt;
- de bijdrage van een gesprekspartner kan verhelderen, samenvatten en aanvullen;
- informatie kan geven als die ontbreekt;
- een gesprekspartner de ruimte kan geven, en soms dus even niet reageert.

De formulering 'in sociale contacten' impliceert min of meer dat de kandidaat op een juiste manier gesprekken kan beginnen en afsluiten en diverse uitingen die in dergelijke contacten voorkomen (bedanken etc.) kan doen. Omschrijvingen in de eindterm als 'informatie vragen en verstrekken' kunnen zowel betrekking hebben op feitelijke informatie (waarover de kandidaat beschikt) als op bijvoorbeeld een mening die een kandidaat heeft ten aanzien van het te bespreken onderwerp.

Het oude examenprogramma kende niveaucriteria die het verschil tussen de niveaus duidelijk moesten maken. Dat verschil tussen de niveaus 2, 3 en 4 bestond uit de volgende elementen:

niveau 2 (havo Frans)	niveau 3 (havo Duits/Engels; vwo Frans)	niveau 4 (vwo Engels/Duits)
		<i>instrueren</i>
		standpunt bepalen en beargumenteren
	presentatie houden	presentatie houden
sociale contacten en persoonlijke behoeften	sociale contacten en persoonlijke behoeften en <i>studie</i>	sociale contacten en persoonlijke behoeften en <i>studie</i>
persoonlijke sfeer, eigen belevingswereld	persoonlijke sfeer, binnen en buiten kennissenkring, <i>maatschappelijke onderwerpen</i>	+ onderwerpen als <i>politiek, cultuur, economie</i> en <i>techniek</i>
lager tempo, zonder lange onderbrekingen	lager tempo, zonder lange onderbrekingen	<i>vlot sprekend</i>
begrijpelijk, goed verstaanbaar	begrijpelijk, goed verstaanbaar	<i>genuanceerd formulerend</i>
taalgebruik enigszins aangepast aan situatie	taalgebruik enigszins aangepast aan situatie	taalgebruik aangepast aan situatie
		intenties, hoofdzaken en belangrijke details <i>zonder misverstanden overbrengen</i>
relatief lange bijdragen	relatief lange bijdragen	relatief lange bijdragen
compensatiestrategieën	compensatiestrategieën	compensatiestrategieën

Vergelijking met de niveaus van het Europees Referentiekader

Om de eindterm voor 'gesprekken voeren' te kunnen vergelijken met het Europees Referentiekader moet zowel een inhoudelijke vergelijking als een vergelijking van de niveaucriteria plaats vinden. In het ERK wordt een aantal interactieve activiteiten genoemd die in 'Taalprofielen' zijn (omwille van de helderheid) samengevat:

- Informele gesprekken (bijvoorbeeld informele conversatie, informele discussie).
- Bijeenkomsten en vergaderingen (zoals debat, formele discussie).
- Zaken regelen (bijvoorbeeld onderhandelingen, samen plannen, transacties).
- Informatie uitwisselen (zoals bijvoorbeeld een vraaggesprek).

In 'Taalprofielen' zijn aan deze interactieve activiteiten globale descriptoren gekoppeld, die aangeven wat een kandidaat op een bepaald niveau zou moeten kunnen. Als voorbeeld geven we de globale descriptor op B1-niveau bij 'informele gesprekken'. Die descriptor luidt '*Kan gevoelens uitdrukken en erop reageren, kan persoonlijke standpunten en meningen geven en ernaar vragen in gesprekken over onderwerpen die binnen het eigen interessegebied liggen en commentaar geven op standpunten van anderen*'. Deze beschrijving komt redelijk overeen met (delen van de) eindterm voor gesprekken voeren (zie kader). Om te kunnen bepalen op welk ERK-niveau zich de eindtermen voor havo dan wel die voor vwo bevinden, moeten de niveaucriteria van beide vergeleken worden met de niveaubeschrijvingen van dat ERK. Ook hier geven we een voorbeeld: een vergelijking van inhouden waarover gesproken wordt (onderwerpen).

Niveau 2 beschrijft onderwerpen als passend in de 'persoonlijke sfeer en de eigen belevingswereld'. Deze onderwerpen komen redelijk overeen met de omschrijving 'alledaags en vertrouwd' behorend bij het A2 niveau. Op niveau 3 komen daar maatschappelijke onderwerpen bij en op niveau 4 wordt verwacht dat een kandidaat zich ook over (o.a.) politieke, culturele en economische onderwerpen kan uiten. Vallen de maatschappelijke onderwerpen binnen de persoonlijke belangstelling of hebben ze betrekking op het dagelijks leven, dan is hier sprake van onderwerpen op B1 niveau. Bij B2 gaat het om onderwerpen die 'algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of met vrijetijdsbesteding te maken hebben'. Deze omschrijving dekt de beschrijving van niveau 4: politiek (algemeen), cultureel (algemeen, vrije tijd), economisch (algemeen, wetenschappelijk). (Zie ook blz. 21)

In de bijlage 2 zijn deze vergelijkingen opgenomen. Hier beperken we ons tot de resultaten van die vergelijking (zie ook Cito, 2006). Die geven het volgende beeld:

	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1+	B2
<i>Frans</i>	B1	B1+
<i>Duits</i>	B1+	B2

Uitwerking per niveau

Niveau B1 – Frans havo (B1), Engels, Duits havo (B1+), Frans vwo (B1+)

Beheersingsniveau

Kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de betreffende taal wordt gesproken.

Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of zijn/haar persoonlijke belangstelling hebben of betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).

Tekstkenmerken (productief) van dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* zijn vertrouwd, vallen binnen de persoonlijke belangstelling of hebben betrekking op het dagelijkse leven, eigen werk of opleiding.
- De *woordenschat* en het *woordgebruik* zijn toereikend om over alledaagse onderwerpen te spreken, eventueel door middel van omschrijvingen.
- Wat de *grammaticale correctheid* betreft, wordt redelijk accuraat gebruik gemaakt van frequente routines en patronen.
- In de *interactie* gaat het om face-to-face gesprekken over bekende onderwerpen. Het beginnen, voeren en afsluiten van dergelijke gesprekken kost geen moeite. Om te bevestigen of men elkaar begrepen heeft, worden zaken (gedeeltelijk) herhaald.
- *Vloeiendheid*: goed te volgen, met (veel) pauzes voor grammaticaal en lexicaal herstel en planning.
- Wat de *coherentie* betreft, zijn afzonderlijke elementen verbonden tot een samenhangende reeks.
- De *uitspraak* is duidelijk verstaanbaar, een gekleurd accent en enkele verkeerd uitgesproken woorden zijn mogelijk.

Om het niveau van een prestatie van een kandidaat te kunnen bepalen, kent het ERK niet alleen de hierboven opgesomde niveaucriteria, maar geeft het ook kenmerken ten aanzien van het receptieve aspect bij gesprekken voeren. Als een gesprekspartner niet aan die criteria voldoet, ontstaat er een gesprekssituatie waarbij er mogelijk geen of nauwelijks interactie ontstaat. De criteria hebben deels dezelfde categorieën:

- *Onderwerpen* zijn vertrouwd, vallen binnen de persoonlijke belangstelling of hebben betrekking op het dagelijkse leven, eigen werk of opleiding.
- Het *woordgebruik* en de *zinsbouw* zijn toereikend voor alledaagse zaken. Elementaire structuren en herhalingen komen geregeld voor.
- Wat *tempo* en *articulatie* betreft, worden de woorden duidelijk uitgesproken in een vertrouwd accent.
- Er wordt *hulp* geboden: de kandidaat wordt direct aangesproken, bepaalde woorden en uitdrukkingen worden herhaald, ongebruikelijke uitdrukkingen worden vermeden en de articulatie is duidelijk (ondersteunt het begrijpen).

Voorbeelden van meer specifieke interactieve activiteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhoud van interactieve activiteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op B1-niveau.

1. Informele gesprekken

De kandidaat kan:

- *gevoelens uitdrukken en erop reageren.*

bijvoorbeeld: boosheid uitdrukken bij onenigheid, reageren op een spijtbetuiging, iemand geruststellen bij bijvoorbeeld vertraging of bij ziekte.

- *persoonlijke standpunten en meningen geven en ernaar vragen in gesprekken over onderwerpen die binnen het eigen interessegebied liggen en commentaar geven op standpunten van anderen.*

bijvoorbeeld: over televisieprogramma's, tophits, films, sportwedstrijden; over de gebeurtenissen van de dag; over voor- en nadelen van vakantiebestemmingen; over religie; over vergelijkingen van woon-, leef- en werksituaties.

2. Bijeenkomsten en vergaderingen

De kandidaat kan:

- *een standpunt duidelijk overbrengen, maar heeft moeite mee te doen in een debat.*

bijvoorbeeld: je persoonlijke mening geven over het programma als deelnemer aan uitwisseling; mening over een actuele gebeurtenis.

- *deelnemen aan routinematige formele discussies over vertrouwde onderwerpen, waarbij sprake is van uitwisseling van feitelijke informatie, het geven van instructies of het bespreken van praktische problemen.*

bijvoorbeeld: voorstellen doen voor de organisatie van een feestelijke slotavond tijdens uitwisseling; een praktische oplossing aandragen voor gerezen problemen (bij uitwisseling, op school, tijdens vakantie etc.).

3. Zaken regelen

De kandidaat kan:

- *overweg met de meeste transacties die zich zullen voordoen tijdens het reizen.*

bijvoorbeeld: voorstellen doen voor het oplossen van problemen zoals overleggen over reparatiewerkzaamheden aan auto of fiets; overleggen over de indeling van accommodatie; reservering veranderen, telefonisch reserveren, iets aangeven bij de politie.

- *omgaan met minder routinematige situaties in winkels, postkantoren, banken, bijvoorbeeld bij klachten over producten en/of diensten.*

bijvoorbeeld: het terugbrengen van een aankoop; extra wensen toelichten; extra informatie vragen bij een menu, een klacht uiten over een lawaaiige kamer, een fout op de rekening.

4. Informatie uitwisselen

De kandidaat kan:

- *eenvoudige feitelijke of meer gedetailleerde informatie achterhalen en doorgeven.*

bijvoorbeeld: over bezienswaardigheden; over de snelste route; over eigenschappen en prijzen van producten; over campingfaciliteiten; over details van een vakantiewoning.

- om gedetailleerde aanwijzingen vragen en deze opvolgen.

bijvoorbeeld: laten uitleggen hoe je met het openbaar vervoer op een bepaalde plek komt; aanwijzingen van politie of wegwacht opvolgen.

- in beperkte mate initiatieven nemen in vraaggesprekken.

bijvoorbeeld: om over een nieuw onderwerp te beginnen; voorstellen om te pauzeren; voorstellen om een andere activiteit te beginnen.

Niveau B2 – Engels, Duits vwo

Beheersingsniveau

Kan zodanig deelnemen aan een vloeiend gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen.

Tekstkenmerken (productief) van dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding.
- De *woordenschat* en het *woordgebruik* zijn toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen. Een minder gebruikelijk of minder passend woord komt een enkele maal voor. Het is meestal echter duidelijk wat wordt bedoeld.
- De *grammatica* is redelijk correct. Kleine afwijkingen doen geen afbreuk aan de begripelijkheid en worden vaak hersteld. Enige complexe zinsvormen komen voor.
- In de *interactie* wordt op gepaste wijze aan een gesprek begonnen, net als het woord nemen en het beëindigen van een gesprek. Soms gebeurt het op een minder elegante manier. Het gesprek kan op verschillende manieren gaande worden gehouden.
- *Vloeiendheid*: tempo is vrij vast, aarzelingen komen voor om te zoeken naar patronen en uitdrukkingen. Weinig opvallend lange pauzes.
- *Coherentie* wordt bewerkstelligd door gebruik te maken van beperkt aantal verbindingswoorden. In een langere bijdrage lukt dat niet altijd.
- De *uitspraak* is duidelijk en natuurlijk, evenals de intonatie.

De criteria voor het receptieve deel:

- *Onderwerpen* kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding.
- In het *woordgebruik* worden complexe argumentaties gebruikt. Idiomatiche uitdrukkingen worden niet altijd begrepen. *Zinsbouw* kan complex zijn.
- *Tempo* is dat van een gemiddelde moedertaalspreker. Articulatie: standaardtaal.
- Wat *hulp* betreft: er wordt in een normaal tempo in de standaardtaal gesproken.

Voorbeelden van meer specifieke interactieve activiteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhouden van interactieve activiteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op B2-niveau.

1. Informele gesprekken

De kandidaat kan:

- *deelnemen aan uitvoerige gesprekken over de meeste algemene onderwerpen op een duidelijk actieve manier, zelfs in een rumoerige omgeving.*

bijvoorbeeld: over het vrijgeven van de drugshandel; over het openstellen van de Europese grenzen; deelnemen aan gesprekken met meerdere sprekers.

- *mate van emotie uitdrukken en de persoonlijke betekenis van gebeurtenissen en ervaringen naar voren brengen.*

bijvoorbeeld: meeleven met een buitenlandse vriend/vriendin; medeleven betuigen bij ingrijpende gebeurtenissen; boosheid uitdrukken over niet nagekomen afspraken.

2. Bijeenkomsten en vergaderingen

De kandidaat kan:

- *actief participeren in routinematige en niet-routinematige formele discussies.*

bijvoorbeeld: over de inhoud van een schoolkrant; over het maximale aantal deelnemers aan een internationaal project of internationale wedstrijd.

- *mening naar voren brengen, verantwoorden en handhaven, alternatieve voorstellen op waarde toetsen en hypothesen opstellen en erop reageren.*

bijvoorbeeld: over een maatschappelijk onderwerp zoals tolerantie en racisme; over internationale vraagstukken zoals vluchtelingenproblematiek; een doemscenario schetsen bij een voorstel.

3. Zaken regelen

De kandidaat kan:

- *de voortgang van een project stimuleren door anderen uit te nodigen om mee te doen, om te zeggen wat ze denken etc.*

bijvoorbeeld: door een groepje te vormen voor het organiseren van een volleybalwedstrijd op een camping.

- *een vraagstuk of probleem helder schetsen, door te speculeren over oorzaken en consequenties, en voor- en nadelen van verschillende wijzen van aanpak af te wegen.*

bijvoorbeeld: met een lokale vakman een probleem oplossen.

- *een probleem uitleggen en met de desbetreffende instantie of personen onderhandelen over een oplossing of onenigheid.*

bijvoorbeeld: een reservering ongedaan maken; huur(contract) ongedaan maken; in discussie gaan met een agent over een onterechte bekeuring; genoegdoening vragen in een hotel als het gehuurde niet in overeenstemming is met de afspraken.

4. Informatie uitwisselen

De kandidaat kan:

- *betrouwbare gedetailleerde informatie doorgeven.*

bijvoorbeeld: over verschillende reismogelijkheden.

- een heldere, gedetailleerde beschrijving geven van hoe een procedure uitgevoerd moet worden.

bijvoorbeeld: met een kennis de voor- en nadelen van bepaalde computerprogramma's bespreken; de laatste details voor een uitwisseling/schoolbezoek regelen.

- initiatief nemen in een vraaggesprek, ideeën ontwikkelen en ze uitbreiden met een beetje hulp of stimulans van de gesprekspartner.

bijvoorbeeld: tijdens een (straat) interview toelichten wat opmerkelijk gevonden wordt in vergelijking met de eigen situatie.

Het is aan te bevelen bij de eindterm voor gespreksvaardigheid vooral activiteiten aan kandidaten voor te leggen die te maken hebben met het voeren van 'informele gesprekken' (1) en het 'uitwisselen van informatie' (4). Activiteiten op deze terreinen zijn voorstelbaar voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. 'Bijeenkomsten en vergaderingen' en 'zaken regelen' wekken de indruk vooral met een beroep te maken te hebben en daarmee inhoudelijk wat verder van de leerlingen te staan. Wij hebben in deze categorieën overigens voorbeelden opgenomen waarvan we denken dat ze ook in de schoolse context uitgevoerd kunnen worden. Zij bieden mogelijk alternatieven om eens van de geijkte paden af te wijken.

6.2.2 Subdomein C2 : Spreken

Eindterm 4

De kandidaat kan verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden.

Uitwerking van het examenprogramma

Binnen dit domein gaat het maar om één eindterm: het adequaat presenteren van verworven informatie. Onder 'adequaat presenteren' kan worden verstaan 'het in staat zijn, een gepast taalgebruik toe te passen bij het spreken over onderwerpen binnen zijn/haar interessegebied, begrijpelijk voor het publiek'. Adequaat houdt ook in dat de presentatie aantrekkelijk is. Gebruik van audiovisuele hulpmiddelen als bijvoorbeeld PowerPoint verhogen de aantrekkelijkheid. 'Met het oog op doel en publiek' heeft betrekking op eenvoudige, op de doelgroep afgestemde, beschrijvingen en of presentaties. In de schoolse context betreft het hier vaak medeleerlingen, maar ander publiek is denkbaar, bijvoorbeeld als uitwisselingen met scholen in het doeltaalgebied tot de activiteiten van de school behoren. De presentatie kan zowel informatief als betogend van aard zijn, dat laatste met name wanneer het gaat om het verwoorden van argumenten en standpunten. Doel van informatieve presentatie zal zijn het bieden van nieuwe informatie en inzichten over een bepaald onderwerp. Heeft de presentatie een betogend karakter, dan gaat het er vooral om het publiek te overtuigen van de argumenten en/of standpunten van de spreker. Omdat in het oorspronkelijke examenprogramma geen verschil gemaakt was tussen het interactieve gesprekken voeren en het (monologisch) spreken, gelden hier dezelfde niveaucriteria als bij gesprekken voeren (zie 6.2.1).

Vergelijking met de niveaus van het Europees Referentiekader

In het ERK wordt deze activiteit omschreven als 'het produceren van een gesproken tekst die wordt ontvangen door een publiek van een of meer luisteraars'. Als voorbeelden van dergelijke activiteiten – voor de verschillende ERK-niveaus – worden genoemd 'mededelingen doen' en 'een publiek toespreken'. Deze activiteiten kunnen handelingen inhouden als

- een geschreven tekst voorlezen;
- spreken met behulp van aantekeningen of visuele hulpmiddelen;
- een ingestudeerde rol spelen;
- voor de vuist weg spreken;
- zingen⁷.

Deze handelingen zijn in 'Taalprofielen' als volgt in spreekactiviteiten geclusterd:

1. monologen;
2. een publiek toespreken.

Kijken we naar de omschrijving in het examenprogramma, dan vallen beide activiteiten binnen deze omschrijving. Zoals eerder opgemerkt, zijn er geen aparte criteria in het oorspronkelijke examenprogramma voor deze vorm van mondelinge productie.

In het ERK worden wel specifieke criteria genoemd, die echter vrijwel identiek zijn aan die voor gesprekken voeren, met dien verstande dat de receptieve criteria hier geen rol meer spelen. Het verschil zit daarom ook vooral in het type activiteit dat wordt uitgevoerd.

In bijlage 2 zijn de vergelijkingen opgenomen. Hier beperken we ons tot de resultaten van die vergelijking (zie ook Cito, 2006). Die geven het volgende beeld:

	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1+	B2
<i>Frans</i>	B1	B1+
<i>Duits</i>	B1+	B2

Uitwerking per niveau

Niveau B1 – Engels, Duits havo (B1+), Frans vwo (B1+), Frans havo (B1)

Beheersingsniveau

Kan uitingen op een eenvoudige manier aan elkaar verbinden, zodat hij/zij ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Kan in het kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen. Kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en zijn/haar reacties beschrijven.

⁷ Vertaald uit: Council of Europe, 2001, blz. 58

Tekstkenmerken voor niveau B1 zijn:

- *Onderwerpen* zijn vertrouwd, vallen binnen de persoonlijke belangstelling of hebben betrekking op het dagelijks leven.
- Het *woordgebruik* en de *woordenschat* zijn toereikend om eventueel met behulp van omschrijvingen vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te beschrijven.
- *Grammaticale correctheid*: er wordt redelijk accuraat gebruik gemaakt van frequente patronen van de grammatica die horen bij over het algemeen voorspelbare situaties.
- *Vloeiendheid*: de spreker is goed te volgen, alhoewel pauzes voor grammaticale en lexicale planning (wat moet ik zeggen, en hoe?) en herstel van fouten veel voorkomen.
- Wat de *coherentie* betreft zijn afzonderlijke elementen verbonden tot een samenhangende reeks.
- De *uitspraak* is duidelijk verstaanbaar, zelfs met een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

Voorbeelden van meer specifiek productief taalgebruik

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhoud van productieve activiteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op B1-niveau.

1. Monologen

De kandidaat kan:

- *eenvoudige beschrijvingen geven over allerlei vertrouwde onderwerpen binnen zijn/haar interessegebied.*

bijvoorbeeld: een buitenlandse bezoeker adviseren over leuke dingen om te doen.

- *gedetailleerd verslag doen van ervaringen en meningen en reacties beschrijven.*

bijvoorbeeld: de plot van een boek of film navertellen, en zeggen wat je ervan vond; vertellen over je eerste bezoek aan het buitenland; vertellen aan medeleerlingen over een excursie, en waarom die interessant was.

- *echte of verzonden gebeurtenissen beschrijven.*

bijvoorbeeld: een ongeluk op straat beschrijven aan de politie; vertellen over pech onderweg; een fantastische droomreis beschrijven.

- *vertellen over zijn/haar dromen, verwachtingen en ambities.*

bijvoorbeeld: aan iemand je toekomstplannen vertellen; in een sollicitatiegesprek uitleggen wat je wilt bereiken.

- *een verhaal vertellen.*

bijvoorbeeld: een grappige gebeurtenis vertellen; gewoontes van het eigen land uitleggen; navertellen van stukjes gelezen tekst.

- *plannen uitleggen en toelichten.*

bijvoorbeeld: vertellen over een reis die je gaat maken na je eindexamen.

2. Een publiek toespreken

De kandidaat kan:

- een eenvoudige, voorbereide presentatie geven over een onderwerp binnen zijn/haar interessegebied, die over het algemeen duidelijk genoeg is om zonder moeilijkheden te volgen en waarin de hoofdpunten redelijk gedetailleerd geformuleerd zijn.

bijvoorbeeld: bij een spel of sportwedstrijd de spelregels uitleggen; als gids optreden voor medeleerlingen uit het doeltaalland.

- vragen beantwoorden naar aanleiding van een presentatie.

bijvoorbeeld: naar aanleiding van een verslag over een taalstage of taalcursus aan medestudenten.

Niveau B2 - Engels, Duits vwo

Beheersingsniveau

Kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op zijn/haar interessegebied. Kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voordelen en nadelen van diverse opties uiteenzetten.

Tekstkenmerken voor niveau B2 zijn:

- *Onderwerpen* kunnen algemeen zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding.
- Het *woordgebruik* en de *woordenschat* zijn toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen.
- *Grammaticale correctheid*: er wordt een vrij uitgebreide beheersing van de grammatica vertoond met gebruik van complexe zinsvormen. Er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan.
- *Vloeiendheid*: het spreektempo is vrij vast, alhoewel de spreker soms aarzelt wanneer hij/zij zoekt naar patronen en uitdrukkingen.
- *Coherentie*: er wordt gebruik gemaakt van een beperkt aantal middelen voor tekstcohesie om uitingen te verbinden tot een heldere, coherente tekst, hoewel dat in een lange bijdrage niet altijd even goed lukt.
- *Uitspraak*: Duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie.

Voorbeelden van meer specifiek productief taalgebruik

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke inhoud van productieve activiteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op B2-niveau.

1. Monologen

De kandidaat kan:

- over een groot aantal onderwerpen binnen zijn/haar interessegebied een argumentatie systematisch opbouwen en op adequate wijze de belangrijke punten en relevante details markeren.

bijvoorbeeld: aan een vriend/in duidelijk maken waarom je het beleid van de ene politieke partij beter vindt dan dat van de andere; als amateur-fotograaf uitleggen wat erbij komt kijken om die ene fantastische foto te maken.

- een reeks van beredeneerde argumenten opbouwen.

bijvoorbeeld: verslag doen van ervaringen en daarbij meningen met argumenten onderbouwen: in een tafelgesprek met geïnteresseerde (onbekende) toehoorders verslag doen van een reis, een land of landschap.

- een standpunt uitleggen en daarbij de voor- en nadelen van verschillende opties presenteren.

bijvoorbeeld: bij de afsluiting van een uitwisselingsproject met studenten een leuk verhaal vertellen over de start van het project; over een belangrijk voorval uit je jeugd vertellen.

2. Een publiek toespreken

De kandidaat kan:

- een duidelijke, voorbereide presentatie geven waarbij hij/zij argumenten kan noemen voor of tegen een bepaald standpunt of voor- en nadelen van diverse opties..

bijvoorbeeld: bij verwickelingen tijdens uitwisselingen nieuwe regels/regelingen uitleggen aan collega's/medescholieren.

- omgaan met een aantal daaropvolgende vragen met een mate van vloeiendheid en spontaniteit die noch voor hem/haarzelf, noch voor het publiek ongemak oplevert.

bijvoorbeeld: een presentatie houden voor medeleerlingen/-studenten over een bestudeerd onderwerp, waarbij voor- en nadelen van verschillende standpunten besproken worden; vragen uit het publiek beantwoorden.

6.3 Domein D: Schrijfvaardigheid

6.3.1 Subdomein D1: Taalvaardigheden

Eindterm 5

De kandidaat kan:

- adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden;
- een verslag schrijven in de betreffende taal.

Uitwerking van het examenprogramma

Het examenprogramma formuleert enerzijds globale inhoudelijke criteria (informatie vragen en verstrekken en adequaat reageren), anderzijds doet het ook uitspraken over de manier waarop aan deze inhoudelijke criteria moet worden voldaan: schriftelijke contacten, een verslag en een presentatie. Door het deels aan verworven informatie te koppelen, ligt hier ook een duidelijke relatie met de receptieve vaardigheden lezen en luisteren, alsmede – zo men wil – met 'gesprekken voeren', waar informatie uitwisselen een van de activiteiten is. Ook hier proberen we bepaalde termen te interpreteren om zo helderheid te krijgen over wat bedoeld is.

Zo verstaan we onder 'adequaat' hier 'het in staat zijn om een gepast taalgebruik toe te passen bij sociale contacten in formele en informele domeinen voor wat betreft het

correcte gebruik van begroetformules, beleefdheidsvormen, conventies en gewoontes van de doeltaalgebruikers, taalregisters'. Met 'schriftelijke contacten' kunnen verschillende tekstsoorten bedoeld zijn, die in het kader van correspondentie, aantekeningen maken, berichten, formulieren, verslagen of vrije teksten schrijven, kunnen worden ingezet. Met 'doeltaalgebruikers' zijn gebruikers van de doeltaal bedoeld, voor wie deze zowel de moedertaal als een vreemde taal kan zijn. De informatie strekt zich afhankelijk van het niveau uit over een scala van onderwerpen waarover informatie gevraagd of verstrekt wordt. Daarbij kan het gaan om zowel alledaagse aspecten van onmiddellijke relevantie, als ook om vertrouwde onderwerpen die echter een algemener karakter hebben. Het doel heeft betrekking op informatieve en communicatieve doelen m.b.t. gegevens, feiten, ervaringen, meningen en gevoelens. De geschreven teksten zouden uitdrukkelijk niet alleen de docent als publiek (beoogd lezer) moeten hebben. Door te schrijven voor een bepaald publiek leren leerlingen niet alleen om zich in te leven in verschillende publieksgroepen, maar ook op basis daarvan publiekgericht te schrijven.

De keuze van een opdracht impliceert normaal gesproken ook al het publiek: medeleerlingen, leerlingen van een uitwisselingsschool, lezers van een (school)krant.

Het oorspronkelijke examenprogramma kende een aantal niveaumschrijvingen waaraan het geproduceerde tekstmateriaal van de kandidaat moest voldoen. In het schema hieronder geven we dat weer.

Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's		
niveau 2	niveau 3	niveau 4
sociale contacten en persoonlijke behoeften, (in)formele brief voor privé doeleinden , formulieren en cv	sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie, (in)formele brief in de privésfeer of in het kader van studie, cv, verslag	sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie, (in)formele brief in privésfeer of in kader van studie, cv, verslag, betoog en bespreking
gericht aan jongeren, volwassenen en instanties	gericht aan jongeren, volwassenen binnen en buiten kennissenkring , instanties	gericht aan jongeren, volwassenen binnen en buiten kennissenkring, instanties
logische opbouw	logische opbouw	logische opbouw
duidelijk uitgedrukt; taalgebruik is aangepast aan situatie, geadresseerde of publiek	duidelijk uitgedrukt; taalgebruik is aangepast aan situatie, geadresseerde of publiek	duidelijk uitgedrukt; taalgebruik is aangepast aan situatie, geadresseerde of publiek variëaties in woordgebruik aanbrenge

De verschillen tussen de drie relevante niveaus zijn te vinden in de tekstsoorten en in de geadresseerden. Op niveau 4 wordt ook variatie in woordgebruik verwacht, maar dat had alleen betrekking op Engels.

Voor alle duidelijkheid nemen we nog even de 'oorspronkelijke' niveauindicaties op.

	Duits	Frans	Engels
havo	2	2	3
vwo	3	3	4

Vergelijking met de niveaus van het Europees Referentiekader

Het Europees Referentiekader onderscheidt bij het schrijven enerzijds schriftelijke productie (de schrijver produceert een tekst die wordt ontvangen door een publiek van een of meer lezers) en anderzijds schriftelijke interactie (interactie door middel van geschreven taal). In het laatste geval gaat om activiteiten als het corresponderen per brief, fax of e-mail, het doorgeven van memo's of notities en bijvoorbeeld het deelnemen aan online of offline activiteiten op de computer. Bij het 'schrijven voor een publiek' geeft het ERK voorbeelden van activiteiten als:

- formulieren en vragenlijsten invullen;
- posters maken;
- rapporteren;
- aantekeningen maken;
- creatief schrijven;
- persoonlijke of zakelijke brieven schrijven.

In 'Taalprofielen' zijn deze twee invullingen van schrijfvaardigheid samengevat in een viertal clusters:

1. correspondentie;
2. aantekeningen, berichten, formulieren
3. verslagen en rapporten (alleen vanaf niveau B1);
4. vrij schrijven.

Kijken we naar de eindterm voor schrijfvaardigheid, dan is er een redelijke mate van overeenkomst te constateren. Het onderstaande overzicht brengt de overeenkomsten in beeld:

Eindterm	ERK/Taalprofielen
adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers	correspondentie (schriftelijke interactie); aantekeningen, berichten, formulieren (schriftelijke productie)
informatie vragen en verstrekken	correspondentie (schriftelijke interactie)
verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven, uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden	verslagen en rapporten (schriftelijke productie)
een verslag schrijven in de betreffende taal	verslagen en rapporten (schriftelijke productie) vrij schrijven (schriftelijke productie)

Vergelijken we de niveaubeschrijvingen, dan zijn omschrijvingen als 'voor privé-doeleinden' en 'in de privésfeer' (alle niveaus) te vergelijken met 'directe eigen omgeving' (A2) en 'vertrouwde onderwerpen met betrekking tot de leefwereld van schrijver' en 'alledaagse zaken' (B1). Op het hogere ERK-niveau (B2) hebben de teksten betrekking op zaken die behoren tot de interessesfeer of ervaringswereld van de schrijver. Het niveau van de eindterm spreekt bij niveau 4 ook over het type tekst (o.a. betoog). Hier neigt het niveau al richting C1, waarbij sprake is van 'vrij ingewikkelde onderwerpen die algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn'.

In bijlage 2 zijn de vergelijkingen opgenomen. Hier beperken we ons tot de resultaten van die vergelijking (zie ook Cito, 2006). Die geven het volgende beeld:

	havo	vwo
<i>Engels</i>	B1	B2
<i>Frans</i>	A2+	B1
<i>Duits</i>	A2+	B1

Uitwerking per niveau

Niveau A2 – Frans, Duits havo

Beheersingsniveau

Kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.

Tekstkenmerken voor dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* hebben betrekking op de directe eigen omgeving van de schrijver of eenvoudige alledaagse situaties.
- Het *woordgebruik* en de *woordenschat* bestaan uit standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht.
- De *grammaticale correctheid* beperkt zich tot het gebruik van eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten.
- De *spelling* van woorden die binnen het mondelinge vocabulaire van de schrijver vallen is fonetisch redelijk correct. Korte zinnen over alledaagse onderwerpen zijn correct (over)geschreven.
- Groepen woorden zijn verbonden met behulp van eenvoudige voegwoorden, zoals 'en', 'maar' en 'omdat' (*coherentie*).

Voorbeelden van meer specifieke schrijfactiviteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke schrijfactiviteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op niveau A2.

1. Correspondentie

De kandidaat kan:

- *heel eenvoudige persoonlijke brieven schrijven om dankbaarheid of verontschuldigen over te brengen.*

bijvoorbeeld: om te bedanken voor geboden hulp, voor een cadeautje, voor een uitnodiging; om te verontschuldigen voor het vergeten van een verjaardag, het niet nakomen van een afspraak; om iets te vertellen of te vragen over dagelijkse zaken, zoals leeftijd, familie, school, hobby's en idolen, of over een reis of verblijf tijdens de vakantie; om gemaakte afspraken te bevestigen.

2. Aantekeningen, berichten, formulieren

De kandidaat kan:

- een korte, eenvoudige boodschap noteren als om herhaling of herformulering gevraagd kan worden.

bijvoorbeeld: standaardformulieren invullen om iets te bestellen, of om aangifte bij het politiebureau aan te doen.

- korte eenvoudige aantekeningen maken of boodschappen noteren gerelateerd aan zaken van onmiddellijke noodzaak schrijven.

bijvoorbeeld: aandachtspunten, handige zinnen en trefwoorden noteren als geheugensteun bij een telefoongesprek; een afspraak vastleggen; aantekeningen als voorbereiding op een gesprekje; briefjes op het prikbord van een camping om te vragen of iemand iets gevonden heeft of om partners te zoeken voor een activiteit; een telefonisch doorgegeven boodschap noteren.

4. Vrij schrijven

De kandidaat kan:

- een aantal eenvoudige frases en zinnen over familie, leefomstandigheden, educatieve achtergrond, huidige of meest recente baan schrijven.

bijvoorbeeld: eigen stad, huis, gezin beschrijven; een hobby of dagelijkse werkzaamheden beschrijven; de dagelijkse weg naar school beschrijven; het uiterlijk beschrijven en de biografische gegevens geven van een filmster, een idool, een familielid, een vriend of van zichzelf; een excursie, een vakantie of een bijzondere gebeurtenis beschrijven.

Niveau B1 – Engels havo, Frans, Duits vwo

Beheersingsniveau

Kan eenvoudige, samenhangende teksten schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Kan persoonlijke brieven schrijven waarin ervaringen en indrukken beschreven worden.

De tekstkenmerken voor dit niveau zijn:

- *Onderwerpen* zijn vertrouwd en hebben betrekking op de leefwereld van de schrijver of over alledaagse zaken.
- Het *woordgebruik* en de *woordenschat* zijn toereikend om - eventueel met behulp van omschrijvingen - over vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te schrijven.
- Er wordt redelijk correct gebruik gemaakt van frequente 'routines' en patronen van de *grammatica* die horen bij voorspelbare situaties.
- *Spelling, interpunctie* en layout zijn in de meeste gevallen accuraat genoeg om te volgen. Lopende tekst die over het algemeen in zijn geheel begrijpelijk is.
- Een serie van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen is verbonden tot samenhangende lineaire reeks van punten (*coherentie*).

Voorbeelden van meer specifieke schrijfactiviteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke schrijfactiviteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op niveau B1.

1. Correspondentie

De kandidaat kan:

- vrij gedetailleerde persoonlijke brieven schrijven over ervaringen, gevoelens en gebeurtenissen.

bijvoorbeeld: een brief of e-mail over een nieuwe woning, een bijbaantje, een nieuwe vriend/vriendin, over nieuwtjes en gebeurtenissen sinds de laatste ontmoeting; een uitnodiging voor een bezoek; een brief over persoonlijke zaken zoals relatie met ouders, je nieuwe vriendje; een reactie op een brief waarin verdriet of ongenoegen wordt geuit; je mening geven over een onderwerp en reageren op de mening van anderen; een brief waarin je je eigen gevoelens uit, zoals verdriet of teleurstelling.

- een korte, eenvoudige zakelijke brief schrijven.

bijvoorbeeld: informatie vragen over producten en diensten; een hotelkamer of plaats op de camping reserveren; een eenvoudige klachtenbrief; contacten met een partnerschool in het buitenland; een eenvoudige sollicitatiebrief met beknopt cv voor een vakantiebaan; een brief als reactie op een advertentie over een vakantieplaats, een vakantiewoning of een stageplaats.

2. Aantekeningen, berichten, formulieren

De kandidaat kan:

- notities/berichten schrijven waarin eenvoudige informatie van onmiddellijke relevantie voor vrienden, medewerkers van diensten, docenten en anderen die in zijn/haar dagelijks leven een rol spelen overgebracht wordt, waarbij de belangrijke punten begrijpelijk overkomen.

bijvoorbeeld: een routebeschrijving voor een uitstapje, een bericht met verzoek om een bepaalde taak uit te voeren; een bericht voor een huisgenoot over waar je heen bent gegaan, wat je gaat doen, wanneer je terug bent; een boodschap over een telefoongesprek; een sollicitatieformulier of een aanmeldingsformulier voor een taal cursus; een advertentie om een kamer te huren of een vakantiebaan in het buitenland te vinden.

3. Verslagen en rapporten

De kandidaat kan:

- heel korte rapporten schrijven volgens een vastgestelde standaard, waarin routinematige, feitelijke informatie doorgegeven wordt en redenen voor het ondernemen van bepaalde acties aangegeven worden.

bijvoorbeeld: een samenvatting van een artikel over een bepaald onderwerp; een excursieprogramma; een tekst voor de partnerschool over je eigen woonplaats met de belangrijkste bezienswaardigheden; een hand-out met de belangrijkste punten voor een boekbespreking.

4. Vrij schrijven

De kandidaat kan:

- eenvoudige, gedetailleerde beschrijvingen maken over een aantal bekende onderwerpen binnen het eigen interessegebied.

bijvoorbeeld: voor een clubblad of een schoolkrant, in een persoonlijke brief aan een vriend.

- *verslag doen van ervaringen, en daarbij gevoelens en reacties beschrijven in een eenvoudige lopende tekst.*

bijvoorbeeld: een dagboek in een vreemde taal bijhouden; een persoonlijk commentaar over een film of een boek, een eenvoudig opstel over een onderwerp dat hem/haar interesseert; een verslag van een excursie of een reis maken, een straatinterview of een eenvoudig onderzoekje in het buitenland.

- *een waar gebeurde of verzonnen gebeurtenis beschrijven.*

bijvoorbeeld: een verhaaltje schrijven voor een krant of als opdracht voor een wedstrijd.

Niveau B2 – Engels vwo

Beheersingsniveau

Kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die de persoonlijke interesse van de schrijver hebben. Kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tegen een specifiek standpunt. Kan brieven schrijven waarin het persoonlijk belang van ervaringen en indrukken aangegeven wordt.

Tekstkenmerken voor dit niveau zijn:

- De *onderwerpen* behoren tot de interessesfeer of de ervaringswereld van de schrijver.
- Het *woordgebruik* en de *woordenschat* zijn voldoende om duidelijke beschrijvingen te geven en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen.
- Er wordt een vrij uitgebreide beheersing van de *grammatica* getoond. Er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan.
- *Spelling* en *interpunctie* zijn redelijk accuraat, maar kunnen invloeden van de moedertaal bevatten. Duidelijke, begrijpelijke, lopende tekst waarbij tekstconventies, zoals indeling in paragrafen en standaard lay-out, zijn toegepast.
- Een gelimiteerd aantal middelen voor tekstcohesie is aangewend om uitingen van de schrijver te verbinden tot heldere, coherente tekst, hoewel dit in langere teksten niet altijd even goed lukt.

Voorbeelden van meer specifieke schrijfactiviteiten

Hieronder treft u een aantal voorbeelden aan van mogelijke schrijfactiviteiten, gekoppeld aan een globale descriptor, te realiseren op niveau B2.

1. Correspondentie

De kandidaat kan:

- *brieven schrijven met een bepaalde mate van emotie en kan de persoonlijke betekenis van gebeurtenissen en ervaringen onderstrepen en het nieuws en standpunten van de correspondent becommentariëren.*

bijvoorbeeld: schrijven over problemen op school of op je werk; reageren op een brief van een kennis of vriend die meldt dat zij/hij langdurig ziek is, of dat hij/zij naar het buitenland gaat verhuizen; meedoen aan een discussiegroep op internet over een actueel onderwerp; je eigen mening geven of reageren op standpunten van anderen; advies geven aan een buitenlandse vriend/vriendin die in Nederland wil gaan studeren.

- *adequate zakelijke brieven schrijven.*

bijvoorbeeld: een studiebeurs in het buitenland aanvragen en je motivatie aangeven, een sollicitatiebrief met cv opstellen; informatie vragen over speciale voorzieningen, zoals voor gehandicapten; klachten uitvoerig en genuanceerd formuleren.

3. Verslagen en rapporten

De kandidaat kan:

- *een essay of rapport schrijven waarbij een argument wordt uitgewerkt, en daarbij redenen aangeven voor of tegen een bepaalde mening en de voordelen en nadelen van verschillende keuzes uitleggen.*

bijvoorbeeld: een discussiestuk over het recht op een rookvrije ruimte op school; een begeleidende tekst bij een grafiek of een tabel; aangeven waarom je het niet eens bent met een idee voor een gezamenlijke activiteit van een partnerschool en een alternatief voorstellen; de evaluatie van een stage, een reis, een project opstellen.

- *een geheel maken van informatie en argumenten uit diverse bronnen.*

bijvoorbeeld: een samenvatting van een langer artikel, van verschillende bronnen t.b.v. een werkstuk, van toeristische informatie voor buitenlandse gasten, of een samenvatting van een onderzoek ten behoeve van een presentatie.

4. Vrij schrijven

De kandidaat kan:

- *heldere, gedetailleerde beschrijvingen geven over een scala aan onderwerpen gerelateerd aan zijn/haar interessegebied.*

bijvoorbeeld: een ingezonden brief aan een lokale krant over een actueel onderwerp; in een opstel oorzaken en gevolgen van een actueel conflict beschrijven; een recensie van een boek, film of toneelstuk; een familiegeschiedenis; een opstel over een vrij onderwerp; een samenhangend verhaal (familiegeschiedenis, persoonlijk verhaal, een grappig verhaal of een anekdote).

Voor het schrijven van aantekeningen, berichten en het invullen van formulieren zijn er op dit niveau (B2) geen descriptoren meer geformuleerd.

6.3.2 Subdomein D2 : Strategische vaardigheden

Eindterm 6

De kandidaat kan met behulp van:

- een tekstverwerkingsprogramma een tekst schrijven;
- (elektronisch) naslagmateriaal teksten opstellen.

Uitwerking van het examenprogramma

Het examenprogramma biedt de kandidaten de mogelijkheid te laten zien in hoeverre zij in staat zijn elektronische hulpmiddelen te gebruiken. Genoemd wordt het tekstverwerkingsprogramma, waarbij dan meteen gedacht kan worden aan programma's waarmee de spelling gecheckt kan worden. Met elektronisch naslagmateriaal worden elektronische woordenboeken en/of synoniemenlijsten bedoeld. Ook kan de leerling gebruik maken van allerlei programma's die de lay-out van het schrijfproduct optimaliseren.

Vergelijking met het Europees Referentiekader

Het Europees Referentiekader spreekt van 'productiestrategieën', 'interactiestrategieën' en 'bemiddelingsstrategieën'. Deze laatste strategieën zijn onder meer bedoeld om technieken in te zetten (en deels te ontwikkelen) om bijvoorbeeld onzekerheid te overwinnen. Bij schriftelijke productieactiviteiten kan dat leiden tot herstel door middel van het raadplegen van naslagwerken (al dan niet elektronisch). Interactiestrategieën hebben doorgaans meer van doen met mondelinge interactie. Bij schrijfactiviteiten kan het leiden tot stappen die op basis van geconstateerde misverstanden de communicatie moeten herstellen, door bijvoorbeeld om opheldering te vragen en te geven. Het inzetten van productiestrategieën houdt in dat de taalgebruiker beschikbare bronnen mobiliseert en verschillende competenties op elkaar afstemt. Bij niet-interactieve activiteiten (bijvoorbeeld bij het schrijven van een verslag) kan de taalgebruiker deze strategieën inzetten om alert te zijn op veelgemaakte taalfouten en deze meteen te corrigeren (zelfcorrectie). Deze activiteiten worden echter pas van de taalgebruiker verwacht vanaf het B1-niveau. Op B2-niveau is pas sprake van een omschrijving die ook op schriftelijke activiteiten betrekking kan hebben: kan vergissingen of fouten corrigeren zodra hij of zij zich ervan bewust is of als ze tot onbegrip en misverstanden leiden.

7. Domein E: Literatuur

Eindterm 7

De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met ten minste drie literaire werken.

Eindterm 8 (alleen vwo)

De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Eindterm 9 (alleen vwo)

De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Vanaf 2007 moeten scholen beslissen over twee verschillende scenario's:

- a) literatuur vormt (weer) onderdeel van de verschillende talen;
- b) literatuur vormt een apart geïntegreerd blok (het zogenaamde geïntegreerd literatuuronderwijs, GLO).

In beide gevallen moet een beoordeling voor het onderdeel literatuur worden toegekend.

Als literatuur in het kader van de betreffende moderne vreemde taal wordt verzorgd, zullen de cijfers voor literatuuronderdelen meewegen bij de berekening van het eindcijfer voor de verschillende talen. De school bepaalt zelf welk gewicht literatuur binnen een taal krijgt toebedeeld.

In het tweede geval zal het zelfstandig cijfer voor het vak 'literatuur' dan samen met andere 'kleine vakken' en het profielwerkstuk voor de uitslagbepaling worden opgenomen in het zogenaamde combinatiecijfer.

In beide gevallen is het leesdossier niet verplicht. De school mag uiteraard wel beslissen om een leesdossier te blijven eisen.

Deze regeling geldt voor zowel havo als voor vwo en gymnasium.

Literaire teksten komen ook in de tekst van het Common European Framework voor (Council of Europe, 2001, blz. 56⁸), met name als het gaat om 'esthetische vormen van taalgebruik'. Hieronder wordt onder andere verstaan 'de productie, receptie en uitvoering van literaire teksten, zoals het lezen en schrijven van teksten (korte

⁸ De geciteerde tekst komt uit een vertaling van het CEF, die op initiatief van de Nederlandse Taalunie is gemaakt en die in het najaar van 2006 verschijnt (zie literatuuropgave). De genoemde bladzijde verwijst naar het oorspronkelijke document.

verhalen, romans, gedichten, enz.) en het uitvoeren van en kijken/luisteren naar recitals, toneelstukken, opera's, enz. Tevens wordt benadrukt dat literaire teksten een belangrijke educatieve functie vervullen, niet alleen door hun bijdrage aan het bewaren van de culturele erfenis van een land, maar ook als stimulus voor intellectuele, morele en esthetische reflectie.

Als tekstsoort komen literaire teksten bij de leesvaardigheid pas op de C niveaus van het ERK aan de orde. Een directe koppeling van de eindtermen van domein E aan het ERK is daarom niet mogelijk. Het aanbieden van literaire teksten uit buitenlandse literatuur beoogt echter niet alleen de taalverwerving als doel maar ook en vooral - evenals bij het vak Nederlands - de ontwikkeling van de literaire competentie van de leerlingen.

In een studie over de literaire ontwikkeling van leerlingen in het studiehuis onderscheidt Witte zes niveaus van literaire competentie (Witte, 2005 en 2006), waarbij de laagste niveaus vooral gericht op de eigen leesbeleving zijn; in een volgend stadium vertoont het leesgedrag het zoeken naar herkenning en de identificatie met personages en gebeurtenissen. Pas op de hogere niveaus is er sprake van analyserend gedrag en letterkundige verdieping. Om in een volgend stadium van literaire competentie te komen moet de leerling geprikkeld worden en nieuwe literaire ervaringen opdoen. Dit betekent dat de docent in het stofaanbod en in het verstrekken van de opdrachten uit moet gaan van het niveau van de leerling. Door de leerlingen leeractiviteiten aan te bieden die hen uitdagen en op korte termijn voldoening schenken kan de ontwikkeling worden gestimuleerd. Leeractiviteiten die niet aan deze voorwaarden voldoen, leiden vaak tot demotivatie en frustratie.

Vanuit deze redeneringen geven we enkele adviezen aan docenten om het onderdeel literatuur binnen de moderne vreemde talen tot zijn recht te laten komen. Zij zijn ook van toepassing op situaties waarin gekozen wordt voor glo.

Wanneer beginnen met literaire teksten?

In het kader van extensief lezen, of bijvoorbeeld als input voor een opdracht in het kader van 'creatief schrijven', kunnen toegankelijke literaire fragmenten al vanaf een vroeg stadium in de les worden ingezet. Korte verhalen, eenvoudige gedichten of fragmenten uit jeugdliteratuur behoren hier tot de mogelijkheden.

Keuze van literaire teksten

U hoeft zich niet te beperken tot (hele) literaire werken in de oorspronkelijke taal; indien functioneel, kunt u ook gebruik maken van teksten in vertaling en overwegen om (ook) fragmenten te gebruiken. Voor een breder aanbod en om ruimte te geven aan de verschillende individuele voorkeuren, zou de keuze van literaire teksten zich niet tot één literair genre moeten beperken.

Indien mogelijk, is het gebruik van ondersteunend materiaal zeer aan te raden: verfilmingen van literaire werken, maar ook foto's, muziek of andere kunstuitingen zoals schilderkunst, stimuleren de verbeelding, zorgen voor afwisseling en bevorderen het leesplezier.

Leesplezier en leeservaring

Het bevorderen van het leesplezier behoort tot de doelen van literatuuronderwijs. Als docent hoop je dat de leerlingen ook na hun eindexamen zullen blijven lezen. Leesplezier is mede afhankelijk van de inhoud en de complexiteit van de tekst; het kan worden bevorderd door teksten aan te bieden met een grote variatie qua inhoud die

aansluiten bij de interessesfeer van de leerling, waarbij de mate van complexiteit geen grote drempel vormt.

Verwerkingsopdrachten

De aandacht voor de tekst kan worden gestimuleerd door verwerkingsopdrachten te verstrekken die een beroep doen op de persoonlijke beleving van de tekst bij de leerling. Hieronder vallen creatieve opdrachten (zowel in schriftelijke vorm als met gebruik van beeld), dramatisering en toneel, groeps gesprekken naar aanleiding van een opdracht. Het is ook mogelijk om (misschien niet voor alle leerlingen) meer nuances aan te brengen in de opdrachten om een reflecterend en analyserend gedrag uit te lokken, zodat de leerlingen meer diepgang bereiken.

Keuze van verwerkingsopdrachten, verhoging van motivatie bij de leerlingen

Wij raden aan om bij de keuze van een thema (indien mogelijk in overeenstemming met de andere talen), een context aan te bieden die de leerlingen aanspreekt. Daarbinnen moet ruimte zijn voor differentiatie in de verwerkingsopdrachten, om op het individuele ontwikkelstadium van de leerlingen in te spelen. Bied keuze-vrijheid waar mogelijk. Bied ruimte voor uitwisseling, reflectie en evaluatie.

Leesdossier

In het nieuwe examenprogramma komt het leesdossier voor het domein literatuur niet voor. Het leesdossier is dus niet verplicht. De school kan beslissen om de leerlingen een leesdossier te laten opbouwen en het binnen het PTA te waarderen. Ook de resultaten van de verwerkingsopdrachten kunnen in het leesdossier worden opgenomen.

Afstemming tussen de moderne vreemde talen en andere vakken

Voor de realisatie van verwerkingsopdrachten is het heel goed denkbaar om aansluiting te zoeken bij (kunst)geschiedenis, tekenen en CKV. Dit kan resulteren in een project met een vakoverstijgend karakter, dat eventueel als onderdeel van het PTA kan worden meegenomen.

U kunt tevens overwegen om voor een thematische aanpak van literatuuronderwijs te kiezen. In dit geval is het aan te raden om te komen tot samenhangende projecten tussen Nederlands en de MVT onder de kapstok van een overkoepelend thema. In het geval van geïntegreerd literatuuronderwijs ligt deze keuze voor de hand, maar het is een denkbare optie ook als literatuur binnen de programma's van de verschillende talen wordt gegeven.

Voor voorbeelden van opdrachten, lesplannen en projecten rondom het onderdeel literatuur verwijzen we naar Bimmel et al. (2007), Geljon (1994), Mulder (1997).

8. Specifieke descriptoren, voorbeelden van opgaven en prestaties

Om de verschillende competentieniveaus zoveel mogelijk te concretiseren is in dit hoofdstuk een aantal voorbeelden van opgaven opgenomen die een prestatie op een bepaald niveau van het ERK veronderstellen. Voor alle drie talen (in volgorde: Engels, Duits en Frans) vindt u bij de productieve vaardigheden, voor elk competentieniveau, ook een voorbeeld van een prestatie horend bij de betreffende opgave.

De opgaven zijn in het Nederlands opgenomen. Daardoor kunnen ze met elkaar worden vergeleken, alhoewel wij hiermee enigszins van het principe doeltaal-voertaal afwijken (zie hoofdstuk 9).

Voor elke vaardigheid wordt per niveau eerst het algemeen beheersingsniveau geformuleerd, vervolgens worden de tekstkenmerken vermeld (niveaucriteria afgeleid uit Taalprofielen), daarna de voorbeelden van opgaven en uitwerkingen gerelateerd aan een gedetailleerde descriptor.

Voor de digitale bestanden met de luisterteksten en de video-opnames van de mondelinge prestaties verwijzen we naar de cd-rom die bij deze publicatie hoort.

8.1 Luistervaardigheid

Om de niveaus voor luistervaardigheid te illustreren is gebruik gemaakt van voorbeelden uit Cito-luistervaardigheidsexamens. Bij de standaardbepaling van de luisteropgaven (zie hoofdstuk 5) werden deze opgaven ook gebruikt en hadden ze een hoge beoordelingsovereenstemming .

In de cd-rom zijn de hele fragmenten opgenomen waarbij meerdere vragen horen. Hieronder is steeds één voorbeeld van een opgave uitgekozen dat het niveau expliciteert. Om de grenzen van het gewenste niveau goed te kunnen inschatten zijn ook voorbeelden uit het luistervaardigheidsexamen voor vmbo opgenomen.

B1

Beheersingsniveau:

Kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaardtaal wordt gesproken over vertrouwde zaken die hij/zij regelmatig tegenkomt op zijn/haar werk, school, in vrije tijd enz. Kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.

Tekstkenmerken receptief

▪ onderwerp

Vertrouwde onderwerpen uit eigen vakgebied of interessegebied.

▪ woordenschat en zinsbouw

Het taalgebruik is eenvoudig. Binnen het eigen vak- en/of interessegebied wordt complexer taalgebruik wel begrepen.

▪ tempo en articulatie

Het spreektempo is normaal. De spreker spreekt duidelijk gearticuleerde standaardtaal.

▪ tekstlengte

Teksten zijn niet al te lang.

Voorbeeld 1

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Gesprekken tussen moedertaalsprekers verstaan	Kan in het algemeen de hoofdpunten volgen van een uitgebreide discussie om hem/haar heen, op voorwaarde dat er duidelijk gearticuleerd wordt in de standaardtaal.	Fireworks	Engels

OPGAVE (KB 2004, item 2)

Situatie

Je luistert naar een interview met de marketing manager van het bedrijf 'Fantastic Fireworks'. Je kunt de belangrijkste punten van het gesprek volgen.

Vraag

Leg uit wat een verschil is tussen "Fireworks" en "Explosives" volgens deze mevrouw.

Voorbeeld 2

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamens	Kan de hoofdpunten begrijpen van radionieuwsberichten en eenvoudig geluidsmateriaal over vertrouwde onderwerpen, indien langzaam en duidelijk gepresenteerd.	Italiaanse hotels	Duits

OPGAVE (havo 2004)

Situatie

Je luistert naar nieuwsberichten op de radio.

Vraag

Welk probleem hebben de Italiaanse 5-sterrenhotels en waardoor komt dat?

Voorbeeld 3 (Bron: CLE 2006)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames	Kan de hoofdzaken van nieuwsuitzendingen op de radio begrijpen, als het over bekende onderwerpen gaat en er tamelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.	Expos en pays francophones	Frans

Situatie

Je hoort nieuwsberichten op de radio. Je begrijpt lang niet alles, maar je pikt wel enkele hoofdpunten op.

Vragen

	Vrai	Faux	Non cité
1. On peut écouter cette émission tous les jours.			
2. L'émission dure 12 minutes, pas une minute de plus.			
3. On y parle de l'actualité culturelle du monde entier.			
4. En Belgique et en France, on peut voir des expositions de photos.			
5. L'exposition belge est sur la Première Guerre Mondiale.			
6. On peut voir l'exposition suisse pendant six mois.			
7. La durée de l'exposition québécoise est la plus courte.			
8. Les couleurs des photographies françaises sont superbes.			
9. On peut voir les photographies françaises pendant un mois.			
10. L'actualité culturelle francophone change chaque semaine.			

B2 - Luistervaardigheid

Beheersingsniveau:

Kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Kan het grootste deel van films in standaardtaal begrijpen.

Tekstkenmerken receptief

▪ onderwerp

Concrete en abstracte onderwerpen die men tegenkomt in het sociale en professionele leven en in het onderwijs.

▪ woordenschat en zinsbouw

Het taalgebruik is complex.

▪ tempo en articulatie

De spreker spreekt in standaardtaal en in normaal tempo.

▪ tekstlengte

Teksten kunnen lang zijn.

Voorbeeld 1

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Luisteren als lid van een live publiek	Kan complexe informatie begrijpen over onderwerpen uit het dagelijks leven, het eigen beroep of vakgebied.	Salvation Army	Engels

OPGAVE (vwo 2004)

Situatie

Je woont een lezing over het Leger des Heils bij.

Vraag

Wat is opmerkelijk aan de rol van de vrouw binnen het Leger des Heils in de 19^e eeuw?

Voorbeeld 2

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Luisteren als lid van een live publiek	Kan complexe informatie begrijpen over onderwerpen uit het dagelijks leven of het eigen beroep of vakgebied.	Meteorologie	Duits

OPGAVE (vwo 2005)

Situatie

Je luistert naar een lezing van Professor Malberg over meteorologie.

Vraag

Hij stelt zich de vraag waarom het aantal mensen met huidziektes toeneemt. Welke oorza(a)k(en) noemt hij?

Voorbeeld 3

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Luisteren naar tv, video- en geluidsopnames	Kan de meeste radio- en tv-programma's waaronder documentaires, actualiteitenrubrieken, talkshows en films volgen als standaardtaal wordt gesproken.	Dieu est-il un ordinateur?	Frans

OPGAVE (vwo 2005)

Situatie

Er is een documentaire op een buitenlands tv-station dat jou erg interesseert. Je kunt het verhaal goed volgen. Ook details begrijp je.

Vraag

Op welke 2 argumenten baseert de fysicus Stephan Wolfram zijn theorie dat God vergelijkbaar is met een computer?

8.2 Gespreksvaardigheid

Bij het opnemen van de voorbeelden voor de gespreksvaardigheid (te vinden in de bijbehorende cd-rom) hebben de kenmerken die de niveaus van het ERK omschrijven het uitgangspunt gevormd. Bij het onderdeel 'gesprekken voeren' vervult de gesprekspartner, in dit geval een *native speaker* en/of de docent, een belangrijke rol, omdat ook de kenmerken van zijn interactie meebepalend zijn voor het vaststellen van het competentieniveau.

In hoofdstuk 5 werd gewezen op het +niveau. Bij de voorbeelden hieronder (voor gesprekken voeren en spreken) komt een + niveau ook enkele keren voor. Toch zou een prestatie van de leerling op basis van alle onderstaande opdrachten tot een uitwerking op A2+ of B1+ kunnen leiden.

8.2.1 Gesprekken voeren

A2

Beheersingsniveau:

Kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel hij/zij gewoonlijk niet voldoende begrijpt om het gesprek zelfstandig gaande te houden.

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. ▪ woordgebruik en zinsbouw Woordgebruik is eenvoudig. Zinnen zijn kort. ▪ tempo en articulatie Er wordt langzaam gesproken en duidelijk gearticuleerd. ▪ hulp De gesprekspartner past zijn taalgebruik aan de taalgebruiker aan door langzaam en duidelijk te spreken, te controleren of hij/zij begrepen wordt en waar nodig te herformuleren of te herhalen. De gesprekspartner biedt hulp bij het formuleren en verhelderen van wat de 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. ▪ woordenschat en woordgebruik Standaard patronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht m.b.t. eenvoudige alledaagse situaties. ▪ grammaticale correctheid Correct gebruik maken van eenvoudige constructies, bevat echter ook systematisch elementaire fouten. ▪ interactie Antwoorden op vragen en reacties op eenvoudige uitspraken. Indicaties van begrip maar weinig initiatief om de conversatie gaande te houden. ▪ vloeiendheid Zeer korte uitingen, met veel voorkomende pauzes, valse starts en het herformuleren van uitingen. ▪ coherentie Groepen woorden zijn verbonden met eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'.

taalgebruiker wil zeggen. Vragen en uitingen zijn direct aan de taalgebruiker gericht.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uitspraak De uitspraak is duidelijk genoeg om verstaanbaar te zijn, ondanks een hoorbaar accent. Gesprekspartners vragen af en toe om herhaling
--	--

Voorbeeld 1 (Bron: CITO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Informeel gesprekken	Kan in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen.	Tennis	Engels

OPGAVE

Situatie

Je bent samen met een bekende en die persoon heeft zin om iets te gaan ondernemen. Jij reageert.

Opdracht

Maak een afspraak om samen te gaan sporten.

Hoe presteert deze leerling?

De opgave veronderstelt een prestatie op A niveau en kan zowel op A1 als op A2 niveau worden uitgevoerd. Deze prestatie bevindt zich op A2 niveau; de leerling gebruikt korte zinnen die bestaan uit standaardpatronen, stelt wel af en toe vragen om de conversatie gaande te houden en doet een poging om zinnen op een logische manier met elkaar te verbinden door een aantal keren het woord 'but' te gebruiken.

Voorbeeld 2 (Bron: ROC Amsterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Zaken regelen	Kan iets bestellen, reserveren, ergens naar vragen.	In het restaurant	Duits

OPGAVE

Situatie

Je bent met een vriend(in) in het buitenland in een restaurant en jullie willen eten. Je vraagt de ober om de menukaart, je vraagt hem om uitleg bij enkele gerechten en je bestelt voor jullie beiden iets te eten en drinken. Na het eten moet je betalen.

Opdracht

Spreek de ober aan en vraag om de menukaart. Je leest de kaart en je vraagt om uitleg bij enkele onduidelijkheden. Je bestelt voor je vriend(in) en jezelf een voorgerecht, een hoofdgerecht en iets te drinken. Na het eten moet je natuurlijk betalen.

(voor de uitvoering van deze opdracht wordt gebruik gemaakt van een authentieke menukaart)

Hoe presteert deze leerling?

Gezien de aard van dit gesprek komt de leerling tot slechts korte vragen en opmerkingen, die ze wel goed realiseert. Ze vertoont een redelijk goede uitspraak en voldoet aan alle criteria van niveau A2.

Voorbeeld 3 (Bron: Gerrit Rietveldcollege, Utrecht)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Informeel gesprekken	Kan in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen.	Verjaardagscadeau	Frans

OPGAVE

Situatie

Over enkele dagen is je broertje / zusje jarig. Je gesprekspartner stelt voor samen een cadeautje te kopen.

Opdracht

Ga in op de vragen en voorstellen van je gesprekspartner. Vertel wat je denkt dat je broertje / zusje als verjaardagscadeau zou willen hebben.

Hoe presteert deze leerling?

Deze leerling beschikt over een ruim voldoende woordenschat om over dit onderwerp te praten. Hij maakt correct gebruik van eenvoudige grammaticale constructies. Er is voldoende interactie met de native speaker, het geheel is vloeiend en coherent en de uitspraak is duidelijk verstaanbaar. Dit is een zeer goede A2.

B1 - Gesprekken voeren

Beheersingsniveau:
 Kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de betreffende taal wordt gesproken.
 Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of zijn/haar persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding. ▪ woordgebruik en zinsbouw Het woordgebruik is toereikend voor alledaagse zaken. Elementaire structuren en veel herhalingen. ▪ tempo en articulatie Woorden worden duidelijk uitgesproken met een vertrouwd accent. ▪ hulp De taalgebruiker wordt direct aangesproken. Soms moeten bepaalde woorden en uitdrukkingen herhaald worden. Ongebruikelijke idiomatische uitdrukkingen worden vermeden en er wordt duidelijk gearticuleerd. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding. ▪ woordenschat en woordgebruik De woordenschat is toereikend om over alledaagse onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te spreken, eventueel door middel van omschrijvingen. ▪ grammaticale correctheid Redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties. ▪ interactie Kan een eenvoudig face-to-face gesprek over bekende onderwerpen waarvoor persoonlijke interesse bestaat beginnen, voeren en afsluiten. Kan gedeeltelijk herhalen wat iemand gezegd heeft om te bevestigen dat men elkaar begrepen heeft. ▪ vloeiendheid Is goed te volgen, alhoewel pauzes voor grammaticale en lexicale planning en herstel van fouten, vooral in langere stukken vrij geproduceerde tekst, veel voorkomen. ▪ coherentie Series van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen zijn verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten. ▪ uitspraak De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, alhoewel gekleurd door een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

Voorbeeld 1 (Bron: CITO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Informeel gesprekken	Kan gevoelens uiten en op gevoelens van anderen reageren.	My dog died	Engels

OPGAVE

Situatie

Een vriend van je ziet dat je verdrietig bent en wil weten waarom.

Opdracht

Vertel dat je hond is aangereden door een auto en daarbij is gestorven. Uiteindelijk heb je gevoelens.

Hoe presteert deze leerling?

Het gaat hier om een situatie die binnen de persoonlijke sfeer valt, waarbij wordt gevraagd om een kort samenhangend verhaal te kunnen vertellen en om de eigen gevoelens op een eenvoudige manier te uiten. De leerling voldoet aan alle criteria van niveau B1 en vertoont bovendien een vrij vast tempo en een natuurlijke uitspraak in haar gesprek, en een redelijk accuraat taalgebruik (soms een enkel fout: 'my dog died last week by a car accident'). Haar prestatie wordt ingeschat op een zeer goede B1 of B1+ niveau. Deze leerling zou kunnen worden uitgedaagd om een opgave uit te voeren die een B2 niveau veronderstelt.

Voorbeeld 2 (Bron: Gerrit Rietveldcollege, Utrecht)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Informeel gesprekken	Kan persoonlijke standpunten, commentaar en meningen geven over onderwerpen binnen de eigen belevingssfeer.	Vakantiebestemming	Frans

OPGAVE

Situatie

Op vakantie heb je een buitenlandse leeftijdgenoot ontmoet met wie je in gesprek bent geraakt over de voor- en nadelen van jullie vakantiebestemming.

Opdracht

- Vertel iets over jezelf.
- Vertel waarom of hoe je deze vakantiestemming hebt gekozen.
- Reageer ook op de opmerkingen van je gesprekspartner.
- Geef aan waarom je voor of tegen actieve vakanties bent.

Hoe presteert deze leerling?

Het eerste deel van deze prestatie is door de aard van het gesprek niet representatief voor een B1 niveau: er worden aan de leerling namelijk slechts vragen over haarzelf gesteld die met korte zinnen of zelfs losse woorden beantwoord kunnen worden. Als de leerling over haar favoriete vakantiebestemmingen vertelt, vertoont ze wel een taalbeheersing die aan de criteria van B1 niveau voldoet.

B2 - Gesprekken voeren

Beheersingsniveau:
 Kan zodanig deelnemen aan een vloeiend gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen.

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding. ▪ woordgebruik en zinsbouw Er worden complexe argumentaties gebruikt. Idiomatiche uitdrukkingen worden niet altijd begrepen. Zinsbouw kan complex zijn. ▪ tempo en articulatie Het spreektempo is het gemiddelde spreektempo van een moedertaalspreker. Er wordt standaardtaal gesproken. ▪ hulp Gesprekspartners praten op een normaal tempo in de standaardtaal. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding. ▪ woordenschat en woordgebruik Taal is toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen. Een enkele maal komt een minder gebruikelijk of minder passend woord voor. Het is echter meestal duidelijk wat wordt bedoeld. ▪ grammaticale correctheid De grammatica is redelijk correct. Eventuele kleine afwijkingen doen geen afbreuk aan de begrijpelijkheid en worden vaak hersteld. Enige complexe zinsvormen komen voor. ▪ interactie De aanvang van een gesprek, het woord nemen en het beëindigen van een gesprek gebeurt over het algemeen op gepaste wijze, soms op een minder elegante manier. Het taalgebruik bevat aanmoedigingen en bevestigingen van de gesprekspartner die dienen om het gesprek gaande te houden. ▪ vloeiendheid Het tempo is over het algemeen en voor langere gedeeltes vrij vast, alhoewel ook aarzelingen voorkomen waar de spreker zoekt naar patronen en uitdrukkingen. Er zijn nog maar weinig opvallend lange pauzes. ▪ coherentie Helderheid en coherentie worden bewerkstelligd door middel van een beperkt aantal verbindingswoorden, hoewel dat in een lange bijdrage niet altijd even goed lukt. ▪ uitspraak Duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie.

Voorbeeld 1 (Bron: Kandinsky College, Nijmegen)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Zaken regelen	Kan zich op reis in onverwachte situaties redden.	Een onterechte bekeuring	Duits

OPGAVE

Situatie

Je bent op vakantie met je ouders en broer(s)/zus(sen) in het buitenland op een camping aan zee. Je hebt al snel aansluiting gevonden met een groepje jongeren. Er zijn meerdere groepjes en 's avonds zijn die meestal te vinden op het strand. Op een avond zijn er problemen met een ander groepje. Men heeft daar kennelijk te veel gedronken. Er liggen nogal wat bierblikjes en flessen. Iemand daar trapt een prullenbak kapot en de groep trapt de rotzooi in het rond. Bovendien maken ze veel te veel lawaai, het is al bijna middernacht. Plotseling komt er politie en die gaat iedereen een bekeuring geven, ook aan jou, omdat je in de buurt stond. Maar je hebt niets gedaan en je hoorde helemaal niet bij die groep. De agent, met wie je spreekt, is onverbiddelijk. Hij wil je een bon geven, omdat je te veel gedronken zou hebben, allemaal rotzooi en veel te veel lawaai gemaakt zou hebben.

Opdracht

Je vindt de bekeuring onterecht en je gaat met de agent in discussie. Je zegt:

- dat de bon onterecht is;
- waarom de bon niet terecht is;
- wat er volgens jou gebeurd is;
- wat je van de agent vindt, omdat hij niet naar je wil luisteren.

Hoe presteert deze leerling?

Het spreektempo en de uitspraak komen heel natuurlijk over. De leerling toont een uitgebreide beheersing van de taal, weet in details te vertellen wat er aan de hand was en gebruikt argumenten om de politieagent te overtuigen. Het is een goede prestatie op B2 niveau, waarbij het taalgebruik van de leerling zelfs naar een hoger niveau zou kunnen wijzen; deze leerling zou uitgedaagd kunnen worden met een opgave die een prestatie op C1 niveau veronderstelt.

Voorbeeld 2 (Bron: Rietveld College, Utrecht)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Zaken regelen	Kan onderhandelen.	Uitstel vragen	Frans

OPGAVE

Situatie

Je klas heeft van de 'native speaker' de opdracht gekregen vóór het eind van de week een verslag van 10 pagina's te schrijven over het bezoek aan een buitenlandse stad. De tijd is te kort en de opdracht te lang.

Opdracht

- Je vertegenwoordigt de hele klas.
- Onderhandel beleefd.
- Gebruik argumenten om je gesprekspartner te overtuigen.
- Reageer adequaat op wat je gesprekspartner zegt.

Hoe presteert deze leerling?

De opdracht ligt dicht bij de persoonlijke leefwereld (wat ook bij B1 hoort) maar vraagt aan de leerling om te onderhandelen en de gesprekspartner te overtuigen, wat een prestatie op B2 niveau veronderstelt. De prestatie van de leerling voldoet ook aan de criteria van dit niveau, niet alleen in de taalbeheersing maar ook in de interactie.

8.2.2 Spreken

A2

Beheersingsniveau:

Kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen familie en andere mensen, leefomstandigheden, opleiding en huidige of meest recente baan te beschrijven.

Tekstkenmerken productief

▪ **onderwerp**

De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd.

▪ **woordenschat en woordgebruik**

Standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden, waarmee beperkte informatie wordt overgebracht in eenvoudige alledaagse situaties.

▪ **grammaticale correctheid**

Correct gebruik van eenvoudige constructies, maar bevat nog systematisch elementaire fouten.

▪ **vloeiendheid**

Overwegend zeer korte uitingen, met veel pauzes, valse starts en herformuleringen.

▪ **coherentie**

Groepen woorden zijn verbonden door middel van eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'.

▪ **uitspraak**

De uitspraak is duidelijk genoeg om de spreker te kunnen volgen, ondanks een hoorbaar accent. Luisteraars zullen af en toe om herhaling moeten vragen

Voorbeeld 1

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Monologen	Kan vertrouwde zaken en personen op een eenvoudige manier beschrijven.	Slaapkamer	Engels Frans

OPGAVE

Situatie

Je bent op vakantie en ontmoet daar een buitenlandse leeftijdsgenoot. Jullie beginnen te praten en je leeftijdsgenoot is benieuwd hoe je slaapkamer eruit ziet.

Opdracht

Beschrijf je slaapkamer. Denk daarbij aan:

- grootte van de kamer;
- welke meubelstukken erin staan;
- hoe de meubelstukken eruit zien, bijvoorbeeld kleur;
- wat er aan de muur hangt.

Hoe presteert de leerling Engels?

Deze opgave kan ook op een A1 niveau worden uitgevoerd, door zich te beperken op een opsomming van voorwerpen die in de eigen slaapkamer aanwezig zijn. Echter gebruikt deze leerling hele zinnen, aan elkaar verbonden met eenvoudige voegwoorden (and, if). Deze prestatie wordt op A2 niveau ingeschaald.

Hoe presteert de leerling Frans?

De leerling maakt gebruik van zinnen en bijzinnen en beschrijft zijn kamer met veel details, redelijk vloeiend en spontaan. Uitspraak en vocabulaire maken van deze prestatie een zeer goede A2. Inschatting is dus een A2+.

Aan deze leerling zou een opgave op B1 niveau voorgelegd kunnen worden om te kijken of hij ook een hoger niveau aankan.

B1 - Spreken

Beheersingsniveau:

Kan uitingen op een eenvoudige manier aan elkaar verbinden, zodat hij/zij ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Kan in het kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen. Kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en zijn/haar reacties beschrijven.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding.

▪ woordenschat en woordgebruik

De woordenschat is toereikend om eventueel met behulp van omschrijvingen vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te beschrijven.

▪ grammaticale correctheid

Redelijk accuraat gebruik van frequente 'routines' en patronen die horen bij over het algemeen voorspelbare situaties.

▪ vloeiendheid

De spreker is goed te volgen, alhoewel pauzes voor grammaticale en lexicale planning en herstel van fouten veel voorkomen, vooral in langere stukken vrij geproduceerde tekst.

▪ coherentie

Series van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen zijn verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten.

▪ uitspraak

De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, zelfs met een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

Voorbeeld 1 en 2 (Bron Engels: Internationale school Wolfert van Wolferen, Rotterdam.

Bron Duits: Kandinsky College, Nijmegen)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Monologen	Kan met enig detail verslag doen van ervaringen, en meningen en reacties beschrijven.	Film	Engels Duits

OPGAVE

Situatie

Jullie hebben met de klas een eTwinning⁹-project met een school uit Ierland/Duitsland/Frankrijk. Jullie moeten allerlei deelopdrachten doen. Nu ga je een soort videoconferentie met een leerling uit de buitenlandse klas houden. Je gaat iets vertellen over een film die je nog niet zo lang geleden gezien hebt.

Opdracht

Je gaat een recente film beschrijven. Probeer zeker niet te verklappen hoe de film afloopt.

Je beschrijft:

- het thema;
- wat er zoal gebeurt;
- welke personen erin voorkomen;
- hoe er gespeeld wordt;
- wat je van de film gevonden hebt;
- waarom het een aanrader is.

Hoe presteert de leerling Engels?

De opgave veronderstelt het kunnen vertellen van een verhaal in een logische en chronologische opbouw (B niveau). Het taalgebruik van de leerling is toereikend om aan een B1 niveau te voldoen, ondanks wat problemen met articulatie in de uitspraak (die in ieder geval verstaanbaar is).

Hoe presteert de leerling Duits?

Ook deze leerling voldoet aan de criteria van niveau B1. Zij is genoeg in staat om de belangrijkste gebeurtenissen in de film op een duidelijke manier te vertellen, al maakt ze af en toe pauzes om zich te verbeteren of om naar woorden te zoeken.

Voorbeeld 3 (Bron: Gerrit Rietveld College, Utrecht)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Monologen	Kan een korte aankondiging doen die duidelijk verstaanbaar is ondanks zijn/haar accent. Het gaat over een alledaags onderwerp of gebeurtenis op zijn/haar gebied.	Uitwisseling	Frans

⁹ eTwinning (een activiteit van de Europese Unie) is een raamwerk voor scholen om op internet samen te werken met partnerscholen in andere Europese landen. Het bevordert het gebruik van informatie- en communicatietechnologie op scholen in Europa.

OPGAVE

Situatie

Je klas heeft de leerlingen van de school waarmee jullie een uitwisselingsprogramma hebben op bezoek. Vandaag zijn alle buitenlandse leerlingen verzameld in de hal. Jij moet de groep toespreken in hun taal en vertellen wat het programma van de dag is.

Opdracht

- Je heet iedereen welkom; niemand verslapen?
- Dagprogramma vertellen in de vreemde taal en je hoopt dat iedereen je verstaat.
- Ochtend: allemaal op de fiets naar de ijsbaan. Dat is niet ver, hooguit een kwartier fietsen.
- Lunchpauze: terug naar school; broodjes in de kantine.
- Middag: keuzeprogramma voor de gasten: meelopen bij practicum biologie of deelnemen aan de conversatieprogramma's van de talen.
- Je hoopt dat iedereen een prettige dag zal hebben.

Hoe presteert deze leerling?

Deze prestatie voldoet aan alle criteria van niveau B1.

B2 - Spreken

Beheersingsniveau:

Kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op zijn/haar interessegebied. Kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voor- en nadelen van diverse opties uiteenzetten.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

De onderwerpen kunnen algemeen, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding.

▪ woordenschat en woordgebruik

De woordenschat is toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen. Het valt niet op dat de spreker naar woorden moet zoeken.

▪ grammaticale correctheid

Vertoont een vrij uitgebreide beheersing van de grammatica en maakt gebruik van complexe zinsvormen. Er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan. De meeste fouten worden door de spreker zelf hersteld.

▪ vloeiendheid

Stukken tekst worden in een vrij vast tempo geproduceerd, alhoewel de spreker soms aarzelt, wanneer hij/zij zoekt naar patronen en uitdrukkingen. Er zijn nog maar weinig opvallend lange pauzes.

▪ coherentie

De spreker maakt gebruik van een beperkt aantal middelen voor tekstcohesie om zijn/haar uitingen te verbinden tot een heldere, coherente tekst, hoewel dat in een lange bijdrage niet altijd even goed lukt.

▪ uitspraak

Duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie.

Voorbeeld 1 (Bron: SLO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Monologen	Kan verslag doen van ervaringen en daarbij meningen met argumenten onderbouwen	Voorlichting over opleiding	Engels

OPGAVE

Situatie

Tijdens een informatiebijeenkomst voor aankomende buitenlandse studenten ben je gevraagd om een presentatie over je studiekeuze te houden.

Opdracht

Geef een presentatie over de opleiding die jij volgt. Besteed daarbij aandacht aan de volgende punten:

- Geef een kort overzicht over het programma van de opleiding.
- Vertel wat je allemaal kunt als je afgestudeerd bent en wat je werkperspectieven dan zijn.
- Vertel waarom je voor deze opleiding hebt gekozen, geef argumenten voor je keuze.
- Vertel iets over je onderwijservaringen tot nu toe; noem daarbij voor- en tegenvallers.
- Geef aan wat volgens jou het ideale profiel moet zijn van iemand die voor deze opleiding kiest.

Hoe presteert deze leerling?

Deze prestatie bevindt zich op B2 niveau; de leerling heeft een toereikende woordenschat, getuige het vakjargon dat ze gebruikt. De leerling produceert tekst in een vrij vast tempo. Er worden een paar grammaticale fouten gemaakt die echter de begrijpelijkheid niet in de weg staat. De leerling gebruikt lange zinnen en vertelt over het geheel een coherent verhaal.

Voorbeeld 2 (Bron: Kandinsky College, Nijmegen)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Monologen	Kan duidelijke, samenhangende verhalen vertellen.	Je mening over een interessante uitzending	Duits

OPGAVE

Situatie

Tijdens een buitenlandse reis in het kader van een scholenuitwisseling vertel jij aan je buitenlandse partner iets over een interessante documentaire die je gezien hebt. Je vertelt samenvattend uitgebreid de inhoud en wat je mening over de documentaire is.

Opdracht

Geef uitgebreid je mening over die documentaire weer. Denk aan de volgende punten:

- inhoud;
- opbouw;
- belangrijkste gebeurtenissen en personen;
- in hoeverre je onder de indruk was van de documentaire;
- wat je mening precies is over het thema, de uitwerking ervan, de geloofwaardigheid.

Hoe presteert deze leerling?

De leerling vertoont een uitgebreide beheersing van de taal, zowel op grammaticaal en lexicaal gebied als qua uitspraak en fluency. De monoloog is vrij kort; voor een goede niveauinschatting, zeker op dit niveau, zou een langere prestatie eigenlijk een betere inzicht kunnen geven. Zijn prestatie voldoet aan de criteria van B2 niveau en doet vermoeden dat de leerling ook een opdracht aan zou kunnen die een prestatie op een hoger niveau veronderstelt.

De monoloog is niet van tevoren voorbereid; de leerling houdt het blaadje met de opgave voor zich, wat de indruk wekt dat hij voorleest. Bij het houden van presentaties en monologen op B2 niveau is een gedegen voorbereiding wel toegestaan en zelfs wenselijk.

8.3 Schrijfvaardigheid

A2

Beheersingsniveau:
 Kan korte, eenvoudige notities en boodschappen schrijven. Kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.

Tekstkenmerken productief

- **onderwerp**
De tekst heeft betrekking op de directe eigen omgeving van de schrijver of eenvoudige alledaagse situaties.
- **woordenschat en woordgebruik**
Standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht.
- **grammaticale correctheid**
Eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten.
- **spelling en interpunctie**
Korte zinnen over alledaagse onderwerpen - bijvoorbeeld een routebeschrijving - zijn correct.
- **coherentie**
Groepen woorden zijn verbonden met behulp van eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'.

NB: Om de niveaus zichtbaar te maken zijn de producten van de leerlingen hierna met de oorspronkelijke fouten opgenomen.

Voorbeeld 1 (Bron: Cito/SLO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Correspondentie	Kan eenvoudige persoonlijke briefjes schrijven om te bedanken en zich te verontschuldigen.	Buurmeisje jarig	Engels Duits Frans

OPGAVE

Situatie

Je verblijft twee maanden in Engeland/Duitsland/Frankrijk voor een zomercursus. Je logeert bij een gastgezin. Vandaag wordt Emma, het dochtertje van je burens op wie je een keer hebt gepast, 9 jaar en je bent uitgenodigd om aan het eind van de middag iets te komen drinken. Je hebt de uitnodiging aangenomen en een cadeautje gekocht.

Bij het ontbijt ontdek je dat je vanmiddag om 16 uur een bijeenkomst op school hebt die kan uitlopen. Je vreest dat je niet op tijd thuis kunt zijn.

Je weet niet of de burens al aanspreekbaar zijn zo vroeg in de ochtend en besluit een briefje in de bus te doen. Je biedt je excuses aan, omdat je hebt gezegd dat je van de partij zal zijn en nu pas ontdekt dat je een andere afspraak hebt.

Opdracht

Schrijf een briefje aan je burens. Maak gebruik van de volgende gegevens:

- feliciteer je burens;
- leg uit dat je misschien laat thuiskomt;
- bied je verontschuldiging aan;
- vertel wat je van plan bent zodra je thuis bent;
- groet je burens.

Uitwerking Engels

Dear neighbours,

Congratulations to your daughter.

Thank you for the invitation. I would like to come, but I have at four o'clock a meeting. So I'm going to be a little late. I'm sorry. When I'm home, I get my present and I'll drop by. I wish you a lovely day.

I see you then.

*Bye,
Tessa*

Hoe presteert deze leerling?

Het is een kort schrijfproduct, de informatie komt goed over; de leerling maakt gebruik van enkele middelen om zinnen aan elkaar te verbinden (but, so, when). Spelling is redelijk correct. Niveauinschatting: A2.

Uitwerking Duits

Tag,

Gratuliere mir Deine Geburtstag von Emma! Ich wollte dieses Mittag kommen, aber ich habe in meine Notizbuch eine Verzammlung stehen.

Ich meine dass ich später zuhause komme. Das tut mir wirklich leid. Jetzt weiss ich das ich nicht kommen kann, aber wenn ich zuhause komm, komm ich an!

*Bis bald,
Anne*

Hoe presteert deze leerling?

Ook deze korte tekst voldoet aan alle criteria van niveau A2.

Uitwerking Frans

Cher voisins,

*Un bon anniversaire et mes félicitations! Je viens un peu tard, j'ai un réunion.
Je regrette, mai quand je retourne, je viens tout de suite, j'ai un bon cadeau pour
Emma.*

*Toutes mes amitiés,
Kitty*

Hoe presteert deze leerling?

Ook dit schrijfproduct voldoet aan de criteria van niveau A2.

Voorbeeld 2 (Bron: Cito/SLO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
A2	Aantekeningen, berichten, formulieren	Kan korte, eenvoudige berichten schrijven over zaken van direct belang.	De sleutel van het hek	Engels Duits Frans

OPGAVE

Situatie

Je bent op kampeervakantie in Engeland/Duitsland/Frankrijk. Je staat op een klein kampeerterrein in de bergen dat van 23.00 tot 8.00 uur is afgesloten met een hek. Als je tijdens deze uren het terrein met de brommer op of af wilt, dan kun je de sleutel krijgen.

Je hebt je vanmiddag ingeschreven voor een wandeltocht vroeg in de ochtend onder begeleiding van een boswachter. Als je op tijd wilt zijn, moet je morgen voor 8 uur het terrein verlaten. Je wilt dus graag de sleutel van het hek hebben.

De toezichthouder van het kampeerterrein is momenteel niet aanwezig, maar je weet dat hij tegen 23 uur nog een laatste ronde komt doen. Je wilt hem natuurlijk niet mislopen en besluit een briefje achter te laten bij zijn kantoortje, waarin je vraagt of hij de sleutel wil afgeven bij kampeerplaats 17. Je hebt een groene tent.

Opdracht

Schrijf een kort briefje aan de toezichthouder. Maak gebruik van de volgende gegevens:

- vraag of hij de sleutel van het hek wil afgeven;
- vertel wat de aanleiding is;
- noteer ook je kampeerplaats, je naam en de kleur van je tent.

Uitwerking Engels

Dear Supervisor,

I sign up for a walking tour tomorrow morning at 8 o'clock, but I need the key for the gate. Can I borrow this key? My camping place is number 17 and I get a green tent.

Beforehands thanks.

Regards,

Uitwerking Duits

Sehr geehrte Her,

Morgen früh habe ik eine Wanderung um acht Uhr. Morgen früh ist das Zaun noch zu. Meine frage is of ich dieser Abend die Schlüssel mach haben von den Zaun. Meiner Campingplatz is 17. Mein Zelt is Grün. Name: Rianne Lankhof. Schon dafür bedanke ich du.

Mit freundlichen Grüßen,

Uitwerking Frans

Bonjour monsieur,

Vous voulez donner la clé du camping s.v.p.?

Demain j'ai une promenade à huit heures. Mon site est dix-sept et j'ai une tente verte.

Merci,

Hoe presteren deze leerlingen?

Deze schrijfproducten voldoen aan de kenmerken van niveau A2. Voor een correcte niveauinschatting van de schrijfvaardigheid van een leerling zijn prestaties van grotere omvang (of een groter aantal kortere prestaties) wenselijk.

B1 - Schrijfvaardigheid

Beheersingsniveau:

Kan een eenvoudige, samenhangende tekst schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Kan persoonlijke brieven schrijven waarin ervaringen en indrukken beschreven worden.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

De teksten handelen over vertrouwde onderwerpen met betrekking tot de leefwereld van de schrijver of over alledaagse zaken.

▪ woordenschat en woordgebruik

De woordenschat is toereikend om eventueel met behulp van omschrijvingen over vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te schrijven.

▪ grammaticale correctheid

Redelijk correct gebruik van frequente 'routines' en patronen die horen bij voorspelbare situaties.

▪ spelling en interpunctie

Lopende tekst die over het algemeen in het geheel begrijpelijk is.

Spelling, interpunctie en lay-out zijn in de meeste gevallen accuraat genoeg om te volgen.

▪ coherentie

Een serie van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen is verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten.

Voorbeeld 1 (Bron: Reitdiep College, Groningen)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Correspondentie	Kan op advertenties reageren.	Volunteers for Global Partnership	Engels

OPGAVE

Situatie

Je hebt de volgende advertentie gelezen in *The Independent* van 1 oktober en het lijkt je leuk om tijdens het weekend mee te helpen. Je hoopt echter wel dat je reis- en verblijfkosten vergoed zullen worden.

GLOBAL PARTNERSHIP 2006 is the largest gathering of all organisations and individuals interested in the Third World, the environment, human rights and other global issues. It will be held over the weekend of 12th-14th August at the Olympia.

VOLUNTEERS ARE REQUIRED

Some with time and energy to help in the preparatory period and others over the weekend it takes place.

We need people with the following:

PRESS
FILM FESTIVAL
SCHOOLS PROGRAMME
ADVERTISING AND MARKETING
STEWARDING
MARKET RESEARCH

If you are interested, please send a brief letter explaining your interest and a short cv with a stamped envelope to:

GLOBAL PARTNERSHIP
P.O. Box 1001
London SE 24 9 NT

Opdracht

Je schrijft een brief waarin je op de advertentie reageert. In je brief verwerk je de volgende zaken:

- verwijzen naar de advertentie;
- interesse tonen;
- vragen om nadere informatie met betrekking tot reis en verblijfkosten, verblijf enzovoort;
- waarom je graag als vrijwilliger zou willen werken;
- eventuele ervaring die je hebt;
- voorkeur voor werkzaamheden en alternatief.

Vermeld dat je je cv als bijlage bijvoegt en eindig met een passende zin.

Uitwerking

Dear Sir/Madam,

At the first of October I read an article in 'The Independent' about Global Partnership. Being a volunteer for this organisations seems very interesting to me. First I would like to have some more information about three subjects. Will the travelling and hotel expenses be compensated? How many hours a day are we supposed to work? And are we supposed to wear special clothes?

I react at this article, because I would really like to work as a volunteer for Global Partnership 2006. This organisation does very good work and I would like to be a part of this! And this kind of weekends are always sociable. Last year I was a volunteer, too, at a Unicef weekend.

I would like to help with the film festival, because I really like films and I've done this sort of work before. When it isn't possible, I would like to help with the press. I give an alternative, because it is always possible that there are enough volunteers for your first choice!

I am looking forward to your reply.

Yours faithfully,

(My cv is added in the attachment!)

Hoe presteert deze leerling?

De leerling is in staat om zijn belangstelling voor dit vrijwilligerswerk te motiveren. Waar grammaticale fouten voorkomen, zijn ze niet storend voor de communicatie. Het is een doorlopende tekst, met correcte spelling, die aan de criteria van niveau B1 voldoet.

Voorbeeld 2 (Bron: Het Amsterdams Lyceum, Amsterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Vrij schrijven	Kan een eenvoudig opstel schrijven over een onderwerp dat hem/haar interesseert.	Artikel over jongeren	Duits

OPGAVE

Situatie

Jan Niehaus, een journalist, schreef in de *Süddeutsche Zeitung* een nogal negatief getint artikel over jongeren. Hij beweerde dat jongeren van 16 tot 20 jaar slecht omgaan met welvaartsverschijnselen:

- ze hebben veel vrije tijd, maar doen er weinig creatiefs mee;
- ze hebben behoorlijk wat geld te besteden, maar geven het uit aan kleding en uitgaan;
- ze kijken veel televisie maar dan alleen naar soapseries en films;
- ze zijn erg op zichzelf gericht en houden geen rekening met anderen.

Je leraar Duits heeft het artikel met jullie in de klas besproken en stelt voor om erop te reageren. Elke leerling schrijft een brief en de klas zal er één kiezen die verstuurd zal worden. Jij schrijft ook een brief.

Opdracht

- Stel jezelf kort voor. Zeg dat je namens de klas reageert op het artikel van Jan Niehaus.
- Vat samen wat je van de beweringen in het artikel vindt.
- Ga nader in op drie van de vier beweringen. Licht je reactie toe met voorbeelden.
- Sluit de brief passend af.

Uitwerking

Sehr geehrter Herr Niehaus,

Meine Name ist Renée Vestdijk und ich wohne in den Niederlanden. Ich bin siebzehn Jahre alt.

Vor einer Woche haben meine Klasse und ich Ihr negatives Artikel über Jugendliche gelesen. In diesem Brief werde ich im Namen der ganzen Klasse auf dieses Artikel reagieren.

Ik bin der Meinung, dass Sie ein falches Bild über die Jugendliche haben. Sie behaupten, dass wir viel Geld zu verwenden haben. Die meiste Jugendliche arbeiten für das Geld. Sie arbeiten zum Beispiel in einem Geschäft. Sie schreiben auch, dass wir das Geld nur verwenden zu kleidung und zu ausgehen. Das stimmt gar nicht. Ich spare das Geld für mein Studium.

Es stimmt, dass wir oft fernsehen aber nicht nur Filme. Ein Dokumentarfilm kann auch interessant sein. Fernsehen ist für uns eine Weise um zu entspannen nach einem langen Schultag. Sie sind auch der Meinung, dass wir egoistisch sind. Ich glaube nicht, dass wir weniger Rücksicht nehmen auf andere Leute als ältere Menschen. Eine Freundin von mir arbeitet in einem Altersheim. Das ist doch gar nicht selbstsüchtig. Ich hoffe, dass Sie jetzt ein besseres Bild von Jugendlichen haben.

Mit freundlichem Gruss,

Hoe presteert deze leerling?

De brief gaat om zaken die tot de leefwereld van de leerling horen. De leerling vertoont een vrij goede beheersing van de grammatica en is in staat een goed lopende tekst op te bouwen. Het woordenschat beperkt zich door de aard van de opgave tot vertrouwde zaken. Deze prestatie wordt ingeschat op een goed B1 niveau oftewel B1+.

Voorbeeld 3 (Bron: Internationale school Wolfert van Wolferen, Rotterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Vrij schrijven	Kan verslag doen van ervaringen en daarbij gevoelens en reacties op gebeurtenissen beschrijven.	Bezoek aan een Franse school	Frans

OPGAVE

Situatie

Je bent met je klas in de voorjaarsvakantie op bezoek geweest bij een school in Frankrijk. Je hebt een heel leuke tijd gehad, de gastheren waren heel hartelijk en het bezoek was zelfs wat vermoeiend. Het hoogtepunt was een folkloristische avond. Op de terugweg is er iets vervelends gebeurd: vlak na de Nederlandse grens raakte de bus van de weg en vijf van je reisgenoten moesten met lichte verwondingen naar het ziekenhuis.

Opdracht

Schrijf voor de schoolkrant van de Franse gastschool een stukje in het Frans waarin je vertelt:

- hoe je het bezoek gevonden hebt;
- hoe je van de folkloristische avond genoten hebt;
- hoe vermoeiend de reis was;
- wat er op het eind gebeurd is.

Uitwerking

L'excursion à Lille.

Dans la vacance de Pâques je suis été à votre école et c'était très bien ! Les hôtes étaient très gentils et j'ai appris beaucoup de la France. En Hollande notre école et nos cours sont très différents par rapport à votre école et vos cours. L'apogée était la soirée folklorique, une soirée charmante ! J'ai fait la connaissance de beaucoup de gens. Et surtout : je ne fais jamais oublier les bons moments chez vous ! Le retour était un peu fatigué. Et s'est passé quelque chose ennuyeux. Près de la frontière de la Hollande l'autobus atteignait de l'autoroute et cinq de mes compagnes de voyage devenaient un peu blessées et ils devaient aller à l'hôpital. C'était dommage mais au rest c'était superbe !

Hoe presteert deze leerling?

Dit schrijfproduct voldoet aan de criteria van B1 niveau.

B2 - Schrijfvaardigheid

Beheersingsniveau:

Kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die de persoonlijke interesse van de schrijver hebben. Kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tégen een specifiek standpunt. Kan brieven schrijven waarin het persoonlijk belang van ervaringen en indrukken aangegeven wordt.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

De tekst heeft betrekking op zaken die behoren tot de interessesfeer of de ervaringswereld van de schrijver.

▪ woordenschat en woordgebruik

Voldoende taal om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen.

▪ grammaticale correctheid

Vertoont een vrij uitgebreide beheersing van de grammatica. Er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan.

▪ spelling en interpunctie

Duidelijke, begrijpelijke, lopende tekst waarbij tekstconventies zoals indeling in paragrafen en standaard lay-out zijn toegepast. Spelling en interpunctie zijn redelijk accuraat maar kunnen invloeden van de moedertaal hebben.

▪ coherentie

Een gelimiteerd aantal middelen voor tekstcohesie is aangewend om de uitingen van de schrijver te verbinden tot een heldere, coherente tekst, hoewel dat in een lange tekst niet altijd even goed is gelukt.

Voorbeeld 1 (Bron: Het Amsterdams Lyceum, Amsterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Correspondentie	Kan in correspondentie ingaan op de persoonlijke betekenis van ervaringen en gebeurtenissen.	Passagier gedood door air marshal	Engels

OPGAVE

Situatie

In een Nederlandse krant lees je onderstaand artikel. Het doet je denken aan een vergelijkbare gebeurtenis waar jij enige tijd geleden in Londen getuige van was samen met je Engelse vriendin Jill. Bij die gebeurtenis werd een jonge Braziliaanse man neergeschoten in de metro. Agenten dachten dat hij een rugzak met bom bij zich droeg. Toen hij wegrende hebben ze hem gedood.

Uit de pers:

Passagier gedood door air marshal
Van onze correspondent Jan Tromp

New York - Voor het eerst sinds geheime en gewapende Amerikaanse agenten, zogeheten air marshals, meevliegen op nationale en internationale vluchten hebben zij een passagier doodgeschoten. Een 44-jarige Amerikaan werd gedood, nadat hij wegrende uit een toestel van American Airlines dat op het punt stond te vertrekken van het vliegveld van Miami.

De man beweerde een bom te hebben in zijn handbagage. Volgens zijn vrouw was hij in de war. Drie tassen zijn uit het vliegtuig gegooid en tot ontploffing gebracht. Van officiële zijde werd bekendgemaakt dat de man, Rigoberto Alpizar, geen explosieven bij zich droeg.

Opdracht

Schrijf een brief aan je Engelse vriendin Jill naar aanleiding van dit artikel. Denk daarbij aan de volgende punten:

- Vertel wat er in Miami is gebeurd.
- Vertel dat het incident je doet denken aan de gebeurtenis in Londen.
- Becommentarieer deze twee gebeurtenissen en geef je mening over de toename van onnodig geweld. Vertel daarbij hoe de situatie in Nederland is.

Uitwerking

Amsterdam, 21 December 2005

Dear Jill,

There was this article in one of the Dutch newspapers about an air marshall killing a passenger. Have you by any chance read about that? It happened in Miami. As you may know, air marshalls fly along on every American national and international flight. They carry handguns in case something happens in the plane. In this specific case there was a confused man who said that he had a bomb in his carry-on luggage. When he ran out of the plane he was killed by the air marshall.

The story kind of reminds me of that incident with that Brazilian man in London. The police thought he had a bomb in his backpack, the man got scared and ran off. The police shot him and he was killed. Of course you can't negotiate with real suicide terrorists, they're too crazy to negotiate, but still I am getting worried about the increase of unnecessary violence. The police act too quickly and cause needless victims.

In Holland we also have a growing fear for terrorist attacks. It feels a bit like: "New York, Madrid and London have all been attacked, when is it going to be our turn?" The Dutch government has started a campaign in which people are asked to pay extra attention. For example, when you see abandoned bags or someone suspicious, you're supposed to call the police immediately.

Basically I think this is a good idea, because public safety becomes everybody's responsibility, and everybody is on the look out for anything suspicious. But there is also a downside to the idea. Some groups of the population will always be suspicious.

Prejudice could play a big role. Like in November when two Moroccan Muslims in robes were unjustly blindfolded and removed from a train. Witnesses say they were "suspiciously" walking around and that they kept the toilet occupied.

I think we do get safer when we have more police with extra power on the street, just as long as the power doesn't get to their heads. I don't want to live in a police controlled state.

What do you think about all this?

Love

Thomas

Hoe presteert deze leerling?

Deze leerling beschikt over voldoende woordenschat om zijn mening over een algemeen onderwerp te geven. Het is een doorlopende, coherente tekst die zich op B2 niveau bevindt.

Voorbeeld 2 (Bron: Dominicus College, Nijmegen)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Correspondentie	Kan adequate zakelijke en formele brieven schrijven.	Werken voor Lorelei	Duits

OPGAVE

Situatie

In de trein heeft iemand een exemplaar van de *Westdeutsche Allgemeine Zeitung* laten liggen. Je bladert er wat in en de volgende advertentie van de Duitse rederij Lorelei trekt je aandacht:

LORELEI

In den Sommermonaten sind unsere Schiffe täglich unterwegs zwischen Köln und Rotterdam. Für den direkten Dienst am Gast suchen wir junge, energische, repräsentative, in- und ausländische

Mitarbeiter/-innen

Fremdsprachenkenntnisse sind erforderlich, Erfahrung im Gaststättengewerbe gereicht zum Vorteil.

Schriftliche Bewerbungsunterlagen an:

Lorelei GmbH, D-5000 Köln – Habsburgerring 24

Telefon: 0221/9257143 – Fax: 0221/9257155

Opdracht

Reageer op de advertentie van Lorelei. Ga in op de volgende punten:

- Verwijs naar de advertentie en toon je belangstelling. Geef aan wat je motivatie is voor de baan.
- Vermeld je leeftijd, nationaliteit en opleiding. Vermeld dat je een foto meestuurt. Zeg van wanneer tot wanneer je in principe beschikbaar bent.
- Stel je horeca-ervaring gunstig voor. Leg uit hoe het met je talenkennis zit, m.n. wat Duits en Engels betreft.
- Informeer naar het karakter van de cruises (bijv. aantal dagen/soort passagiers); vraag ook om informatie over de kleding (eigen of uniform?), de regeling m.b.t. kost/inwoning en – uiteraard – de betaling.
- Zeg onder welk telefoonnummer je voor eventuele vragen bereikbaar bent.

Uitwerking

Sehr geehrte Damen und Herren,

In der Westdeutschen Allgemeinen Zeitung vom 2. April habe ich Ihre Anzeige gelesen. Ich bin sehr interessiert an dieser Stelle. Ich würde sehr gerne bei Ihnen arbeiten, weil die Kombination von reisen und arbeiten gut zu mir passt. Ich bin aktiv und bin gerne auf dem Wasser. Meine Eltern haben ein Segelboot und segeln ist mein Hobby.

Ich bin achtzehn Jahre alt und ich wohne in den Niederlanden. Ich besuche das Gymnasium, ich bin jetzt im letzten Jahr. Im Prinzip bin ich von Anfang Juni bis zum 31. Augustus verfügbar.

Ich habe auch zwei Jahre lang Erfahrung in einem Gaststättengewerbe gehabt. Da habe ich hauptsächlich serviert und an der Theke gearbeitet. Ich habe grosse Sprachkenntnisse, besonders was Deutsch und Englisch betrifft. Auch weil wir immer

Gäste aus dem Ausland hatten. Darum bin ich es gewohnt in der Arbeit Deutsch und Englisch zu sprechen.

Ich habe ein paar Fragen: wie lange dauert so eine Kreuzfahrt? Was für Passagiere gibt es? Und was soll ich genau tun? Kann ich meine eigene Kleidung tragen oder soll ich eine Uniform tragen? Und schliesslich, was ist die Regelung mit Bezug auf Kost und Logis, und, selbstverständlich, die Bezahlung?

Für eventuelle Fragen bin ich auf dieser Adresse erreichbar: [.....]

*Mit freundlichen Grüßen,
Alex Bruinsma*

Hoe presteert deze leerling?

De leerling weet zijn geschiktheid voor de baan in kwestie heel precies te beargumenteren. Ook gebruikt hij gepaste briefconventies. Het niveau van dit schrijfproduct voldoet aan de criteria van B2.

Voorbeeld 3 (Bron: Gerrit Rietveld College, Utrecht)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B2	Vrij schrijven	Kan een heldere, gedetailleerde tekst schrijven over een thema dat gerelateerd is aan het eigen interessegebied.	Reclame voor een paradijselijk stukje aarde	Frans

OPGAVE

Situatie

De zomervakantie nadert. De schoolkrant brengt haar laatste nummer van het schooljaar uit. Het wordt een speciaal, internationaal georiënteerd nummer dat als thema 'reizen' heeft. Er worden uitsluitend bijdragen opgenomen in de moderne vreemde talen. Jij wordt gevraagd om in het Frans een bijdrage te leveren aan het nummer en een stukje te schrijven, waarin je jouw paradijselijke vakantiebestemming aanprijst: een land of een streek waar je zelf al eens bent geweest.

Opdracht

Schrijf voor de schoolkrant een stukje in het Frans waarin je:

- de streek of het land kort beschrijft;
- vertelt wanneer je daar zelf geweest bent;
- vertelt waarom je dit stukje aarde zo paradijselijk vindt, kortom waarom je het aanbeveelt bij je klasgenoten.

Uitwerking

Terre-Neuve, un paradis sur Terre...

Quand je dis "Terre-Neuve" tout le monde, ou presque tout le monde dit, "Terre-Neuve? Qu'est-ce que c'est, Terre-Neuve?? Où est Terre-Neuve?? "C'est vrai, presque personne ne connaît cette place qui est vraiment un paradis.

Terre-Neuve se trouve au Canada, tout à fait à l'est. C'est une grande et belle île mais presque inconnu aux autres. Le reste du Canada regarde l'île avec supériorité et a le sentiment qu'ils sont mieux que les Terre-Neuviens. C'est vraiment dommage pour ces personnes, parce qu'ils ne connaissent pas cet endroit paradisiaque.

Alors, pourquoi est-ce que Terre-Neuve est si merveilleux? J'essaierai de vous expliquer. Comme j'avais déjà dit, Terre-Neuve est une île, alors, cela veut dire qu'elle est entourée par l'eau, l'Océan Atlantique pour être exact. L'île possède des vastes terrains où il y a très peu d'habitants. On y trouve la tranquillité et beaucoup de nature qui n'est pas polluée ou abîmée par les hommes. C'est difficile de décrire la beauté de Terre-Neuve. Il y a des plages pour la bronzage, des montagnes pour faire des promenades, des nombreuses lacs pour nager, des forêts pour observer les animaux et la nature. Les possibilités sont multiples.

Alors si vous aimez la nature et la tranquillité, Terre-Neuve est la destination touristique idéale pour vous. Mais vous pouvez visiter l'île aussi pour des autres raisons. Saint Jean, la capitale, est un des plus vieux établissements de l'Amérique du Nord et il possède la rue commerçante la plus ancienne de tout Amérique du Nord. Il y a aussi une rue célèbre avec des bars et des boîtes qui s'appelle George Street. J'espère vraiment que vous avez la chance que vous visitez cette belle île oublié. Moi, j'ai été chanceuse et j'ai passé sept ans de ma vie dans cette partie merveilleuse du monde.

Hoe presteert deze leerling?

Hoewel de opdracht nogal wat ruimte laat om lager te presteren, is de uitwerking op B2 niveau en wel om de volgende redenen:

- de tekst heeft betrekking op de interessesfeer van de schrijver;
- de schrijver beschikt over voldoende woordenschat om een beschrijving te geven van dat eiland en haar mening erover te geven;
- de schrijver vertoont uitgebreide beheersing van de grammatica; er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid hinderen;
- de tekst is helder en coherent en ook de spelling en interpunctie zijn accuraat.

8.4 Voorbeelden nader bekeken: de expertmeeting

Het belangrijkste doel voor het opnemen van voorbeelden van leerlingprestaties in de handreikingen voor de schoolexamens havo/vwo was om de verschillende competentieniveaus van het ERK voor docenten toegankelijk en hanteerbaar te maken. Omdat we er vanuit gaan dat deze voorbeelden een belangrijk referentiepunt voor de mvt-docenten kunnen worden, hebben we ze aan een groep deskundigen voorgelegd om met hen te bekijken of ze voldoende inzicht in de verschillende niveaus geven. Het expertpanel is in november 2006 bijeen gekomen en bestond uit Cito-medewerkers, vertegenwoordigers van de talensecties van Levende Talen en (universitaire) talendocenten en opleiders. Na een korte familiarisatie met de niveaus van het ERK en hun kenmerken zijn tijdens de bijeenkomst de voorbeelden in taalspecifieke groepjes bekeken en geanalyseerd; daarna zijn opmerkingen over het proces en de criteria voor

de inschaling van de prestaties plenair besproken. De meest relevante specifieke opmerkingen over de opgaven en de voorbeelden zijn in de vorige paragrafen (8.2 en 8.3) opgenomen. Hieronder volgen nog enkele opmerkingen van algemene aard:

- DE OPGAVE

Een opgave dient op een dergelijke manier te worden geformuleerd dat een prestatie op een bepaald niveau uitgelokt wordt. Als er in de opgave elementen aanwezig zijn die naar hogere niveaus wijzen, kan het voorkomen dat een leerling dat onderdeel niet kan uitvoeren. Ook kan het zijn dat een leerling een opdracht op een ander niveau (hoger of lager) uitvoert dan wat wordt verondersteld; een leerling kan immers alleen op zijn eigen taalniveau presteren. Sommige tekstsoorten en situaties nodigen uit om binnen een bepaald niveau te presteren (bijvoorbeeld: een briefkaart kan moeilijk tot een C1 prestatie leiden). Als een leerling een grotere beheersing van de vreemde taal toont dan wat door de opgave wordt verondersteld, zal hij/zij een nieuwe opdracht, die om een prestatie op een hoger niveau vraagt, moeten uitvoeren om te kunnen aantonen dat hij het hogere niveau inderdaad 'heeft'.

De mate van openheid/geslotenheid van een opdracht kan variëren. Een zeer voorgestructureerde opdracht kan ook belemmerend werken, al maakt het het vaak wel makkelijker om een prestatie op het veronderstelde niveau te krijgen. Als de opgave in de doeltaal is, dan moet die zo worden geformuleerd dat ook de tekstenmerken van de formulering van de opgave aan het niveau voldoen. In een toetsituatie ligt het Nederlands voor de hand, maar in een doeltaal-voertaal situatie hoeft de formulering in de doeltaal op zich geen probleem op te leveren. Wel opletten dat als je de opgave in de doeltaal formuleert je daarmee niet al veel weggeeft.

- SCOREN OP ALLE CRITERIA

Binnen een bandbreedte groeit het taalniveau van de leerling; een niveau is in feite een heel gebied waarbinnen je presteert. Het is een glijdende schaal waarbij vooruitgang bij het ene kenmerk sneller gaat dan bij een andere. Het kan dus heel goed voorkomen dat een leerling op sommige criteria op een hoger niveau scoort dan op andere. Dit betekent dat hij zich op een bepaald niveau bevindt maar op weg is naar een hoger niveau. Het is overigens niet altijd even makkelijk aan te geven hoe groot precies de bandbreedte binnen een niveau is.

Als blijkt dat een leerling op alle criteria bijvoorbeeld B1 scoort behalve voor grammaticale correctheid (A2), dan is het zinvol om de leerling daar extra op te trainen.

- DE GESPREKSPARTNER BIJ GESPREKKEN VOEREN

Er dient nogmaals te worden benadrukt dat voor een goede beoordeling van een gesprek ook instructies voor het taalgebruik van de gesprekspartner aanwezig moeten zijn. Deze heeft namelijk invloed op de prestatie van de leerling. In een toetsituatie is het - zeker op de lage niveaus - niet verstandig om twee leerlingen bij elkaar te zetten. De gesprekspartner heeft o.a. de rol om een gesprek gaande te houden, dat kan niet bij de leerling worden neergelegd.

- HET ERK ALS TOETSINSTRUMENT ?

Het ERK is een zelfevaluatie instrument waardoor de leerling weet waar hij staat. Wij gaan uit van een niveauinschatting - en wat je nog moet doen om een niveau te bereiken.

In de handreiking wordt een illustratie gegeven van wat in de tweede fase onder een bepaald niveau wordt verstaan. Het ERK is echter geen instrument dat een cijfer genereert.

- **LENGTE VAN PRESTATIES**
Korte prestaties (minder dan een minuut) zijn niet voldoende illustratief voor de inschatting van een niveau. Hooguit kunnen ze een niveau impliceren.

9. Didactische aanwijzingen

De eindtermen van de tweede fase zijn geglobaliseerd, dat betekent dat ze inhoudelijk meer zijn samengevat, maar dat de essentie hetzelfde is gebleven. Nieuw is wel, dat het te bereiken niveau in termen van het ERK is weergegeven. Zoals eerder aangegeven, zijn deze niveaus beschreven in competenties: wat moet een leerling aan het eind van havo en vwo aan gedrag laten zien? Anders gezegd, wat kan de leerling? In dit hoofdstuk gaan we kort in op mogelijke consequenties voor de didactiek van het vreemdetalenonderwijs, wanneer er rekening gehouden gaat worden met de na te streven doelen voor de tweede fase. Welke manier van werken vergroot de kans op het bereiken van de nagestreefde niveaus van het ERK? Een aantal relatief nieuwe inzichten zullen daarbij de revue passeren. We gaan eerst in op een aanpak die zich richt op het vervullen van communicatieve taken als bewijs van wat iemand kan. Daartoe worden twee manieren beschreven. Vervolgens wordt de rol van grammatica en idioom in deze context besproken en tot slot zullen we aandacht besteden aan het Europees Taalportfolio, een instrument dat leerlingen kan helpen ook zelf inzicht te krijgen in de competenties waarover zij (al) beschikken.

9.1 Taken en taalonderwijs

Werken vanuit taken

Volgens het ERK gaan communiceren en leren gepaard met de uitvoering van taken. Dit zijn niet alleen talige taken, al omvatten ze wel taalactiviteiten en doen ze een beroep op de communicatieve competentie van het individu (pag. 16, ERK). Het uitvoeren van taken vereist in de communicatie en in het leren het gebruik van strategieën. Zijn er bij de uitvoering van dergelijke taken taalactiviteiten betrokken, dan is verwerking (door receptie, productie, interactie of bemiddeling) van gesproken of geschreven teksten vereist.

Het is zinvol om de begrippen 'taak' en 'strategie' wat nader te definiëren. Het ERK beschrijft de begrippen als volgt (Council of Europe, 2001, pag. 10¹⁰):
'Een *strategie* is een geordende, doelgerichte en geregleerde gedragslijn die door een individu wordt gekozen om een taak uit te voeren die hij of zij zich stelt of waarmee hij of zij wordt geconfronteerd';
'een *taak* is elke doelgerichte actie die door een individu als noodzakelijk wordt beschouwd om een bepaald resultaat te verwezenlijken in het kader van een op te lossen probleem, een te vervullen plicht of een te bereiken doel'.

¹⁰ De geciteerde tekst komt uit een vertaling van het CEF, die op initiatief van de Nederlandse Taalunie is gemaakt en die in het najaar van 2006 is verschenen (zie literatuuropgave). De genoemde bladzijde verwijst naar het oorspronkelijke document.

In beschrijvingen van een taakgerichte benadering vinden we zes kenmerken waaraan taken moeten voldoen, willen zij effectieve taalverwerving bewerkstelligen (Ellis, 2003).

Samengevat, een taak:

- heeft het karakter van een werkplan
- is betekenisgericht en beoogt communicatief taalgebruik
- richt zich op talige activiteit in de echte wereld
- kan aandacht besteden aan alle taalvaardigheden
- heeft cognitieve handelingen (bijvoorbeeld informatie verzamelen)
- heeft een tastbaar eindproduct.

Een taak heeft een open karakter, biedt mogelijkheden voor de leerling om (eigen) keuzes te maken, kent duidelijke doelen en criteria (Haitink, 2006). Taken dienen uitgebalanceerd te zijn, uitdagend maar haalbaar.

9.2 Voorbeelden van taakgerichte benaderingswijzen

In de didactiek vinden we in twee benaderingswijzen deze uitgangspunten terug. Naast het misschien wel meest aansprekende voorbeeld daarvan, de zogenoemde TalenQuest, wijzen we ook op TABASCO (TAsk BAsed School). En op de website van het Europees Taalportfolio (www.europeestaalportfolio.nl) zijn voor alle niveaus voorbeelden van deze benaderingswijzen te vinden.

9.2.1 TalenQuest

Wat is een TalenQuest?

Een TalenQuest is een WebQuest waarbij het accent ligt op het leren van moderne vreemde talen. WebQuests zijn online taakgerichte opdrachten waarbij leerlingen informatie op het internet moeten opzoeken en verwerken. Ze doen dat niet door zomaar vrij op het net te surfen, maar aan de hand van een goed gestructureerde taak. Een dergelijke taak heeft een aantal kenmerken, dat ervoor moet zorgen dat een leerling ook effectief iets leert. Deze kenmerken zijn terug te vinden in het didactisch model, dat als de 'schijf van vijf' bekend is geworden. (Westhoff, 2002, ook te vinden in www.talenquest.nl). Zij vormen de componenten die moeten bijdragen aan goed onderwijs in moderne vreemde talen. Overigens gelden deze componenten niet alleen voor TalenQuests maar voor elke vorm van onderwijs in vreemde talen. Het gaat hierbij om de volgende componenten:

- blootstelling aan (veel) input
- verwerking op inhoud
- verwerking op vorm
- strategisch handelen
- productie van output.

Blootstelling aan input

Wezenlijk voor taalverwerving is een intensieve blootstelling aan een gevarieerde input. Met input wordt hier bedoeld een taalaanbod in de doeltaal in gesproken of geschreven vorm. Is dat niet of nauwelijks het geval, dan mag aangenomen worden dat er sprake zal zijn van weinig of geen leeropbrengst. Om goede input te kunnen selecteren, worden in dit kader de volgende criteria gehanteerd:

- de input ligt net boven het actuele taalniveau van de leerder (i+1)
- de input is levensecht
- de input is actueel
- de input is functioneel en informatief
- de input wordt aangeboden in de doeltaal
- de input is gericht op lezen, luisteren en kijken
- de input is gevarieerd.

Verwerking op inhoud

Alleen het aanbieden van levensechte, actuele inhoud is niet voldoende. Noodzakelijk is ook dat de leerling een opdracht krijgt die hem dwingt actiever met die inhoud om te gaan. Hij moet zich uitgedaagd voelen om te willen achterhalen wat de betekenis is van datgene dat hem wordt aangeboden. Dit leidt tot de volgende kenmerken voor het verwerken van de inhoud:

- levensecht: de taak moet inspelen op een voorspelbare of voorstelbare communicatieve situatie;
- attractief: het moet leuk zijn om de activiteit uit te voeren;
- gevarieerd: het aanbod moet lees-, luister- en kijkactiviteiten oproepen;
- intensief: de leerling heeft voldoende tijd om intensief met de taak bezig te kunnen zijn (veel handelingstijd).

Verwerking op vorm

Grammatica-onderwijs werkt niet direct maar vooral indirect. Het is voorwaarden-scheppend om uiteindelijk een taak zo effectief mogelijk te kunnen uitvoeren. Het lijkt derhalve minder effectief in te zetten op het leren van grammaticale regels, maar eerder op het aanbieden van praktische gebruiksregels en eenvoudige 'montagehandleidingen'. Vermoedelijk is het effect nog groter wanneer het toepassen van grammaticale regels aansluit bij het inhoudelijke thema.

Strategisch handelen

Iedereen die een andere taal leert zal op enig moment geconfronteerd worden met leemten in zijn kennis. Soms betreft het het ontbreken van de benodigde woorden, in andere gevallen ligt het ontbreken van strategische vaardigheden aan de basis van onbegrip of misverstand. Het is derhalve nuttig om leerlingen te trainen in het gebruik van strategieën die kunnen helpen die leemten in de taalbeheersing te compenseren. Daarbij onderscheidt men:

- receptieve strategieën, zoals lees- en luisterstrategieën: bijvoorbeeld het raden van woorden uit de context of het gebruik maken van voorkennis;
- productieve strategieën, compensatie- en communicatiestrategieën die je kunnen helpen de boodschap, ondanks leemten in je kennis, toch te laten overkomen.

Het oefenen van strategische vaardigheden alleen is niet voldoende. Vooral het bewust maken van de uitgevoerde stappen en het reflecteren daarop zijn waarschijnlijk de meest leerzame handelingen.

Productie van output

Om tot taalproductie te komen is het van belang dat leerlingen zich zoveel mogelijk uiten, mondeling dan wel schriftelijk. Hun actieve taalbeheersing wordt daardoor vergroot. Bovendien, als ze zich proberen te uiten in de vreemde taal, dan constateren ze bijna vanzelfsprekend leemten in hun kennis. Voorzien van duidelijke criteria (voorwaarden) waaraan de output (het uiteindelijke product) moet voldoen leidt dit - zo is de verwachting - tot een natuurlijke behoefte om hun kennis van de vreemde taal uit te breiden.

Bij het produceren van taaluitingen gaat het om twee soorten output:

- Het produceren van *chunks* (*chunks* worden gedefinieerd als ongeanalyseerde taalfragmenten van meer dan één woord). Het oefenen met het monteren van dergelijke *chunks* moet leiden tot een grotere vaardigheid.
- Het regelgeleid produceren. Taalproductie kan ook tot stand komen door het toepassen van regels. Door de regels te oefenen wordt het toepassen ervan geautomatiseerd.

Betekenisgerichtheid (zie eerder) is van groot belang bij beide vormen van output. Voorbeelden van TalenQuests zijn voor alle talen te vinden op www.talenquest.nl

9.2.2 TABASCO

Wat is TABASCO?

TABASCO (Errey, 2003) gaat uit van de basisprincipes van natuurlijke taalverwerving en taakgericht leren. De Tabasco-opzet is gebaseerd op de overtuiging dat het vreemdetalenonderwijs binnen de school zo georganiseerd zou moeten worden dat de leerling daardoor niet alleen een betere gebruiker van de vreemde taal wordt, maar ook een betere taalleerder. Daarbij spelen zaken als het kiezen van de eigen leerdoelen, reflectie, zelfstandig leren, samenwerken en een werkelijke 'real-life'-context een belangrijke rol (bron: www.aps.nl).

Het basisprincipe van de natuurlijke taalverwerving houdt in dat het leren van een taal met spreken en luisteren begint, dat er gewerkt wordt aan betekenisvolle taken (het gaat ergens over) en dat een leerling dit doet in interactie met anderen in een rijke talige omgeving. Deze kan worden gecreëerd door de inzet van native speakers, het veelvuldig gebruikmaken van internet. Ook leerboeken kunnen daarin een rol spelen.

Binnen een TABASCO-taak worden de volgende stappen onderscheiden:

Pre-task: Oriëntatiefase

De docent biedt een aantal taken aan waaruit leerlingen kunnen kiezen. Leerlingen oriënteren zich op het onderwerp en op de taak, en brengen hun persoonlijke taalkennis in kaart in het licht van de uit te voeren taak. Vervolgens vormen ze groepen naar eigen keuze. Ook bedenken ze zelf de criteria waarop ze straks beoordeeld willen worden. Op die manier zijn ze zelf aan het bedenken wat ze willen gaan leren.

Voorbereidingsfase

Na de oriëntatiefase gaan ze zich in de groep voorbereiden op de taak. Vragen als: Wat gaan we doen? Hoe gaan we het doen? Wat hebben we nodig, et cetera ..., komen daarbij aan de orde.

Uitvoeringsfase

Vervolgens gaan ze de taak uitvoeren. Er is ruimte voor fouten maken en fouten bijstellen. Het gaat hier om leren door doen, zowel op het gebied van de taalverwerving als van de aanpak en de samenwerking.

Post-task

Nadat de taak voltooid is, kijkt de leerling terug naar het geleerde, zowel op individueel als op groepsniveau. In deze fase wordt samen met de docent expliciet gekeken naar het geleerde op taalniveau. Dan volgen allerlei taalfitness-activiteiten zoals hoorcolleges, workshops, extra oefeningen om de geconstateerde taalhiaten weg te werken.

9.3 Het Europees Taalportfolio

In het recente verleden is er veel aandacht ontstaan voor een Europees initiatief dat de leerling (eigenlijk de taalleerder in het algemeen) in staat moet stellen, zelf een inschatting te geven over de competenties die hij/zij in een vreemde taal heeft: het Europees Taalportfolio (ETP). Dit ETP biedt voor alle ERK-niveaus competentiebeschrijvingen die relevante communicatieve situaties weergeven, waarin een bepaald taalgedrag wordt vertoond. Deze zogenoemde 'ik-kan-beschrijvingen' zijn gerelateerd aan de verschillende niveaus van het ERK. Het onderstaande voorbeeld illustreert zo'n 'ik-kan-beschrijving', in dit geval voor 'Gesprekken voeren' niveau B1.

Ik kan mijn gesprekspartner in gesprekken over alledaagse onderwerpen begrijpen als hij duidelijk spreekt, maar ik moet soms wel om herhaling van bepaalde woorden of uitdrukkingen vragen.

Wanneer de leerling taken heeft uitgevoerd die bovengenoemde communicatieve situatie veronderstellen, dan kan die op basis van die uitgevoerde taak zelf een inschatting maken of een prestatie op dat niveau is geleverd. Dat kan door het product van de taak als een soort bewijsstuk in het dossierdeel van het ETP op te nemen. Het Europees Taalportfolio wordt in vrijwel alle landen van Europa ontwikkeld. Het is te vinden op de website www.europeestaalportfolio.nl, waarop leerlingen zelf een taalportfolio kunnen aanmaken en beheren. Het instrument biedt overigens ook diverse mogelijkheden om de voortgang van het leerproces mee te plannen en zo bij te dragen aan een ontwikkeling in de richting van een grotere autonomie van de leerder. Het instrument op zich is niet kwalificerend, met andere woorden een gebruiker kan aan deze zelfinschatting geen rechten ontleen. Voor meer informatie verwijzen we naar de genoemde website.

9.4 De dilemma's van een mvt-docent

Bij vrijwel elke discussie over veranderingen of nieuwe inzichten in het vreemdetalenonderwijs komen altijd een paar discussiepunten ter tafel, waarmee docenten zich (moeten) bezighouden. In deze paragraaf hebben we een paar van die punten trachten te verwoorden en gezocht naar aanknopingspunten, die aanzetten voor mogelijke oplossingen zouden kunnen bieden. We hebben ze in vraagvorm geformuleerd en *at random* op een rij gezet.

Hoe motiveer ik de leerling om met taken aan de slag te gaan?

Zowel de TalenQuests als de TABASCO-taken gaan ervan uit dat een betekenisvolle, levensechte taak de leerling voldoende prikkels biedt om een taak uit te voeren. Anders gezegd, er moet een goede reden zijn voor de leerling om aan de taak te beginnen. Zaken die dit kunnen bewerkstelligen zijn bijvoorbeeld:

- inhoudelijk interessante, verrassende taken
- leerlingen tot mede-eigenaar van het (op te lossen) 'probleem' maken
- variatie in werkvormen
- duidelijke doelomschrijvingen
- zoveel mogelijk authentieke bronnen.

Om de motivatie van de leerling vast te houden dan wel te vergroten is het van belang dat hij/zij regelmatig succes beleeft. In een uitleg over belangrijke regels voor het ontwerpen van onderwijsmateriaal schrijft Bimmel (2006) dat 'succes behoort tot de factoren die bepalend zijn voor de initiële motivatie van de leerlingen. Het gaat dan om de verwachting die de leerling heeft dat hij/zij een leertaak met succes kan uitvoeren'. Wie niet de verwachting heeft dat een taak succesvol kan worden uitgevoerd, zal er niet zo gemakkelijk aan beginnen. Goed uitgebalanceerde taken zijn daarom van belang: uitdagend, maar ook haalbaar. Daarbij is het tevens van belang dat de voortgang in het werk af en toe wordt onderbroken om feedback te kunnen geven/krijgen op halfproducten.

Wat is de rol van grammatica en idioom?

Deze ondersteunende vakonderdelen zullen ook in een taakgerichte benadering een belangrijke rol spelen.

In beide beschreven voorbeelden van een taakgerichte benadering is sprake van aandacht voor de formele kant van taalverwerving. *Focus on Form* is een van de vijf componenten van de schijf van vijf van Westhoff (2002, zie 9.2.1). Ook in het TABASCO-concept komt *Focus on Form* expliciet aan de orde. Ruwweg worden twee modellen onderscheiden:

- Het *PPP-model*. Dit staat voor Presentation (van de regel), Practice (het oefenen van de regel) en Production (de uiteindelijke talige productie). Het proces verloopt binnen dit model van 'accuracy' (trefzekerheid, accuratesse) naar 'fluency' (vloeiendheid).
- Het *Focus on Form-model*. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat het taalverwervingsproces van 'fluency' naar 'accuracy' verloopt. Dit model past bij de niveau-indeling van het ERK, waar op de lagere niveaus de mate van foutentolerantie tamelijk groot is. En omdat de niveaus in competenties zijn beschreven, ligt het primaat in het begin bij de inhoud en de boodschap. Dit betekent overigens niet dat er geen aandacht zou zijn voor correct taalgebruik vanaf het begin. Daarbij richt het zich dan met name op het geven van corrigerende feedback.

Doeltaal voertaal?

Op het belang van het gebruik van de doeltaal als voertaal in de les kan niet genoeg worden gewezen. In veel gevallen zal de confrontatie van de leerling in realistische communicatieve situaties, waarin de doeltaal wordt gebruikt relatief gering zijn. De school of de docent kan de blootstelling aan de doeltaal stimuleren door projecten op te zetten zoals uitwisselingen of correspondentieprojecten met een buitenlandse school, buitenlandse reizen e.d. Toch zal het consequente gebruik van de doeltaal door de docent in meerdere opzichten waarschijnlijk meer zoden aan de dijk zetten (vanwege frequente confrontatie met de taal, het feit dat de leerling op niveau wordt aangesproken en corrigerende feedback). Ook het gebruik van de doeltaal bij het verstrekken van opdrachten is zeer aan te raden. Leerlingen zullen er snel aan wennen en het binnen korte tijd volstrekt normaal gaan vinden.

Een belangrijk element bij het geven van corrigerende feedback is het gebruik van de doeltaal als voertaal in de klas. Door het goede voorbeeld te geven, of door een gegeven antwoord in de juiste vorm te herhalen krijgt de leerling voortdurend de mogelijkheid de eigen uitingen te vergelijken en zich bewust te worden van de vorm waarin iets gezegd moet worden. Het TABASCO-concept spreekt nadrukkelijk van de inzet van *native speakers* (wat overigens niet altijd voor elke school mogelijk zal zijn).

Wat kan ik als docent nog meer doen?

- *Laat leerlingen lezen en luisteren op hun eigen niveau.* Eerder gaven we al aan dat het belangrijk is dat leerlingen eigen keuzes kunnen maken. Dat verhoogt de motivatie en is daarmee effectiever dan het verplicht lezen van bepaalde teksten. Wel is het van belang dat de leerling een tekst leest die net een beetje moeilijker is dan zijn huidige niveau. In de twee voorgestelde wijzen van een taakgerichte aanpak is veel ruimte gegeven aan een eigen invulling.
- *Besteed aandacht aan lees- en luisterstrategieën.* Het bewust inzetten van strategieën blijkt erg effectief te zijn. In veel leergangen worden oefeningen aangeboden die bewust de inzet van strategieën vereisen. Ook voor dit onderdeel van moderne vreemdetalenonderwijs hebben beide beschreven modellen ruime aandacht.
- *Geef ruimte voor zelfstandig leren.* Leerlingen keuzes laten maken betekent niet alleen iets voor de motivatie, maar maakt hen ook medeverantwoordelijk voor het leerproces. Vormen van samenwerking kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Dus is het zaak om voor groepsopdrachten te zorgen met duidelijke (leer)doelen en keuzes in de aanpak. Laat leerlingen ook planningschema's maken. Studiewijzers, richtlijnen voor het eindproduct (criteria), planningschema's (zoals de stappen bij TalenQuests) geven de leerling inzicht in de manier waarop iets kan worden aangepakt. Laat ook vastleggen, zodat er in de evaluatie en door middel van feedback naar kan worden teruggekeken en er weer van geleerd kan worden (taalportfolio). Zelfstandig leren vereist overigens helder geformuleerde instructies, zodat de leerling ook in een niet begeleide situatie een oefening kan maken of een opdracht kan uitvoeren.
- *Bouw regelmatig taakgerichte opdrachten in het lesprogramma in.* Het belang van taken hebben we hierboven geprobeerd aan te geven. Om leerlingen te laten wennen aan deze manier van taalverwerving, zijn kleine stapjes zinvol. Regelmatig een taakgerichte opdracht uit laten voeren vormt daarbij een eerste aanzet. Het 'ombouwen' van een hoofdstuk door de docent tot een taak ('wat moet de leerling aan het eind van het hoofdstuk laten zien? Met behulp van welk product?') kan leiden tot het opdoen van ervaringen zonder dat er direct grote wijzigingen in het programma moeten worden aangebracht. Overigens is aan te nemen dat een nieuwe generatie leergangen meer aandacht zal hebben voor deze taakgerichte aanpak.
- *Besteed al vanaf een vroeg stadium veel aandacht aan het trainen van gespreksvaardigheid, zowel in de vorm van gesprekjes als van spreekbeurten en presentaties.* Gespreksvaardigheid, en dan zowel het interactieve spreken als het houden van spreekbeurten is een ondergeschoven kindje als het gaat om het oefenen tijdens de lessen. Het is organisatorisch nog wel eens lastig en het oefenen geeft veel docenten het gevoel de 'controle' te verliezen. Toch is het belangrijk dat leerlingen veel ervaring opdoen in het mondelinge gebruik van de doeltaal. Het werken met communicatieve spreektaken, met een informatiekloof, over onderwerpen waarover leerlingen willen of kunnen spreken, kan een grotere en betere gespreksvaardigheid in de hand werken (zie ook ontwerpplan gespreksvaardigheid in Bimmel et al., 2007).

Bij taken waar een resultaat gepresenteerd moet worden, leren leerlingen hun product aan anderen voor te stellen, vergroten zo hun competentie en kunnen die vervolgens in andere situaties aanwenden.

10. Mogelijkheden voor toetsing en weging (PTA)

Dit hoofdstuk bevat een aantal opmerkingen en adviezen aan docenten en scholen over mogelijkheden voor het toetsen van de verschillende vaardigheden. Er worden ook suggesties gegeven voor de weging van de verschillende toetsen voor het tot stand komen van het eindcijfer. Deze publicatie heeft geen voorschrijvend karakter; het gaat om indicaties en suggesties, gebaseerd op voornamelijk twee uitgangspunten: alle vaardigheden zo evenwichtig mogelijk aan de orde laten komen in het examen; de competentie van de leerlingen in de vreemde taal meten. Dit laatste wil niet zeggen dat de kennis niet wordt getoetst, maar dat grammaticale en lexicale kennis een functioneel karakter hebben voor de mondelinge of schriftelijke productie.

a. Heeft het schoolexamen een verplichte vorm?

Het is aan de school om beslissingen te nemen over de vorm van het schoolexamen. Toetsen, praktische opdrachten, handelingsdelen behoren tot de mogelijkheden.

b. Welke vaardigheden moet je in het schoolexamen toetsen?

Het eindexamen bestaat op havo en vwo uit een Centraal Examen en een schoolexamen. In het Centraal Examen wordt de leesvaardigheid getoetst tijdens een zitting die 150 minuten duurt.

In het schoolexamen moeten volgens de regelgeving *tenminste* de domeinen aan bod komen die in het Centraal Examen niet geëxamineerd worden, dat wil zeggen de kijk-/luistervaardigheid, de gespreksvaardigheid en de schrijfvaardigheid. Dit betekent dat de scholen de vrijheid hebben om ook domeinen waarop het Centraal Examen betrekking heeft te laten terugkeren in het schoolexamen. Door de leesvaardigheid eveneens in het schoolexamen te toetsen zou de weging van de leesvaardigheid erg zwaar en onevenwichtig worden ten opzichte van de andere vaardigheden. Door het Centraal Examen voor 50% voor het eindcijfer te laten tellen wordt de nadruk op de leesvaardigheid al zwaar genoeg gelegd.

We adviseren scholen en docenten om de resterende 50% zo gelijk mogelijk te verdelen over de domeinen B, C en D (luistervaardigheid, gespreksvaardigheid onderverdeeld in gesprekken voeren en spreken, schrijfvaardigheid). Als het onderdeel literatuur (domein E) binnen de moderne vreemde taal is ondergebracht, moet de school een keuze maken over de weging van literatuur binnen het schoolexamen ten opzichte van de andere domeinen.

c. Onderdelen Gesprekken voeren én Spreken apart toetsen?

Het nieuwe examenprogramma heeft de onderverdeling van de gespreksvaardigheid in *gesprekken voeren* en *spreken* overgenomen van het Europees Referentiekader. Bij *gesprekken voeren* speelt in de mondelinge productie het interactie-element (de gesprekspartner begrijpen en adequaat reageren) een belangrijke rol, terwijl bij *spreken* naar de opbouw van de tekst wordt gekeken (tekstuele competentie). Beide subdomeinen dienen te worden getoetst. De beslissing is aan de school hoe de twee domeinen ten opzichte van elkaar te waarderen. Een redelijk voorstel lijkt ons een verdeling van 2/3 versus 1/3; reden daarvoor is het feit dat *gesprekken voeren* voor een groot deel ook de kenmerken van *spreken* dekt.

Daarbij gaan we ervan uit dat de leerling een bepaalde tijd krijgt om zich op de taak te kunnen voorbereiden. Tevens willen we er in dit verband nog eens op wijzen dat een gesprek, gevoerd tussen twee kandidaten, waarschijnlijk geen goede indicatie geeft van het mogelijke niveau van elk der kandidaten. In het ERK zijn ook voor de rol van de gesprekspartner (die niet beoordeeld wordt) niveaucriteria geformuleerd (zie hoofdstuk 6); het is verstandig dat de docent zelf of een (native) taalassistent de rol van gesprekspartner op zich neemt.

d. Wanneer toetsen?

Er is veel voor te zeggen om de competentie in de vreemde taal aan het eind van het studietraject van de leerling te meten, al zal het roostertechisch niet altijd makkelijk te regelen zijn; de eindtermen worden immers pas in de laatste klas bereikt. O.a. om organisatorische redenen worden de talen vaak ook in de vijfde en soms zelfs in de vierde klas getoetst, al is het absoluut niet verplicht om al in de vierde klas schoolexamencijfers toe te kennen. Daarmee wordt o.i. niet genoeg recht gedaan aan wat de leerling in het laatste deel van zijn traject zal bereiken qua competentieniveau.

e. Hoe kun je het onderdeel literatuur toetsen?

Of het over geïntegreerd literatuuronderwijs gaat of over het onderdeel literatuur van het PTA van de moderne vreemde taal, het toetsen van het domein Literatuur geschiedt over het algemeen middels een schriftelijke kennistoets. Voor het toetsen van eindterm 7 (de leeservaring van de leerling) zijn ook andere toetsvormen denkbaar, o.a. een leesdossier, een werkstuk, praktische opdrachten. Wij verwijzen naar hoofdstuk 7 voor voorbeelden van mogelijke opdrachten, ook met een vakoverstijgend karakter.

Deze opdrachten kunnen overigens ook eindtermen 8 en 9 erbij betrekken.

f. Worden grammatica en vocabulaire apart getoetst?

Ondersteunende vakonderdelen zoals grammatica, spelling en vocabulaire mochten in de tweede fase niet worden getoetst. In de nieuwe tweede fase hebben scholen meer vrijheid gekregen bij de invulling van hun PTA's. Zo mogen grammatica en vocabulaire weer apart worden getoetst.

We benadrukken het feit dat het bij de eindniveaus om de taalcompetentie van de leerling gaat; deze wordt beschreven door niveauspecifieke kenmerken die o.a. ook de grammaticale correctheid en de lexicale kennis omvatten, echter uitsluitend met een functionele rol.

Tot en met niveau B1 is het tolerantieniveau voor formele correctheid bij de productieve vaardigheden (productieve beheersing van de grammaticale regels) nog steeds hoog, terwijl verhoudingsgewijs meer wordt gekeken naar de betekenisoverdracht.

We adviseren daarom grammatica en vocabulaire niet apart te toetsen.

g. Hoe weet ik of een leerling een bepaald niveau van gespreksvaardigheid beheerst?

Als het taalgebruik van de gesprekspartner en de prestatie van een leerling de kenmerken van een bepaald niveau hebben, mag worden aangenomen dat de leerling dat niveau beheerst. Echter, één enkele prestatie kan slechts een niveauindicatie geven. De leerling zal in zoveel mogelijk taalsituaties adequaat moeten weten te handelen om zijn beheersing van een niveau te kunnen bevestigen. Voor de samenstelling van de toetsen van het PTA betekent dit dat er een zoveel mogelijk gevarieerde selectie van opgaven moet worden aangeboden die zoveel mogelijk descriptoren van dat niveau dekken. De opgaven moeten zich qua taalinput op het eindniveau bevinden en qua output een prestatie op het eindniveau veronderstellen.

De kenmerken van het eindniveau moeten tevens de criteria vormen voor zowel de ontwikkeling van valide, betrouwbare en transparante toetsen als voor de beoordeling van de prestaties van de leerlingen.

11. Afstemming met andere vakken

Talen in de tweede fase bieden veel mogelijkheden tot afstemming met andere vakken. Juist deze vakken of vakgebieden kunnen een realistische context bieden voor het gebruik van de vreemde taal. Die mogelijkheid is vooral aanwezig als het taalbeheersingsniveau van de leerling voldoende 'talige steun' biedt (minimaal A2). Scholen met een tweetalig onderwijstraject (tto) of een versterkt taalonderwijsprogramma (vto) hebben daar meer ervaring in, maar ook voor scholen met reguliere trajecten voor de talen is veel mogelijk.

Afhankelijk van programma's en scenario's binnen de scholen en van de schoolcultuur, kan vorm worden gegeven aan verschillende projecten waarbij het gebruik van de doeltaal een belangrijke rol speelt. Dit zijn slechts enkele opties:

- Verfilming van literatuur, in samenwerking met ckv.
- Het lezen van teksten in het Engels of een andere vreemde taal over stof die bij andere vakken wordt behandeld, bijvoorbeeld bij ANW, biologie, tekenen, kunstgeschiedenis. De opgedane kennis wordt gebruikt in een eindproduct; dit kan zijn: een artikel voor een internationaal tijdschrift, een (deel van) het profielwerkstuk, een presentatie, een praktische opdracht. Tevens kunnen deze producten in het handelingsdeel voor extensief lezen in de betreffende taal worden opgenomen.
- Het maken van een eigen website in een vreemde taal, in samenwerking met informatica.
- Het behandelen van een belangrijk vraagstuk uit de geschiedenis over een land waar de taal wordt gesproken, met gebruik van bronnen in de doeltaal (bijvoorbeeld: de val van de muur in Berlijn).
- Het organiseren van een debat in het Engels, in samenwerking met filosofie of met Nederlands.
- Het bestuderen van een regio of een gebied en het maken van een ontwerp, een presentatie of een reisgids daarover, in samenwerking met aardrijkskunde of eventueel ook economie en beeldende vakken.
- Het maken van een gids voor een ideale tentoonstelling over een schilder of een kunststroming in samenwerking met tekenen en kunstgeschiedenis.
- Het maken van een brochure over Nederland voor een buitenlands publiek, in samenwerking met met aardrijkskunde.
- Een verzonden interview met een belangrijk personage uit de geschiedenis (in zijn eigen taal), in samenwerking met geschiedenis.
- Een project over Europese literatuur met een thematische aanpak (zie ook hoofdstuk 7), in samenwerking met de andere talen en met Nederlands.
- Een rechtszaak in het Engels bij een internationale rechtbank tijdens welke een belangrijke gebeurtenis uit het verleden wordt goed- of afgekeurd, in samenwerking met geschiedenis.
- Deelname aan internationale onderwijsprogramma's zoals Science Across the World (www.scienceacross.org) als praktische opdracht voor Engels en biologie/ANW (Elzinga, 2005).

Het verdient aanbeveling om tevens af te stemmen met de collega's van de andere talen. De koppeling met het ERK vraagt een meer competentiegerichte aanpak in de les. Voor sommige docenten betekent dit nog steeds een omslag waar niet alleen docenten maar ook leerlingen niet aan gewend zijn. Als alle moderne vreemde talen op één lijn zitten, worden doelen en processen ook voor de leerlingen duidelijker. Maak gebruik van de expertise van de (talen)collega's middels uitwisseling van ervaringen en materialen, lesobservaties, intervisie. Dit geldt voor de ontwikkeling van zowel nieuw lesmateriaal en taalopdrachten, als voor het opzetten van taalprojecten en afstemming van beoordelingscriteria. Ook het aanleren van lees- en luisterstrategieën kan efficiënter zijn als er afstemming is tussen de talen en met het vak Nederlands.

12. Onderdelen naar keuze van de school

Zoals reeds in de vorige hoofdstukken gezegd, is de vrijheid van scholen om aan het schoolexamen vorm te geven in het nieuwe tweede fase-programma in twee opzichten vergroot.

Ten eerste kunnen scholen domeinen waarop het Centraal Examen betrekking heeft laten terugkeren in het schoolexamen.

Ten tweede kunnen scholen ervoor kiezen, vakonderdelen op te nemen in het schoolexamen die niet als domein in het examenprogramma genoemd staan. Deze kunnen bovendien per leerling verschillen, wat keuzemogelijkheden voor de individuele leerling inhoudt.

Beide mogelijkheden mogen overigens niet ten koste gaan van het bereiken van de overige eindtermen.

Wat de consequenties zijn als een school voor de eerste mogelijkheid kiest, hebben we al in hoofdstuk 10 gezegd: voor de moderne vreemde talen zou het betekenen dat het domein A (leesvaardigheid) ook in het schoolexamen zou worden geëxamineerd.

Gezien het feit dat dit domein via het Centraal Examen al 50% van het eindexamencijfer bepaalt, vinden wij dit weinig voor de hand liggen.

Een keuze voor de tweede mogelijkheid biedt een in principe onafzienbare reeks mogelijkheden, bijvoorbeeld:

Projecten, ook met een vakoverstijgend karakter (zie hoofdstuk 11), kunnen meetellen in het schoolexamen; je kunt ook aan de leerling de keuze overlaten welk project of welke projecten hij mee wil nemen, afhankelijk van zijn/haar eigen interessegebied.

Verdiepingsonderdelen naar keuze van de leerling bieden mogelijkheden tot differentiatie, mits het gebruik van de vreemde taal receptief en/of productief centraal staat en het taalverwervingsproces door dit onderdeel wordt bevorderd. Hierbij kan gedacht worden aan verdieping in een specifiek onderwerp dat nauw gerelateerd is aan een land waar de vreemde taal wordt gesproken. In ieder geval is het resultaat van een verdiepingsonderdeel het liefst een realistisch product (een artikel, een recensie, een presentatie...) dat indien mogelijk een echte of hypothetische afnemer kent, zoals bij een presentatie, een tijdschrift of een websitepagina.

Verdieping in de toneelkunst in de vorm van de uitvoering van een toneelstuk of de realisatie van een (korte) film in de vreemde taal behoort ook tot de mogelijkheden.

Handelingsdelen komen niet meer voor in het eindexamenprogramma. Daarmee vervalt het verplichte karakter. De keuze is aan de school om aan de leerlingen een documentatie van hun activiteiten rondom extensief luisteren en lezen in de vorm van een examendossier te blijven eisen. Bij de invoering van de tweede fase in 1998 was het uitgangspunt voor het invoeren van handelingsdelen voor het extensief lezen en luisteren de overtuiging dat blootstelling aan taalinput een belangrijke bijdrage levert aan het taalverwervingsproces. Het zou een gemiste kans zijn als deze gedachte geen

plek meer zou vinden in de lesprogramma's. Uiterst belangrijk is dat de leerlingen (tenminste voor een deel) de teksten zelf kunnen kiezen die ze lezen en beluisteren.

Een project voor *creatief schrijven* in de vreemde taal, eventueel gekoppeld aan het vak Nederlands, kan een product leveren dat onderdeel kan uitmaken van het schoolexamen.

Ook de resultaten van een *uitwisselingsproject* met een buitenlandse school kunnen meetellen in het schoolexamen; deze kunnen bestaan uit een reisgids, een serie interviews met buitenlandse leerlingen en gastgezinnen, een weekprogramma voor de gastschool, een video over Nederland in de vreemde taal...

Resultaten van *aparte trajecten* opgezet voor tweetalige leerlingen of leerlingen van buitenlandse afkomst kunnen worden gewaardeerd door ze mee te laten tellen in het schoolexamen. Het kan gaan over verdiepingsopdrachten in de cultuur, kunst of geschiedenis van het land van herkomst (of waar één van de ouders vandaan komt), of over een literatuur dossier. Het is hier verstandig om keuzeruimte aan de leerling zelf te laten, om de opdrachten beter te laten aansluiten op zijn/haar achtergrond en interesses.

Als *literatuur* geïntegreerd wordt in de moderne vreemde taal, kan het onderdeel literatuur onder het schoolexamen worden gebracht. Hierover gelden nog steeds de opmerkingen gemaakt in hoofdstuk 7.

Literatuuropgave

- Bimmel, P., *Bouwstenen voor zelfstandig leren*, in: P. Bimmel, J. Canton, D. Fasoglio en G. Rijlaarsdam (red.), *Handboek Ontwerpen Talen*, Vossiuspers, Amsterdam 2007 (in druk)
- Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven, *Moderne vreemde talen voor havo en vwo - Herziening examenprogramma. Syllabus centraal examen met ingang van 2009*, Utrecht 2005
- Noijons, José, Henk Kuiper (ed.), *De koppeling van de centrale examens leesvaardigheid moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*, Cito, Arnhem 2006
- Council of Europe, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*, Cambridge University Press, Cambridge 2001
- Ellis, R., *Task-based Language Learning and Teaching*, Oxford University Press, Oxford 2003
- Elzinga, M., *Moderne vreemde talen in de profielvakken*, SLO, Enschede 2005
- Errey, L. en R. Schollaert (red.), *Whose learning is it anyway? Developing learner autonomy through task-based language learning*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn 2003
- Geljon, C., *Literatuur en leerling. Een praktische didactiek voor het literatuuronderwijs*, Coutinho, Bussum 1994
- Haitink, A., *Teamleren - Task-based Cooperative Learning*, in: P. Bimmel, J. Canton, D. Fasoglio en G. Rijlaarsdam (red.), *Handboek Ontwerpen Talen*, Vossiuspers, Amsterdam 2007 (in druk)
- Hest, E. van, J. de Jong en G. Stoks, *Nederlandse taalkwalificaties in Europees verband*, SLO/Cito, Enschede/Arnhem 2001
- Liemberg, E. en D. Meijer (red.), *Taalprofielen. Leerlijnen voor competentiegericht vreemdetalenonderwijs*, NaB-MVT, Enschede 2004
- Mulder, J., *Literatuur in het studiehuis*, Thieme, Zutphen 1997
- SLO, *De koppeling van de examenprogramma's moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*, Enschede 2006

- Trim J.L.M., *Some Possible Lines of Development of an Overall Structure for a European Unit Credit Scheme for Foreign Language Learning by Adults*, Raad van Europa, Strasbourg 1978
- Westhoff, G. J., *Een "schijf van vijf" voor het vreemdetalenonderwijs*, in: *Bedrijvige talen* (26), 9-15, Enschede 2002
- Witte, T., *Literaire ontwikkeling in het studiehuis*. In: F. Haanstra en D. Schram (red.), *Ontwikkelingsstadia in het leren van kunst, literatuur en muziek*. Cultuur + Educatie 14, Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht 2005
- Witte, T., *Van Floortje Bloem naar Inni Wintrop. Zes niveaus van literaire competentie*. In: Stichting Lezen, 2006 en in: *Levende Talen Magazine*, juni 2006

Bijlage 1

Examenprogramma moderne vreemde talen en literatuur havo/vwo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Leesvaardigheid
Domein B	Kijk- en luistervaardigheid
Domein C	Gespreksvaardigheid
Domein D	Schrijfvaardigheid
Domein E	Literatuur
Domein F	Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

De CEVO maakt een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen, waarbij in elk geval het niveau in termen van het Europees Referentiekader wordt vastgesteld.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

1. De kandidaat kan:
 - aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
 - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
 - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
 - relaties tussen delen van een tekst aangeven;
 - conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

2. De kandidaat kan:
 - aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
 - de hoofdgedachte van een tekst aangeven;
 - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
 - conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker(s);
 - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek;
 - aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.

Domein C: Gespreksvaardigheid

Subdomein C1: Gesprekken voeren

3. De kandidaat kan:
 - adequaat reageren in sociale contacten met doeltaalgebruikers;
 - informatie vragen en verstrekken;
 - uitdrukking geven aan gevoelens;
 - zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden;
 - strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden.

Subdomein C2: Spreken

4. De kandidaat kan verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden.

Domein D: Schrijfvaardigheid

Subdomein D1: Taalvaardigheden

5. De kandidaat kan:
- adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers;
 - informatie vragen en verstrekken;
 - verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden;
 - een verslag schrijven. Voor havo: geldt alleen voor Engelse en Turkse taal en literatuur. Voor vwo: geldt niet voor Russische taal en literatuur.

Subdomein D2: Strategische vaardigheden

6. De kandidaat kan met behulp van:
- een tekstverwerkingsprogramma een tekst schrijven;
 - (elektronisch) naslagmateriaal teksten opstellen.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met ten minste drie literaire werken.

Subdomein E2: Literaire begrippen (alleen vwo)

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

Dit domein bevat geen eindterm.

Bijlage 2

Vergelijking niveau-omschrijvingen eindexamenprogramma's met de niveaus van het Europees Referentiekader

Voor de talen Frans, Duits en Engels in de tweede fase zijn niveaus ontwikkeld door de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's havo en vwo onder voorzitterschap van prof. Van Els. De vastgestelde niveaus (de zogenaamde 'niveaumeter') zijn in dit document naast de beschrijvingen van de niveaus van het Europees Referentiekader gelegd en daaraan gerelateerd.

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

Het onderstaand overzicht toont de vergelijking tussen de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het Europees Referentiekader (ERK) voor de luistervaardigheid.

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen ERK			
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2	C1
onderwerp	binnen de belevingswereld van de kandidaat; vrij concreet teksten veronderstellen <u>enige</u> kennis m.b.t. de traditionele moedertaal-landen	breed scala aan onderwerpen die ook buiten de belevingswereld van de kandidaat kunnen vallen; vrij concreet teksten veronderstellen <u>elementaire</u> kennis m.b.t. de traditionele moedertaal-landen	breed scala aan onderwerpen ook buiten de belevingswereld van de kandidaat; ook abstract karakter mogelijk teksten veronderstellen <u>algemene</u> kennis m.b.t. de traditionele moedertaal-landen	eenvoudig, vertrouwd en van direct persoonlijk belang voor de luisteraar	vertrouwde onderwerpen uit eigen vakgebied of interessegebied	concrete en abstracte onderwerpen in het sociale en professionele leven en in het onderwijs	o.a. abstracte, complexe en onbekende onderwerpen

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen ERK			
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2	C1
woord-gebruik en zinsbouw	transparante opbouw, doorgaans redundant	transparante opbouw, doorgaans redundant	complex van opbouw impliciet en weinig redundant	eenvoudig	eenvoudig, maar complexer taalgebruik binnen vak- of interessegebied wordt ook begrepen	complex	complex, idiomatische uitdrukkingen en onduidelijk gestructureerde zinnen zonder expliciete signaalwoorden worden begrepen
tempo en articulatie	relatief langzaam, geringe variatie t.o.v. standaardtaal	normaal; enige variatie (sociaal of regionaal) kan voorkomen	normaal tot snel; sociale of regionale variaties	rustig en duidelijk	normaal tempo, duidelijk gearticuleerde standaardtaal	standaardtaal en normaal tempo	normaal tot snel; spreken hoeft niet duidelijk te articuleren; slecht verstaanbare en vervormde spraak wordt begrepen, afwijking van standaardtaal geen probleem
tekstlengte				kort	niet te lang	kan ook lang	kan ook lang
strategieën				woorden raden uit context in korte teksten uit alledaagse en concrete onderwerpen	woorden raden uit context en herleiden van de betekenis van zinnen, mits het besproken onderwerp bekend is	variëteit aan strategieën	luisteraar is vaardig in het gebruik van contextuele, grammaticale en lexicale aanwijzingen om houding, stemming en intenties af te leiden en te anticiperen op wat gaat volgen

Wanneer we de niveaubeschrijving van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het Europees Referentiekader naast elkaar leggen kunnen we tot de volgende redentatie komen:

Niveau 2 betreft onderwerpen die binnen de belevingswereld van de luisteraar vallen, wat redelijkerwijs overeenkomt met A2 en B1 niveaus (eenvoudig en vertrouwd). Voor wat woordgebruik en zinsbouw betreft, beschrijft niveau 2 dit met transparant, wat overeenkomt met eenvoudig op A2 niveau (B1 niveau gaat een stapje verder door de aanvulling complexer binnen vak of interessegebied).

Het tempo en de articulatie voor niveau 2 is relatief langzaam, hetgeen overeenkomt met A2 (rustig en duidelijk).

Niveau 2 komt redelijkerwijs overeen met niveau A2

Niveau 3 behelst een breed scala aan onderwerpen die ook buiten de belevingswereld kunnen vallen. Dit komt redelijkerwijs overeen met niveaus B1 en B2.

Woordgebruik en zinsbouw zijn transparant in niveau 3, hetgeen overeenkomt met eenvoudig op niveau A2, maar door een breed scala aan onderwerpen bij niveau 3 zal het woordgebruik en de zinsbouw eenvoudig maar complexer zijn, wat bij B1 niveau ook het geval is.

Tempo en articulatie bij niveau 3 is normaal, wat overeenkomt met B1 niveau (normaal en duidelijk gearticuleerde standaard taal).

Niveau 3 komt redelijkerwijs overeen met niveau B1

Niveau 4 beschrijft net zoals bij niveau 3 een breed scala aan onderwerpen die ook buiten de belevingswereld kunnen vallen maar met het verschil dat het bij niveau 4 ook teksten met weinig redundantie en een abstract karakter kunnen voorkomen. Dit komt overeen met B2 niveau (concrete en abstracte onderwerpen).

Het woordgebruik en de zinsbouw bij niveau 4 wordt omschreven als complex, hetgeen overeenkomt met niveau B2 en zal ook af en toe raakvlakken hebben met C1 niveau. Tempo en articulatie bij niveau 4 is normaal tot snel, hetgeen overeenkomt met niveau B2 standaardtaal en normaal tempo en C1 (normaal tot snel).

Niveau 4 komt redelijkerwijs overeen met niveau B2

Voor niveau 3 (luistervaardigheid Frans, Duits, Engels havo) en niveau 4 (luistervaardigheid Frans, Duits, Engels vwo) zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen in de volgende schalen van het Europees Referentiekader:

Kijk- en Luistervaardigheid	havo		vwo	
	niveaus eindexamenprogramma	ERK	niveaus eindexamenprogramma	ERK
<i>Engels</i>	3	B1	4	B2
<i>Frans</i>	3	B1	4	B2
<i>Duits</i>	3	B1	4	B2

Domein C: Gespreksvaardigheid

Subdomein C1 : Gesprekken voeren

Het onderstaand overzicht toont de vergelijking tussen de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het Europees Referentiekader (ERK) voor de gespreksvaardigheid.

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen ERK		
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2
onderwerp	sociale contacten en persoonlijke behoeften binnen eigen belevingswereld	sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie. Binnen en buiten de kennissenkring	sociale contacten, persoonlijke behoeften en studie, binnen belevingswereld en in enkele gevallen onderwerpen van meer algemene aard	alledaags en vertrouwd	vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling m.b.t. dagelijks leven, eigen werk of opleiding	ook algemeen, beroepsmatig, of m.b.t. vrijetijdsbesteding
woordenschat en woordgebruik	kan zich begrijpelijk uitdrukken en enigszins aanpassen aan de situatie en gesprekspartner	kan zich begrijpelijk uitdrukken en enigszins aanpassen aan de situatie en gesprekspartner	kan zich over het algemeen genuanceerd uitdrukken; taalgebruik aangepast aan situatie en gesprekspartner	eenvoudig, korte zinnen standaard patronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen, chunks	toereikend om m.b.v. omschrijvingen over vertrouwde onderwerpen zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te spreken; redundant, elementair	toereikend voor duidelijke beschrijvingen, uiting van meningen over algemene onderwerpen. Af en toe komt een minder passend woord voor. Idiomatiche uitdrukkingen niet altijd begrepen. Zinsbouw kan complex zijn
grammaticale correctheid				correct gebruik van eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten	redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties	redelijk correct, met enige complexe zinvormen. Kleine afwijkingen staan begrijpelijkheid niet in de weg

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen ERK		
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2
interactie	kan ook relatief lange bijdragen leveren	kan ook relatief lange bijdragen leveren	kan ook relatief lange bijdragen leveren; kan zich genuanceerd uitdrukken	antwoord op vragen, reacties op eenvoudige uitspraken. Weinig initiatief om conversatie gaande te houden	eenvoudig gesprek over bekende en interessante onderwerpen beginnen, voeren en afsluiten; bevestiging door begripscontrole	bijna altijd gepast aanvang, beurt nemen en beëindigen van een gesprek
vloeiendheid	lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen	lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen	over het algemeen vlot	zeer korte uitingen, veel pauzes, valse starts en herformuleringen	spreker is goed te volgen alhoewel pauzes en herstel van fouten in langere stukken veel voorkomen	vrij vast, met enkele aarzelingen; maar weinig opvallend lange pauzes
coherentie				gebruik van eenvoudige voegwoorden (en maar, omdat)	samenhangende lineaire reeks van punten	beperkt aantal verbindingswoorden; helder en coherent (in een langere bijdrage niet altijd even goed)
uitspraak	begrijpelijk en goed verstaanbaar	begrijpelijk en goed verstaanbaar		duidelijk genoeg om verstaanbaar te zijn, ondanks een hoorbaar accent. Luisteraars zullen af en toe om herhaling moeten vragen	duidelijk verstaanbaar, zelfs met een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord	duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie

Niveau 2 betreft onderwerpen in het kader van persoonlijke behoeften in de persoonlijke sfeer en binnen de eigen belevingswereld en komt derhalve overeen met A2 niveau (alledaags en vertrouwd).

Bij woordenschat en woordgebruik kan een leerling zich begrijpelijk uitdrukken, hetgeen overeenkomt met niveau B1 (toereikend om met behulp van omschrijvingen gebeurtenissen te beschrijven). De vloeiendheid is lager dan normaal maar zonder langdurige onderbrekingen, hetgeen redelijkerwijs overeenkomt met B1, (ondanks pauzes is de spreker goed te volgen).

De uitspraak is begrijpelijk en goed verstaanbaar, hetgeen overeenkomt met B1, duidelijk verstaanbaar.

Niveau 2 komt redelijkerwijs overeen met niveau B1

Niveau 3 beschrijft onderwerpen van sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie, binnen en buiten de kennissenkring. Het ERK kent ook een (sterk) B1 of B1+ niveau; het verschil met B1 zit in de onderwerpen - van uitsluitend persoonlijk naar meer algemeen van aard, wel steeds binnen de belevingswereld van de spreker. Niveau 3 komt er redelijk mee overeen (vertrouwd, dagelijks leven, werk of opleiding).

Bij woordenschat en woordgebruik kan de spreker zich net zoals bij niveau 2 begrijpelijk uitdrukken, hetgeen overeenkomt met niveau B1 (toereikend om met behulp van omschrijvingen gebeurtenissen te beschrijven).

De vloeiendheid is net zoals bij niveau 2 lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen en komt derhalve overeen met B1 (ondanks pauzes is de spreker goed te verstaan). De uitspraak is net zoals bij niveau 2 begrijpelijk en goed verstaanbaar, hetgeen overeenkomt met B1 (duidelijk verstaanbaar).

Niveau 3 komt redelijkerwijs overeen met niveau B1+ (B1+ is een zeer goede B1, aangevuld met een aantal descriptoren waarin de nadruk ligt op de uitwisselingen van *hoeveelheden* informatie.)

Niveau 4 heeft betrekking op onderwerpen binnen de belevingswereld van de spreker maar en in enkele gevallen ook van meer algemene aard, hetgeen overeen komt met niveau B2 (ook algemeen).

De spreker kan zich over het algemeen genuanceerd uitdrukken met een taalgebruik aangepast aan de situatie, hetgeen vergelijkbaar is met het veronderstelde niveau van woordenschat en woordgebruik bij B2.

Vloeiendheid is over het algemeen vlot, wat overeenkomst met het 'vrij vaste tempo' verondersteld bij niveau B2.

NB: voor de kenmerken 'interactie' zijn geen beschrijvingen voorhanden in de oude eindexamentermen. Een goede vergelijking is derhalve niet mogelijk.

Niveau 4 komt redelijkerwijs overeen met niveau B2

Voor niveau 2 (gespreksvaardigheid Frans havo), niveau 3 (gespreksvaardigheid Engels, Duits havo, Frans vwo) en niveau 4 (gespreksvaardigheid Engels, Duits vwo) zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen in de volgende schalen van het Europees Referentiekader:

Gespreksvaardigheid	havo		vwo	
	niveaus eindexamenprogramma	ERK	niveaus eindexamenprogramma	ERK
<i>Engels</i>	3	B1+	4	B2
<i>Frans</i>	2	B1	3	B1+
<i>Duits</i>	3	B1+	4	B2

Subdomein C2: Spreken

Het onderstaand overzicht toont de vergelijking tussen de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het Europees Referentiekader (ERK).

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen ERK		
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2
onderwerpen	sociale contacten en persoonlijke behoeften binnen eigen belevingswereld	sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie. Binnen en buiten de kennissenkring	sociale contacten, persoonlijke behoeften en studie, binnen belevingswereld en in enkele gevallen onderwerpen van meer algemene aard	alledaags en vertrouwd	vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling m.b.t. dagelijks leven, eigen werk of opleiding	onderwerpen kunnen algemeen of beroepsmatig van aard zijn of te maken hebben met vrijetijdsbesteding
woordenschat en woordgebruik	kan zich begrijpelijk uitdrukken en enigszins aanpassen aan de situatie en gesprekspartner	kan zich begrijpelijk uitdrukken en enigszins aanpassen aan de situatie en gesprekspartner	kan zich over het algemeen genuanceerd uitdrukken; taalgebruik aangepast aan situatie en gesprekspartner	standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen, chunks, alledaagse situaties	toereikend om m.b.v. omschrijvingen over vertrouwde onderwerpen zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te praten	toereikend om duidelijke beschrijvingen te geven, en meningen te verkondigen over de meeste algemene onderwerpen. Het valt niet op dat de spreker naar woorden moet zoeken
grammaticale correctheid				correct gebruik van eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten	redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties	vrij uitgebreide beheersing van de grammatica, gebruik van complexe zinvormen. Er zijn geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan. De meeste fouten worden door de spreker zelf hersteld.
vloeiendheid	lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen	lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen	over het algemeen vlot	overwegend zeer korte uitingen, veel pauzes, valse starts en herformuleringen	spreker is goed te volgen alhoewel pauzes en herstel van fouten in langere stukken veel voorkomen	vrij vast tempo alhoewel de spreker soms aarzelt wanneer hij/zij zoekt naar patronen en uitdrukkingen. Er

						zijn nog maar weinig opvallend lange pauzes
coherentie				gebruik van eenvoudige voegwoorden (en maar, omdat)	samenhangende lineaire reeks van punten	gebruik van een beperkt aantal middelen voor tekstcohesie
uitspraak	begrijpelijk en goed verstaanbaar	begrijpelijk en goed verstaanbaar		duidelijk genoeg om de spreker te kunnen volgen, ondanks een hoorbaar accent. Luisteraars zullen af en toe om herhaling moeten vragen	duidelijk verstaanbaar, zelfs met een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord	duidelijke, natuurlijke uitspraak en intonatie

Wanneer we de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het referentiekader naast elkaar leggen kunnen we tot de volgende redentatie komen:

Niveau 2 betreft onderwerpen in het kader van persoonlijke behoeften in de persoonlijke sfeer en binnen de eigen belevingswereld en komt derhalve overeen met A2 niveau (alledaags en vertrouwd).

Bij woordenschat en woordgebruik kan een leerling zich begrijpelijk uitdrukken; dit komt overeen met niveau B1 (toereikend om met behulp van omschrijvingen gebeurtenissen te beschrijven). De vloeiendheid is lager dan normaal maar zonder langdurige onderbrekingen, hetgeen redelijkerwijs overeenkomt met B1 (ondanks pauzes is de spreker goed te volgen).

De uitspraak is begrijpelijk en goed verstaanbaar, hetgeen overeenkomt met B1 (duidelijk verstaanbaar).

Niveau 2 komt redelijkerwijs overeen met niveau B1

Niveau 3 betreft onderwerpen van sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie, binnen en buiten de kennissenkring. Het ERK kent ook een (sterk) B1 of B1+ niveau; het verschil met B1 zit in de onderwerpen - van uitsluitend persoonlijk naar meer algemeen van aard, wel steeds binnen de belevingswereld van de spreker. Niveau 3 komt er redelijk mee overeen (vertrouwd, dagelijks leven, werk of opleiding).

Bij woordenschat en woordgebruik kan een leerling zich net zoals bij niveau 2 begrijpelijk uitdrukken, hetgeen overeenkomt met niveau B1 (toereikend om met behulp van omschrijvingen gebeurtenissen te beschrijven).

De vloeiendheid is net zoals bij niveau 2 lager dan normaal, zonder langdurige onderbrekingen en komt derhalve overeen met niveau B1 (ondanks pauzes is de spreker goed te verstaan).

De uitspraak is net zoals bij niveau 2 begrijpelijk en goed verstaanbaar, hetgeen overeenkomt met B1 (duidelijk verstaanbaar).

Niveau 3 komt redelijkerwijs overeen met niveau B1+ (B1+ is een zeer goede B1, aangevuld met een aantal descriptoren waarin de nadruk ligt op de uitwisselingen van *hoeveelheden* informatie).

Niveau 4 betreft onderwerpen in het kader van sociale contacten en persoonlijke behoeften en studie, binnen en buiten de kennissenkring; deze kunnen ook van meer algemene aard zijn. Dit komt overeen met niveau B2 (ook algemeen of beroepsmatig van aard).

Bij woordenschat en woordgebruik kan een leerling zich genuanceerd uitdrukken, hetgeen overeenkomt met niveau B2.

De vloeiendheid is over het algemeen vlot, wat neerkomt op B2 (vrij vast tempo).

Niveau 4 komt redelijkerwijs overeen met niveau B2

Voor niveau 2 (spreekvaardigheid Frans havo), niveau 3 (spreekvaardigheid Engels, Duits havo, Frans vwo) en niveau 4 (spreekvaardigheid Engels, Duits vwo) zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen in de volgende schalen van het Europees Referentiekader:

Spreekvaardigheid	havo		vwo	
	niveaus eindexamenprogramma	ERK	niveaus eindexamenprogramma	ERK
<i>Engels</i>	3	B1+	4	B2
<i>Frans</i>	2	B1	3	B1+
<i>Duits</i>	3	B1+	4	B2

Domein D: Schrijfvaardigheid

Het onderstaand overzicht toont de vergelijking tussen de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's en de niveaubeschrijvingen van het Europees Referentiekader (ERK) voor de schrijfvaardigheid.

Kenmerken	Niveaubeschrijvingen eindexamenprogramma's			Niveaubeschrijvingen Europees Referentiekader		
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	A2	B1	B2
onderwerp / tekstsoort	sociale contacten en persoonlijke behoeften; korte informele en formele brieven voor privé-doeleinden; formulieren; cv.	sociale contacten, persoonlijke behoeften en studie; informele en formele brieven voor privé of voor studie; cv; verslag.	sociale contacten, persoonlijke behoeften en studie; informele en formele brieven voor privé of voor studie; cv; verslag; betoog; bespreking.	korte, eenvoudige notities en boodschappen; eenvoudige persoonlijke brieven of e-mail, bevestiging van gemaakte afspraken; standaard-formulieren; eenvoudige notities en aantekeningen.	vertrouwde onderwerpen m.b.t. eigen leefwereld of alledaagse zaken; persoonlijke brieven; eenvoudige brieven aan zakelijke contacten; reacties aan advertenties; deelname aan internetdiscussies over thema's uit eigen interessegebied; gedetailleerde	breed scala van onderwerpen m.b.t. eigen interesses of ervaringswereld; persoonlijke brieven waar je ingaat op ervaringen en standpunten; adequate zakelijke brieven; redelijk gedetailleerde verslagen; betoog binnen eigen interessegebied; samenvatting.

					formulieren; kort, eenvoudig verslag.	
woordenschat en woordgebruik	logische opbouw, taalgebruik gepast aan situatie en geadresseerde	logische opbouw, taalgebruik gepast aan situatie en geadresseerde	logische opbouw, taalgebruik gepast aan situatie en geadresseerde; variatie in woordgebruik	standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen, chunks	toereikend om m.b.v. omschrijvingen over vertrouwde onderwerpen zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te schrijven	voldoende om duidelijke beschrijvingen te geven en meningen te verklaren
grammaticale correctheid				eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten	redelijk correct gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties	uitgebreide beheersing van grammatica. geen fouten die de begrijpelijkheid in de weg staan
spelling en interpunctie				korte zinnen over alledaagse onderwerpen, zijn correct overgeschreven, spelling is fonetisch redelijk correct	lopende tekst die over het algemeen begrijpelijk is. Spelling, interpunctie accuraat genoeg om te volgen	redelijk accuraat, kunnen echter invloed van moedertaal bevatten
coherentie				eenvoudige voegwoorden (en, maar, omdat)	samenhangende lineaire reeks van punten	over het algemeen heldere coherente tekst (bij een langere tekst niet altijd even goed)

Een vergelijking van de niveaubeschrijvingen van de eindexamenprogramma's met de niveaubeschrijvingen van het ERK leidt tot de conclusie dat het onderwerp het enige kenmerk is waarbij een vergelijking mogelijk is. Alle andere criteria geven geen voldoende informatie voor een redelijke vergelijking. In de oude niveaus zit namelijk geen opbouw in de beheersing van de grammatica, de mate van correcte spelling en de tekstcoherentie.

Niveau 2 heeft betrekking op sociale contacten en persoonlijke behoeften en veronderstelt dat de kandidaat korte informele en formele brieven voor privé-doeleinden of formulieren kan schrijven. Dit komt redelijk overeen met de onderwerpen bij de plusvariant van niveau A2.

Niveau 3 veronderstelt daarbij ook nog het kunnen schrijven van een eenvoudig verslag, dat vanaf niveau B1 voorkomt.

Niveau 4 verwacht dat de kandidaat ook in staat is om een betoog te schrijven, hetgeen overeen komt met niveau B2.

Niveau 2 komt redelijkerwijze overeen met niveau A2+, niveau 3 met niveau B1, niveau 4 met niveau B2

Voor niveau 2 (schrijfvaardigheid Duits, Frans havo), niveau 3 (schrijfvaardigheid Engels havo, Duits, Frans vwo) en niveau 4 (schrijfvaardigheid Engels vwo) zijn de eindexamenprogramma's te plaatsen in de volgende schalen van het Europees Referentiekader.

Schrijfvaardigheid	havo		vwo	
	niveaus eindexamenprogramma	ERK	niveaus eindexamenprogramma	ERK
<i>Engels</i>	3	B1	4	B2
<i>Frans</i>	2	A2+	3	B1
<i>Duits</i>	2	A2+	3	B1

